Florin Caragiu

Școala Martiriului.

Gânduri la topirea vremii

Florin Caragiu

Şcoala Martirilului

Gânduri la topirea vremii

Editura Platytera
Bucureşti, 2017

Coperta: Cristian Bandi
Tehnoredactare: Carmen Olaru

© Editura Platytera

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
CARAGIU, FLORIN
Şcoala martiriului / Florin Caragiu. - Bucureşti : Platytera, 2017
ISBN 978-973-1873-63-3

28

Cuvânt înainte

În *Viețile Sfinților* citim despre Sfânta Mare Mucenița Marina (17 iulie) că torționarii au atârnat-o pentru a o munci și, aducând lumânări aprinse, îi ardeau spatele și coastele, dar ea, afundându-și mintea în Dumnezeu cu rugăciunea ce o făcea în taina inimii ei, răbda acele chinuri în tăcere. Odată Sfântul Porfirie Bairaktaris l-a convins pe un doctor să-i cauterizeze o aluniță canceroasă aflată pe cap, de mărimea unui bob de năut din cel din Spania, fără anestezic. Deși acesta din urmă îl avertizase: „Când o să te ating numai cu cauterul o să sari în sus de durere și-o să fugi. Ai idee ce înseamnă să fii ars? De ce crezi că în vechime tiranii îi ardeau pe martiri? Fiindcă nu există ceva mai dureros decît să-ți ardă cineva trupul", marele bătrân rămâne neclintit în hotărârea sa. În timp ce cauterul de încinge, Părintele se adâncește în rugăciune. Așa cum va destăinui mai târziu unui apropiat, „Îndată ce cauterul s-a înroșit, doctorul m-a atins deodată brusc. Eu am rămas neclintit. Mă concentrasem și mă aflam pe Golgota, îngenuncheat înaintea lui Hristos răstignit. Vedeam totul: cununa de spini, cuiele bătute în mâini și picioare, coasta însângerată cu sulița ostașului. Și peste tot curgea sânge... Iar eu îngenuncheat, vedeam această minune. Trăiam totul foarte intens. Așadar, doctorul a pus cauterul de încercare, apoi l-a mai pus puțin și încă puțin și apoi a început să sfârâie. Și începe să cauterizeze locul. Eu eram foarte concentrat. Mintea mea nu era deloc acolo! Cu sufletul, inima și mintea, cu toate eram pe Golgota și-L vedeam pe Domnul, pe Iisus al nostru răstignit! Îngenuncheat înainte-I, Îl vedeam

şi eram mişcat de patimile Sale, de cuiele cu care era răstignit. Vedeam totul foarte bine, trăiam Golgota atât de frumos, de viu, de firesc. În acest timp doctorul mă tot cauteriza. Aveam dureri foarte mari, însă mă rugam neîncetat şi fierbinte. Simţeam că mă aflam la picioarele însângerate ale lui Hristos răstignit pe Golgota şi-L rugam ca, aşa cum a îndurat El durerile, să mă ajute şi pe mine păcătosul să-mi suport durerea. Astfel, am suportat durerea, până la sfârşitul operaţiei, ce s-a desfăşurat foarte bine".

Mărturisirea Părintelui Porfirie ne lămureşte despre cum e posibil martiriul roşu ori alb. Însă această lămurire reprezintă doar şlefuirea uneia dintre multiplele faţete ale acestui diamant care este martiriul, faţete pe care cititorul le va descoperi lecturând această carte. În cugetări rafinate până la esenţă, autorul ne invită să privim martiriul din varii unghiuri, uneori dezvoltând o meditaţie amplă, alteori oferind doar seminţe pe care lectorul trebuie să le cultive. Astfel, de exemplu, „Unul din lucrurile pe care le învăţăm la şcoala martiriului este să ieşim din carapacea prejudecăţilor, obişnuinţelor, comodităţilor şi deprinderilor ce opun rezistenţă schimbării şi înnoirii noastre" căci „Înnoirea omului nu poate avea loc într-o stare de spirit călduţă". Înţelegem, de asemenea, că „Privirea spre cele de Sus este potenţată, în cazul sfântului martir, în primul rând de un adânc simţământ al stării descoperite înaintea lui Dumnezeu" şi că „martirul nu ezită să mărturisească despre iubirea ce învăluie lumea şi pune capăt fricii de moarte ce ne înrobeşte până în tenebrele instinctuale şi inconştiente". Mai mult, „În acest mod de viaţă preschimbat pe care ei îl îmbrăţişează are loc transformarea grijii lumeşti în purtare de grijă faţă de lume".

Încă de la prima pagină a cărţii cuvintele şi ideile şi-au găsit albia în care îşi realizează curgerea spre Oceanul

Cuvântului. Lectura devine asemeni unei lăsări în voia acestei curgeri, pe alocuri lentă precum Donul liniștit, apoi brusc amețitor de iute, generând nu puține vârtejuri ideatice.

Cu formulări pătrunzătoare (ducând cu gândul la acel *insight* al englezilor), simultan concise și de mare claritate, flagelând și încântând, trădând o științificitate poetică și o poeticitate științifică, textul sintetizează marile teme și legi care guvernează universul martiriului.

Iar atunci când nu vorbește despre martiriu, Florin Caragiu atinge recurent tema iubirii, adâncind concentric, centripet legătura de vase comunicante dintre ele în orizontul de foc al Învierii. Autorului, mare iubitor al martirilor în general și al martirilor temnițelor comuniste în special, nu avea cum să-i scape ideea că martiriul nu e o suferință în sine, ci una cu finalitate în Înviere. Tocmai de aceea în acatistul închinat acestora stihira finală a fiecărui icos cântă: „Bucurați-vă, sfinților martiri, chipul trecerii prin moarte spre Înviere!”.

Într-o lume care caută tot mai obsedant orizontala confortului și a plăcerii, o carte despre verticalul martiriu aduce tocmai medicamentul de care aceasta are nevoie, greutatea care reface echilibrul pierdut, apa rece de la Izvoarele Harului care alungă pătimașa somnolență, care trezește martirul adormit din noi.

Preot Dan Popovici

Școala Martiriului

1

Trăim în orizontul morții. Este un lucru devenit supărător de banal, de la care ne întoarcem privirea cu o mișcare reflexă, ca și cum am îndepărta din câmpul ei o umbră ce ne întunecă bucuria de viață. Și totuși, avem o teribilă nevoie să conștientizăm acest fapt într-un nou chip, ce s-a putea imprima în toate clipele noastre, încât să vedem și să simțim darul ce înflorește neîmpuținat din viața însăși și o poate înălța mai presus de sine, făcând-o să trăiască bucuria filială a umblării în lumină. Sfinții martiri ai Bisericii Creștine au trăit revelația martiriului, cu alte cuvinte a mărturiei date cu propria viață despre Cuvântul Întrupat și iubirea Lui înrourată de Duh Sfânt ce stinge văpaia arzătoare a patimilor, făcând de pe acum vizibilă și tangibilă împărăția veșnică a iubirii. Actul lor nu e un simplu eveniment extrem, din care nu avem ce învăța pentru că ne este pur și simplu inaccesibil sau de nedorit în condiții normale. Martiriul lor, dimpotrivă, devine un model iconic al lepădării de sine și al purtării Crucii ce sunt o condiție fundamentală a pregătirii noastre pentru trecerea noastră într-un alt mod de viață ce ne așteaptă pe fiecare, condiția rodirii noastre în taina iubirii dumnezeiești ce ne salvează, întru libertatea duhului, din absurd, stricăciune și moarte.

2

Unul din lucurile pe care le învățăm la școala martiriului este să ieșim din carapacea prejudecăților, obișnuințelor, comodităților și deprinderilor ce opun rezistență schimbării și înnoirii noastre. Nu trebuie să uităm că toate mecanismele de apărare exacerbate ajung să ne apere de noi înșine, de propriul nostru bine, și merită din plin să ne asumăm riscul deschiderii iubitoare, jertfelnice, pentru a afla darul vieții ce nu poate fi cuprinsă de moarte. Înnoirea omului nu poate avea loc într-o stare de spirit călduță, lipsită de focul râvnei și al pătimirii din dragoste, de generozitatea renunțării și a dăruirii de sine.

3

Vedem la sfinții martiri modul în care ei prețuiesc unicul necesar, partea nevăzută a noastră, sufletul. Nici o posesiune, nici un confort, nici o demnitate și nici o cunoștință a lumii nu se compară cu valoarea sufletului infinit potențată de chipul dumnezeiesc. Omul poate pierde orice, câtă vreme sufletul său e lipit de Dumnezeu are încă totul. De aceea el își urmează conștiința sa luminată de har, lăsând în urmă tot ceea ce îl ispitește să aleagă o ușurare echivalentă cu punerea în plan secund (sau între paranteze) a dorinței sale de a fi cu Dumnezeu. Își face cu toate acestea datoria față de lume, dar cu hotar, refuzând să încalce voia divină, reflectată în simțirea înțelegătoare a inimii, în care tronează credința, nădejdea și dragostea. Dragostea sa față de oameni capătă în această perspectivă consistența unei purtări de grijă față de sufletul lor, față de menirea și destinul lor în veșnicie. Privirea

martirului, căutând spre un aspect al lumii, se extinde dincolo de el în nevăzut, întrezărind finalitatea lucrurilor în gândul lui Dumnezeu. De accea, consistența eshatologică a intenționalității și vederii asupra lumii este decisivă pentru discernământul și acțiunile sale.

4

Privirea spre cele de Sus este potențată, în cazul sfântului martir, în primul rând de un adânc simțământ al stării descoperite înaintea lui Dumnezeu. Trăim sub privirea Lui. Toate cele ce se întâmplă în afară, precum și sinele nostru însuși nu sunt ascunse vederii Lui. Așadar, sinele nostru nu este creat închis în sine, ci cu terminație deschisă în Dumnezeu. Simțindu-se cuprins în privirea lui Dumnezeu ca într-o icoană, martirul nu ezită să mărturisească despre iubirea ce învăluie lumea și pune capăt fricii de moarte ce ne înrobește până în tenebrele instinctuale și inconștiente.

5

Vedem la sfinții martiri maturitatea de a fi cu Dumnezeu și a se sprijini pe ajutorul Lui în momentele de grea încercare ale vieții lor. De multe ori, dovedim o lipsă de maturitate cedând nervos atunci când realizăm că nu suntem ajutați deși avem nevoie disperată de sprijin, când simțim indiferența lumii, când ne trezim loviți, atacați din toate părțile, când nu ne iese nimic. În loc să căutăm spre Dumnezeu și să ne adunăm puterile apelând la harul divin, se întâmplă să aruncăm vina pe cei din jur, să ne victimizăm, întrebându-ne de ce ni se întâmplă tocmai nouă,

să pasăm responsabilitatea, să ne înmulțim frustrările și angoasa, și uneori ajungem chiar să ne confruntăm cu nevroze, depresii și tot felul de tulburări ce arată că suntem într-o fundătură a existenței, într-o stare de profund dezechilibru în care am ajuns datorită lipsei noastre de maturitate, de discernământ. Momentul maturizării duhovnicești este acela în care o persoană își ia crucea, cu alte cuvinte își asumă tot ce i se întâmplă ca fiind cuprins în purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Și aruncându-și nădejdea spre El, îi urmează lui Hristos, purtând nu numai sarcinile sale, ci, atunci când are ocazia, ci și din ale semenilor săi. Fără să cârtească, fără să acuze destinul, fără să se autoflageleze pe sine sau să învinuiască pe alții. Ci doar cu încredințarea că Dumnezeu ne cercetează și lasă să se întâmple anumite lucruri doar pentru a scoate la lumină ceea ce este mai bun în noi.

6

Starea de pregătire pentru martiriu implică o dublă consistență a atitudinii: în raport cu cele lăuntrice, precum și cu cele exterioare. Extrovertirea singură e lipsită de forța interioară necesară depășirii cu bine a încercărilor, slăbiciunii și suferințelor extreme. Introvertirea, la rândul ei, nu poate susține o atitudine fermă și coerentă în privința celor exterioare. Urmând modelul vieții sfinților martiri, ne înțelegem responsabilitatea deopotrivă față de lucrurile exterioare și față de cele interioare ale noastre. În fapt, ceea ce vindecă ruptura între interior și exterior este harul lui Dumnezeu, în lumina căruia transpare o înțelegere iconică asupra vieții în ansamblul ei. În această perspectivă, totul poartă amprenta Creatorului și a purtării

Sale de grijă, toate lucrurile au o dimensiune iconomică, un sens ce ne orientează spre împlinire întru dragostea lui Dumnezeu. Realitatea apare atunci ca o icoană vie, pictată pe ambele fețe. Iar reprezentările și imboldurile noastre interioare și exterioare își recapătă astfel condiția euharistică de împărtășire reciprocă și comunicare a însușirilor.

7

De cele mai multe ori, pregătirea pentru martiriu/moarte nu începe în pragul ei, ci este o pregătire de toată viața pentru Viața ce transcende moartea. De aceea, sfinții martiri se apropie de jertfă cu nădejde și bucurie, având încredințarea apropierii de încununarea unui lung șir de nevoințe și de intrarea în atmosfera intimă a vieții dumnezeiești. Moartea își pierde astfel sensul de sfârșit tragic, închipuind taina schimbării modului de viață, realitate anticipată de schimbarea minții. Prin *metanoia*, se răstoarnă logica fatalistă a vieții orientate spre moarte, deschizându-se orizontul infinit al vieții veșnice.

8

Vedem în viețile sfinților martiri modul în care atingerea harului lui Dumnezeu le înnoiește cugetul, astfel încât toată perspectiva asupra lumii apare răsturnată, pătrunsă de o logică nouă, a intenționalității orientate spre comuniune, a ieșirii din chinga luptei pentru supraviețuire și dominație, prin lepădarea interesului egoist și asumarea priorității întoarcerii răului în bine. În acest mod de viață preschimbat pe care ei îl îmbrățișează are loc transformarea grijii lumești în purtare de grijă față de lume. Dacă

grija lumească se asociază cu tulburarea, mâhnirea şi îngrijorarea apăsătoare, cu cedările nervoase, sau atacurile de panică şi depresie provocate de strâmtorarea orizontului, de îngustarea câmpului posibilităţilor de a înţelege, simţi şi acţiona în mod eficient pentru detensionarea unor situaţii şi eliberarea de blocaje de tot felul, purtarea de grijă presupune o anume detaşare, o lărgire a orizontului înţelegerii până la o viziune mai largă, cuprinzătoare, asupra existenţei şi asupra finalităţii vieţii, în care transpare voia şi iconomia (purtarea de grijă a) lui Dumnezeu. Această detaşare şi lărgire a perspectivei face ca implicarea să fie una dezinteresată, generoasă, comunicativă, liberă de idei fixe, temeri împinse până la angoasă sau false aşteptări, sau de nemulţumiri, frustrări şi condiţionări ce generează adevărate cercuri vicioase în viaţa omului, stopând actualizarea potenţialului ei iconic, de sporire în lumina tainei dumnezeieşti.

9

Sfinţii Martiri nu caută la faţa omului. Pentru ei, cea mai mare demnitate din creaţie este cea consfinţită de pecetea chipului lui Dumnezeu, demnitatea de a fi om. Toate celelalte ranguri şi măriri lumeşti pălesc în faţa acestei icoane. În această perspectivă, tot darul cel bun vine de la Dumnezeu şi se întoarce la El, folosindu-ne spre zidirea duhovnicească doar în măsura în care noi îl liturghisim, punându-l în slujba adevărului, binelui şi dragostei. Mai mult, întreaga creaţie necuvântătoare, deşi nu are conştiinţă precum omul, are o condiţie participativă la conştiinţă, semnul lămurit al acestei condiţii fiind capacitatea de a distinge între bine şi rău, de a avea o reacţie calitativă în faţa acţiunilor umane. Acest lucru, de

altfel, arată toată făptura înscrisă, ca menire, într-o evoluție calitativă pe scara participării la taina dumnezeiască. Aderența la bine a materiei profunde semnalată de știința modernă confirmă în înțelegerea creștină amprenta iconică a creației în ansamblul ei.

10

Creștinismul primar a surprins lumea antică prin paradoxala sa așezare. Pe de o parte nu a militat pentru răsturnarea ordinii exterioare. Creștinii din primele veacuri au dat Cezarului ce e al Cezarului, cu alte cuvinte au respectat tot ceea ce nu contravenea conștiinței lor însuflețite de credința în purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Cu toate acestea, nu au putut fi înregimentați de sistemul existent în acea epocă, dată fiind bogăția vieții lor lăuntrice și a vitalității organismului comunitar eclezial dospit de fermentul Logosului întrupat și al Învierii lui Hristos, de vestea cea bună a Evangheliei. Dimpotrivă, au răsturnat ei sistemul lumii antice numai prin puterea dragostei. Au molipsit cu iubirea lor o lume aflată într-o profundă criză și așteptare. Lecția pe care ei ne-au dat-o a fost importantă pentru condiția umană, ce nu poate fi redusă la rangul de rotiță într-un sistem. Omul e mai presus de orice sistem din lumea creată, pentru că taina chipului său are potențialul infinit al îndumnezeirii. Viața duhovnicească adevărește faptul că omul excede limitările și condiționările impuse de încadrarea într-un sistem. Pentru om, lucrurile capătă sens în relația cu transcendența, în cadrul căreia orice reguli și pretenții formale sunt deconstruite, lăsând loc libertății duhului, urmării glasului conștiinței luminate de har.

11

Patimile omului îl închid într-un turn de fildeș în care, închizându-se, nu mai poate vedea orizontul ființei. Acest turn babilonic, mai devreme sau mai târziu, se surpă, lăsând loc slăbiciunii, dezgustului, deznădejdii și unei stări generale de secătuire. Aceasta pentru că omul, uitându-și chipul și menirea sa, ajunge să consume odată cu cele din afară ale lumii resursele sale trupești și sufletești, irosind darul dumnezeiesc. Sfinții Martiri au apărat cu prețul vieții lor acest dar neprețuit pe care-l poartă în adâncul ființei lor spre a-l face să rodească în veșnicie. Ei au făcut vizibil astfel unul dintre temeiurile conștiinței morale, solidaritatea dintre lumea interioară și cea exterioară. Sinele și alteritatea sunt solidare în câmpul conștiinței. Orice vătămare a armoniei exterioare are ca efect o afectare a ordinii lăuntrice și reciproc, orice tulburare a vieții lăuntrice dăunează relațiilor cu cele din afară, răspândindu-și efectul negativ asupra lor. De aceea patimile au întotdeauna un dublu efect, dăunând deopotrivă vieții lăuntrice cât și relațiilor cu alteritatea. La rândul lor, virtuțile iradiază în ambele sensuri, luminând și încălzind cu razele lor atât sinele, cât și alteritatea.

12

Sfinții martiri au arătat o solidaritate cu cei defavorizați, suferinzi, întristați, bolnavi, închiși, flămânzi și însetați, cu toți cei striviți de sistemul unei lumi crepusculare, bazate pe forța asupririi, pe logica dominației, pe regimul terorii, pe mecanismul înrobitor și înjositor al stăpânirii asupra semenilor și creației întregi ce pierde din

vedere faptul esențial că numai întru dragoste există sens și viață părtașă chipului mai presus de fire. Plinirea a tot darul cel bun nu poate fi așadar aflată decât pe calea chenozei, a micșorării de sine pentru a face loc dragostei dumnezeiești ce reface condiția euharistică a făpturii afectate de cădere și o înscrie pe curba devenirii duhovnicești. Aplecarea cu gândul, cu cuvântul și cu fapta spre cei ce au nevoie de ajutor și întărire a fost preocuparea continuă a sfinților martiri, care au arătat întrepătrunse dragostea de om și iubirea de Dumnezeu.

13

Atât monahismul, cât și ceilalți credincioși ai Bisericii se inspiră din chipul vieţuirii sfinților martiri în momentele de maximă intensitate și cumpănă ale vieții. Astfel ei sunt un model viu pentru întreaga Biserică. Monahismul tinde spre o permanentizare a conștiinței stării înaintea lui Dumnezeu, în hotarul trecerii în veșnicie. În acest scop, monahul privește cu însuflețire spre sfinții martiri care au lăsat toate, până și viața lor, urmând lui Hristos. Ceilalți creștini, la rândul lor, au înaintea ochilor minții și inimii felul în care sfinții martiri au reușit să țină viu și lucrător duhul comunităților din care au făcut parte, cum au reprezentat ei aluatul care a dospit toată frământătura Bisericii. Urmându-i, Biserica în întregul ei depășește încercările grozave ale istoriei, în care teroarea dezlănțuită și răceala de gheață a indiferenței amenință să nimicească însăși viața lăuntrică și credința oamenilor. S-a spus că *sângele martirilor e sămânța creștinilor*, *cheia ce deschide paradisul*. Într-adevăr, avem încredințarea că ei ne așteaptă la capătul drumului, ajutându-ne tainic să ne pregătim pentru propriul nostru *martiriu*, transformând moartea ce

ne stă înainte într-un eveniment pascal, într-o trecere prin moarte spre Viață.

14

Mărturia creștinului în fața întregii lumi, mesajul așadar către creștini și necreștini deopotrivă nu stă în renunțarea la orice referință duhovnicească, cum sugerează unii, care consideră că afirmarea explicită a credinței limitează la cei credincioși relevanța cuvântului. În realitate, o vedem la Sfinții Martiri, afirmarea deschisă a credinței lor a avut o maximă relevanță pentru mulți dintre cei aflați în afara Bisericii, care au ajuns creștini fiind pătrunși de harul și strălucirea ce se revărsa din ei. Aceasta pentru că, lucru esențial, gândurile, cuvintele și faptele lor erau în mod unitar și solidar expresii ale dragostei lor. Coerența între gând, cuvânt și faptă în lumina dragostei și a harului lui Dumnezeu oferă relevanță universală unei mărturii.

15

Într-o lume ajunsă la saturație din pricina păcatelor și neputinței de preschimbare în ceva mai bun, sfinții martiri dau o neașteptată speranță. Ei ne surprind cu capacitatea lor de prefacere prin atingerea harului. Există multe exemple de torționari deveniți sfinți martiri ce, la rândul lor capătă putere de sus spre a trezi și activa în cei din jur rezonanțele iconice ale chipului dumnezeiesc. Sfinții martiri dau mărturie despre faptul că orice urmă de bine, orice memorie a binelui rămasă într-un om poate constitui un resort al întoarcerii cu fața spre Dumnezeu, un punct de plecare pentru

schimbarea minții (*metanoia*). Actele sfinților martiri au atras după sine dizlocarea răului din nenumărați oameni prin stimularea acestei memorii ce aderă la bine. Timpul istoriei în întregul lui e legat organic prin memoria profundă a binelui originar, așa încât din clipa prezentă se poate developa *prezența*, vederea duhovnicească, prin recurs la originea și finalitatea creației, prin legătura cu Logosul întrupat a Cărui iconomie cuprinde destinul a toată zidirea.

16

Sfinții martiri au arătat valoarea conștiinței umane, care este un dar al lui Dumnezeu mai presus de viața pământească. Conștiința omului surpă temeliile oricărei dictaturi, prin faptul că lumina ei vine de dincolo de lume, din strălucirea chipului divin, ce risipește frica de moarte. Jertfa din dragoste face neputincioasă puterea răului, iar gestul de dăruire oprește proliferarea memoriilor distrugătoare ale acestuia. Dezbrăcarea de cămașa de forță a căderii face cu putință aflarea libertății și demnității filiale după care suspină întreaga făptură. Vedem cum o faptă în care adevărul se identifică cu dragostea poate schimba cursul istoriei, logica luptei pentru supraviețuire fiind preschimbată în dinamismul unei vieți guvernate de logica ființei întru comuniune.

17

Mergând contra curentului decadent ce guvernează adeseori și în multe privințe istoria actuală a lumii, sfinții martiri au întâmpinat din partea multora, chiar și dintre casnicii lor, dispreț, suspiciune, neîncredere, ură, bănuieli,

acuze, ocări și loviri dintre cele mai amare, dar nu s-au descurajat și nu au ieșit din icoana iubirii de Dumnezeu, în care doreau și pe alții să-i atragă. Căci având pe Hristos înaintea lor cu tot binele lumii, mai presus de toate și în stare de închinare au întâmpinat veșnicia ca pe un liman de salvare al lumii trecătoare, în care tot ce e bun își înmulțește și își înnoiește darul și puterea, iar cele rele se arată deșarte și neputincioase. Așa au aruncat în lume scânteile iubirii lui Dumnezeu ce au aprins multe suflete, ajutându-le să simtă bucuria ce nu poate fi atinsă de rugina întristării lumești. De multe ori, când pierdem ceva familiar, important și unic pentru noi, lucru sau persoană, simțim o absență apăsătoare, aproape un gol în suflet. Nimic nu poate umple acest gol din cele lumești, însă credința noastră că la Dumnezeu e cheia salvării celor trecătoare din malaxorul stricăciunii și morții ne mângâie și ne întărește. Acest lucru ne ajută să nu ne cramponăm de pierderi, să lăsăm lucrurile și să ne lăsăm pe noi înșine în voia lui Dumnezeu, cum au făcut-o sfinții martiri. Se spune că la ieșirea din lume cei ce nu au deprinderea desprinderii ușoare, senine de lucruri vor resimți o imensă sfâșiere și durere pentru despărțirea de cele dragi. Iar cei ce au cunoscut cealaltă față a milosteniei care este acceptarea senină și cu împăcare a pierderilor întâmplate, cu încredere în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, se vor bucura de o desprindere și o înălțare ușoară, ca o naștere fără dureri, spre cele de sus.

18

Sfinții Martiri ne-au arătat esența milosteniei, care stă în a deschide inimii porțile împărăției cerurilor. În pragul martiriului său, plin de Duh Sfânt, Întâiul Mucenic,

Apostolul Ștefan, a văzut cerurile deschise și pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu stând de-a dreapta Tatălui. Mărturisirea aducătoare de moarte a Arhidiaconului Ștefan a fost în același timp pentru întreaga lume un dar neprețuit al revelației Vieții în plenitudinea ei dumnezeiască. Mulți martiri au făcut înainte de martiriul lor preabogate daruri săracilor, împărțindu-și averile. Milostenia lor ne arată mai multe lucruri: întâi de toate, faptul că avem totul de la Dumnezeu în dar și rodirea cea mai bogată a unui dar stă în împărtășirea lui. Apoi, dacă esența lumii este de a fi dar menit împărtășirii, avem o teribilă nevoie de a regăsi simțământul tainei, dincolo de orice raționalizări posibile ale înțelesurilor lumii. În al treilea rând, ajungem să simțim întemeierea tainei lumii în ceva negrăit de adânc, care este taina lui Dumnezeu. Taina dumnezeiască are însă consistența vieții Treimice, a bogăției dragostei între Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, ale cărei raze risipesc întunericul păcatelor și ne fac să ne întrezărim propriul chip, creat ca o icoană creată a celui dumnezeiesc. Milostenia pune în lumină astfel pe de o parte smerenia, faptul că nimic nu ne aparține în sens propriu și că suntem iconomi ai darului lui Dumnezeu, existând prin dragostea Lui și atârnând de ea, și pe de altă parte menirea condiției umane, creată în taina filiației, destinată părtășiei la iubirea Sfintei Treimi.

19

Sfinții Martiri au aruncat sămânța Evangheliei pretutindeni, și în drum, și în loc pietros, și între spini și în pământ bun, crezând în posibilitatea schimbării dumnezeiești. Și pentru marea lor dragoste și jertfă de sine prefaceri minunate s-au petrecut în sufletele oamenilor, încât au fost în stare să reziste unui întreg sistem construit

pentru a strivi și anihila conștiințele. Așa mulți, insuflați de suflarea duhului lor, au ales ceea ce era mai de preț, chiar dacă aparent mai smerit și mai fragil, în locul a ceea ce aducea o bunăstare și o demnitate socială de invidiat în umbra puternicilor zilei. Aceasta pentru că slava lumească a pălit în fața slavei dumnezeiești, vădindu-și caracterul iluzoriu, deșertăciunea.

20

Vedem în viețile Sfinților Martiri modul în care au reușit să oprească proliferarea răului. Esențială în acest scop e rodirea liturgică a vieții, așezarea în gest iconic. Este, în fapt, o concretizare a condiției umane de hotar, limită sau punte între creație și Dumnezeu. Starea de martiriu este o stare-limită în care conștiința omului e sensibilizată față de suferința lumii create, față de nevoia ei disperată de ajutor dumnezeiesc. Nu poți rezista în limită decât aruncându-ți toată nădejdea și voia spre Dumnezeu. Înțelegând acest lucru și asimilându-l lăuntric, realizezi nevoia de susținere a tuturor făpturilor, devii sensibil la așteptarea și suspinul lor din adânc. Acest simțământ se prezentifică în gestul de dăruire, în așezarea de sine pe altarul închinării, pe crucea întretăierii, întâlnirii și împărtășirii între creație și Dumnezeu.

21

Vine o vreme când ceea ce ești se separă și trece mai presus de ceea ce ai. Când lași toate și rămâi cu ființa ta, cu sufletul tău înaintea lui Dumnezeu. Moartea ne arată acest fapt și ne previne asupra urgenței de a asimila în noi

înșine cele de folos pentru acest moment, când nimic exterior nu ne va putea veni în ajutor, când toată securizarea și comoditatea și bunăstarea exterioară se va desprinde de pe viața noastră ca o pieliță veche și vom intra într-o lume nouă cu ceea ce suntem, cu bogăția sau sărăcia noastră lăuntrică. Sfinții Martiri au înțeles acest lucru când au mărturisit în priveliștea lumii despre faptul că a fi viu în Hristos e o miză mai importantă decât dorința de supraviețuire și slava unei lumi crepusculare, în care chipul omului devine tot mai lipsit de strălucire din cauza lipsei duhului. Avem teribilă nevoie să experiem această stare a ființei de descoperire de sine înaintea lui Dumnezeu, să pregustăm din viața adevărată înainte de pasul final al vieții, pentru a nu ne amăgi cu daruri și posesiuni efemere și a rămâne lipsiți de rod în noi înșine.

22

Învățăm de la sfinții martiri faptul că solidaritatea umană cea mai profundă se naște nu prin apelul la un interes comun sau la o reciprocitate afectivă sau la norme sociale încetățenite, ci prin recursul la taina însăși a omului, pecetea chipului său dumnezeiesc, ce insuflă conștiința umană să reverse binele ca o ploaie binefăcătoare și peste cei buni și peste cei răi, și peste cei drepți și peste cei nedrepți. Solidaritatea umană este în sensul ei autentic solidaritate necondiționată cu chipul lui Dumnezeu din om, cu ceea ce omul are mai adânc în sine, fie și ascuns sau întunecat, pentru că acest fel de solidaritate transcende egoismul, aversiunile, respingerile și fricile viscerale ce creează o blindare a conștiinței până la a o face să nu mai vadă și să nu mai prețuiască darul lui

Dumnezeu din sine și din jur. Chiar și aplicarea dreptății trebuie să se nască nu ca revanșă a binelui asupra răului, ci din această solidaritate ce slujește binele din om, punând limite unui rău cu efecte de distrugere și autodistrugere.

23

Unirea contrariilor socotită de antici a fi semn al desăvârșirii este înțeleasă în creștinism ca unirea creatului și necreatului în omul unit cu Dumnezeu. Prin revelarea tainei Întrupării Fiului lui Dumnezeu și îmbrățișarea unei perspective iconice asupra existenței, în care toate făpturile apar ca icoane ce unesc dimensiunea logosului divin cu cea a vieții de creație ce îl poartă în sine, creștinismul așază în plan secundar dualitatea antagonistă a contrariilor bine-rău în raport cu dualitatea iconică originară (supra-) afirmativă a binomului creat-necreat, care generează chipurile și contrastele existenței armonizate în taina Logosului divin întrupat. Departe de se preda unei închipuite monotonii a binelui, generatoare de plictiseală și cădere, unirea omului cu Dumnezeu activează contrastele autentice ale existenței ce conferă vieții o nebănuită prospețime, și o unitate simfonică în infinite acorduri, ritmuri și variațiuni. Vedem în viețile sfinților martiri odată cu apropierea lor de hotarul unirii cu Dumnezeu concretizarea acestui revigorant și fascinant cromatism spiritual, departe de orice monotonie aplatizantă. Cu alte cuvinte, abia saltul omului în Dumnezeu trezește noutatea și surpriza absolută ce păstrează în el neslăbite motivația și elanul vieții, dincolo de orice limitări induse de condiția actuală a existenței pământești, și chiar dincolo de sfârșitul ei inevitabil.

24

Au fost oameni care au înaintat spre martiriu nepregătiți, neîntăriți în smerenie și dragoste, și în fața presiunilor, amenințărilor și chinurilor, au cedat, lepădându-se de mărturisirea lor. Privirea în urmă a femeii lui Lot ce s-a prefăcut în stâlp de sare (Fac. 19, 26) simbolizează pe undeva cedarea în fața presiunii patimilor, obișnuințelor și deprinderilor omului vechi, ce reiterează starea de cădere, adâncind-o. Mutând prin credință punctul de fugă al imaginii lumii în orizontul eshatologic, sfinții martiri au înaintat spre Dumnezeu, trecând hotarul vremelniciei cu conștiința faptului că, deși toate sunt trecătoare, toate sunt salvate în taina lui Dumnezeu. Având această încredințare, ei s-au apropiat de martiriu cu bucuria unei presimțiri a întâlnirii întru lumină cu tot ceea ce e sfințit de părtășia dragostei lui Dumnezeu.

25

În lumina prezenței lui Dumnezeu devenite sesizabile, toate trăsăturile ființei umane se dezvăluie în frumusețea sau urâțenia lor reale, dincolo de orice ascunderi, mascări sau cosmetizări. Omul nu mai apare drept ceea ce pare a fi, ci drept ceea ce este într-adevăr, gândurile ascunse ale inimii ieșind la iveală. Pentru sfinții martiri, spectacolul lumii a apărut în contrastele lui extrem de profunde. Pe de o parte, chipuri luminate de binele dumnezeiesc, mai drag lor decât viața însăși, pe de alta, chipuri întunecate și înrobite de duhurile nevăzute, asmuțite împotriva binelui. Și totuși, răul dezlănțuit nu a tulburat vederea duhovni-

cească a sfinților martiri, care, având înainte icoana iubirii Dumnezeiești, au reușit, acolo unde a existat o fărâmă de bine – o sămânță de disponibilitate duhovnicească și compasiune umană – să o stimuleze până la a preface răul în bine.

26

Martori la minunile dumnezeiești, sfinții martiri nu au adoptat vreo logică a prestigiosului, a superiorității față de lume, ci, dimpotrivă, au înțeles că acesta e firescul regăsit al creației: viețuirea cu și în Dumnezeu. Firea noastră, devenită închisă în sine, își pierde naturalețea, se încarcă de rezistențe și conținuturi explozive inconștiente, dublate de un întreg mecanism de apărare și refulare ce o face să se simtă încorsetată, supusă constrângerilor nu numai din afară, ci și din interior, dar odată deschisă împărtășirii cu cele mai presus de fire, se regăsește pe sine așa cum a creat-o Dumnezeu, bună foarte, respirând libertatea duhului. De aceea harul dumnezeiesc e mediul cel mai prielnic dezvoltării firii create în direcția logosului ei, deci în acord cu propria identitate iconică.

27

Vedem în viețile sfinților martiri că acțiunea cea mai distrugătoare a răului nu este lezarea fizică, ci tulburarea și vătămarea sufletească. Odată ce atenția e atrasă mai mult de rău decât de bine, sufletul intră în vârtejul căderii. De asemenea, scormonind prea mult răul nu faci decât să infectezi atmosfera spirituală, răspândind în jur miasmele

sale molipsitoare. Sfinții asceți au avut experiența unor apariții demonice cu o uriașă desfășurare de forțe menită să tulbure mintea și să semene groaza. Sunt oameni care urmăresc binele, dar devin atât de prinși în lupta cu răul, încât pierd din vedere faptul miza decisivă a binelui împărtășit. Se concentrează atât de mult pe apărarea împotriva răului și anihilarea lui, încât ajung să-l vadă pretutindeni, multiplicat la infinit. Devin obsedați de rău, ajung chiar să îl proiecteze peste tot în jur, să-l imagineze și unde nu este și asta le macină puterile lăuntrice. Important e să nu te lași atras în această manie obsesivă, realizând că apropierea de Dumnezeu și alipirea personală de bine, și nu vreun oarecare sistem de apărare sau contracarare, sunt cele ce risipesc întunericul și toate iluziile și ispitele răului. Mai mult, alipirea de bine nu stimulează contrarietatea și poate atrage binele din celălalt, acolo unde există un germene de intenție bună. Confruntarea personală cu răul nu trebuie să fie o intrare în morișca antagonismului bine-rău, ci o ridicare deasupra răului, având ca esență solidaritatea în bine. Să nu lăsăm, așadar, răul să întunece cerul inimii. Să nu îngăduim ca logica răului, a raportării și reactivității contrare, antagoniste, să viruseze logica iubirii și a comuniunii. Dreptatea însăși nu are ca mobil fundamental distrugerea răului, ci solidaritatea în bine, și eventuala întoarcere a răului în bine. Faptul că dreptatea este mai presus de dualitatea bine-rău și nu este condiționată de ea este evidențiat de Sfânta Scriptură, când afirmă că potrivit făgăduințelor lui Dumnezeu așteptăm *ceruri noi şi pământ nou, în care locuieşte dreptatea* (II Pt. 3, 13).

28

Peștele și pâinea sunt simboluri frecvent folosite în catacombele creștine din perioada romană târzie. Minunea înmulțirii pâinilor și a peștilor săvârșită de Iisus Hristos arată capacitatea de rodire însutită a firii create în atingere cu harul dumnezeiesc. Peștele este un simbol al lui Iisus Hristos (în limba greacă, literele cuvântului *ihtis* formează un acrostih: Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu Mântuitorul). Apa e un simbol al logosului care este înscris în toată creația și care o circumscrie prin Persoana Fiului Întrupat în care sunt cuprinse toate rațiunile creației. Apa, mediul de viață al peștelui, închipuie astfel un hotar iconic al întâlnirii cerului cu pământul, al împreună-viețuirii și împărtășirii creației cu Dumnezeu. Pâinea, la rândul ei, trimite la condiția euharistică a creației, la proprietatea constitutivă a firii create de a fi deschisă prefacerii și împărtășirii cu cele dumnezeiești. Un alt simbol al creștinismului primar este ancora, închipuind faptul că întreaga creație este ancorată iconic în Logosul dumnezeiesc întrupat. Cu alte cuvinte, pecetea ființială a Logosului aduce la ființă zidirea și susține creșterea ei în orizontul unirii cu cele dumnezeiești.

29

În încercarea martiriului există două tipuri de curse psihologice, care i-au făcut pe mulți să piardă cununile nevoinței. Prima dintre ele este fățărnicia maximalistă. Îți propui un scop nobil sau măreț, pornești pe drumul spre el, dar nu numai că trădezi acest scop prin faptele tale, ci te porți ca și cum totul ar sta numai în vorbe, nu și în fapte.

Mulți dintre cei atinși de acest comportament, chiar dacă s-au avântat în a mărturisi despre Adevăr, au clacat în fața martiriului, lepădându-se de teama chinurilor.

A doua cursă psihologică e reprezentată de fățărnicia minimalistă. Unii oameni manifestă un dispreț suveran față de orice idee nobilă sau scop nobil, de teama să nu cadă în fățărnicia maximalistă. Ei își concentrează energia și atenția pe faptele ce le stau înainte, refuzând o perspectivă mai cuprinzătoare și o viziune mai largă care să dea sens vieții lor, evitând tot ceea ce nu e tangibil în mod imediat. Prin aceasta își refuză sau își îngustează drastic orizontul înțelegerii, lipsindu-se de motivația înaintării în orizontul desăvârșirii. În realitate, chiar dacă un scop e greu de atins sau chiar imposibil de atins cu puterile proprii (să nu uităm, totuși, cuvântul Scripturii că lucruri cu neputință la om sunt cu putință la Dumnezeu), orientarea spre el și înaintarea în direcția lui pot fi extrem de benefice, oferind prilejul unor împliniri remarcabile și chiar realizării de sine pe parcursul drumului lung și anevoios. De regulă, fățărnicia minimalistă te oprește să faci chiar și un prim pas în direcția martiriului/mărturisirii.

30

Emblematică pentru chipul martiriului este figura lui Abel, cel ucis – tocmai de fratele său Cain – din invidie pentru viața sa curată și pentru darul său primit de Dumnezeu. De atunci și până astăzi această situație paradigmatică s-a tot repetat, ajungându-se în punctul în care un cunoscut părinte contemporan a afirmat că s-a ajuns în zilele noastre la o culme a fratricidului sub diferite forme. De la indiferență, nepăsare și invidie, neiertare, osândire și

ură, privare de libertate, dominație și exploatare, până la felurite vătămări, atentate sau războaie, starea de spirit antagonistă ce separă și dezbină pe frați s-a multiplicat, atingând un punct culminant, manifestat printr-o accentuată înstrăinare de celălalt concomitentă cu o la fel de pronunțată înstrăinare de sine. Depășirea acestei crize profunde este posibilă prin ieșirea din starea de conflict, prin recursul la chipul și darul lui Dumnezeu ce unifică în sine și întreolaltă conștiințele, reînsuflețind intenționalitatea lor euharistică. Abia conștiința faptului că *darurile sunt împărțite* și încredințarea de purtarea de grijă iubitoare a lui Dumnezeu față de fiecare făptură ne fac atenți la taina familiei de creație sau la taina creației ca familie purtătoare a condiției filiale în raport cu Dumnezeu Creatorul. Realizând acest fapt, raportul dintre sine și alteritate se orânduiește iconic pe temeiul orizontului comun al împărtășirii dumnezeiești.

31

Hristos spune celor ce au ajutat pe cei bolnavi, închiși, străini, flămânzi, însetați, etc. că Lui i-au făcut aceasta, cu alte cuvinte se pune El în locul celor lipsiți, suferinzi, defavorizați etc. Între aceștia se numără Sfinții Prunci martiri uciși de Irod, chipuri ale nevinovăției reprezentative pentru toți pruncii uciși sau avortați de-a lungul timpului. Suferința lor schimbă culoarea de fond a existenței, imprimând în inimi forma crucii. De aceea calea către Hristos trece prin dragostea ce asumă în gestul dăruirii de sine, milosteniei și rugăciunii pătimirea celor nevinovați. Orice alt traseu spre fericire e un drum înfundat sau iluzoriu.

32

În faţa morţii, sfinţii martiri nu şi-au pus încrederea în sine, *ci în Dumnezeu, cel ce învia pe cei morţi* (II Cor. 1, 9). Prin credinţa în Hristos au căpătat *îndrăzneală şi apropiere de Dumnezeu, cu deplină încredere* (Efes. 3, 12). Sfântul Apostol Ioan afirmă chiar că *aceasta este încrederea pe care o avem către El, că, dacă cerem ceva după voinţa Lui, El ne ascultă* (I In. 5, 14). Încrederea că eşti al lui Hristos se prelungeşte în încrederea că aproapele tău este şi el al lui Hristos (II Cor. 10, 7). Înconjuraţi de o lume ostilă, sfinţii martiri au avut încredere că Dumnezeu poartă grijă de oameni şi îi cheamă la împărtăşirea dragostei Sale. Au avut încredere în oameni, în posibilitatea întoarcerii lor spre Dumnezeu şi a luminării fiinţei lor. Numai astfel o mână de creştini au putut aprinde flacăra revelaţiei divine în toată lumea. În general, la baza încrederii stă credinţa, ca temelia ei apofatică. Întemeiată pe credinţa în purtarea de grijă a lui Dumnezeu încrederea rămâne realistă şi spontană, înţelegând că omul este adeseori slab, neputincios, supus căderii.

33

Nădejdea sfinţilor martiri a fost una născută din răbdarea încercărilor, prin care iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile lor, prin Duhul Sfânt, cel dăruit lor (Rom. 4, 5). Flacăra nădejdii se păstrează aprinsă prin rugăciune neîncetată (Lc. 18, 1). Nădejdea nu numai că mângâie şi bucură inima, dar odihneşte şi trupul (Fapte 2, 26). Trecând prin pătimirea suferinţelor, nădejdea se umple de nemurire (Înţ. Sol. 3, 4). Gândul lui Dumnezeu ne dăruieşte viitorul

și nădejdea (Ier. 29, 11). Nădejdea e totodată roada dreptății (Isaia 32, 17) și a înțelepciunii (Pilde 24, 14). Numele și amintirea lui Dumnezeu sunt nădejdea sufletului nostru (Isaia 26, 8). Nădejdea pusă în Dumnezeu izvorăște pacea inimii (Isaia 26, 3), nădejdea celor drepți fiind numai bucurie (Pilde 10, 28) ce nu te părăsește în pragul morții (Pilde 11, 7). Nădejdea revarsă de asemenea mila lui Dumnezeu (Ps. 142, 8). Având rostul de oprelişte pentru păcat, legea nu poate desăvârși totuși nimic; aceasta o poate face doar apropierea de Dumnezeu ce are loc prin nădejde (Evr. 7, 19). Hristos cel dintru noi este nădejdea slavei (Col. 1, 27), nădejdea tuturor marginilor pământului (Ps. 64, 6), a tuturor ființelor vii (Eccl. 9, 4). El este Mântuitorul tuturor oamenilor (Tim. 4, 10), care prin învierea Sa ne naște din nou, spre nădejde vie (I Pt. 1, 3). Fără să te bizui doar pe priceperea ta, ci punându-ți nădejdea în Domnul (Pilde 3, 5), trebuie să acționezi în tot lucrul tău cu nădejde că vei avea parte de roade (I Cor. 9, 10).

34

Pătimirea sfinților martiri a fost o asumare conștientă a condiției umane în ultimele ei implicații, ce privesc posibilitatea rodirii ei eshatologice, prin părtășia la „suferința și la împărăția și la răbdarea în Iisus" (Apoc. 1, 9). Pătimirea pentru dragostea lui Hristos face simțită prezența Lui în viața noastră. În acest fel, ceea ce ne susține în asumarea suferinței este pe de o parte mângâierea ce prisosește prin Hristos odată cu pătimirile Lui întru noi (II Cor. 1, 5), iar pe de alta, întrezărirea măririi ce ni se va descoperi, ce covârșește pătimirile vremii de acum (Rom. 8, 18). Aceasta ne duce la desăvârșire, la o

împuternicire până la neclintire în bine (I Pt. 5, 10). Primită cu dispoziția participării la viața lui Hristos, suferința cu trupul constituie o ardere a păcatului (I Pt. 4, 1) în cel ce este făcut viu cu duhul (I Pt. 3, 18).

35

Propriu martiriului este faptul că voia individuală asumă ca principiu regulator și guvernator binele comun, privit în perspectiva eshatologiei inaugurate de învierea lui Hristos. De această tăiere a voii egoiste au parte atât viața monahală cât și cea de familie, odată cu căutarea de a împlini gândul și voia lui Dumnezeu ce rânduiesc iconomia împreună-sporirii noastre în taina asemănării și împărtășirii dumnezeiești.

36

Condiția martiriului este una de trecere la limită a așezării lumii pământești actuale. Urmând înrâuririlor harului divin, sfinții martiri au arătat că menirea omului are o dimensiune pascală, de hotar sau punte de legătură între cele vremelnice și cele veșnice. Săgeata timpului arată faptul că lumea e destinată prefacerii, iar această preschimbare capătă caracteristicile unei înnoiri doar printr-o răsturnare a cursului entropic al vieții actuale, prin asimilarea sfințeniei dumnezeiești și rodirea chipului mai presus de fire pecetluit în ființa de creație. Viețile sfinților au mărturisit despre această luminare tainică a lumii – cu bătaie până în străfundurile materiei – devenită responsivă prin atingerea Duhului Sfânt ce iradiază din inima omului îndumnezeit. În orizontul eshatologic, mutenia și inerția

materiei sunt depășite în relația cu omul, a cărui conștiință poate activa prin unirea personală cu Dumnezeu logosul formelor de creație.

37

Sfinții martiri au trăit cu înfigurare revelația că „pământul se va umple de cunoştinţa slavei Domnului, întocmai ca apele care acoperă sânul mării" (Avacum 2, 14). În lumina vederii lui Dumnezeu se dezvăluie în întreaga amploare spectacolul naturii ce întrupează contrastul între lucrarea dreptății și cea a milostivirii divine. Natura este întruchipată în gestul ei grandios în fața lucrării dumnezeiești descoperite: „Munţii Te-au văzut şi s-au cutremurat; puhoaie de apă au trecut. Adâncul şi-a slobozit glasul său şi mâinile sale în sus le ridică" (Avacum 3, 10). Paradoxal, odată cu zbuciumul lăuntric la auzul glasului lui Dumnezeu se developează liniștea în fața marii îngrijorări ce umbrește căile nedreptății (Avacum 3, 16-17), pentru că Domnul este tăria ce ne poartă pe culmi (Avacum 3, 19). „Izbucnire de lumină ca la răsărit de soare, raze vii din mâna Lui pornesc!" (Avacum 3, 4).

38

Fiecare confruntare cu o patimă este pe undeva un martiriu, o mărturisire a faptului că iubești pe Dumnezeu și asprimea unui urcuș duhovnicesc mai mult decât acea aparent dulce alunecare pe panta păcatului care în cele din urmă sleiește puterile ființei și dă rodul amar al durerii, frustrării, contrarietății. În plus, dacă memoriile binelui sădite în ființa noastră îi dau o consistență luminoasă,

o tărie a afirmării întru chipul dragostei, memoriile răului săvârșit constituie focare explozive ale autodistrugerii, ale estompării până la întunecare a chipului iubirii dumnezeiești pecetluit pe ființa noastră. La ieșirea sa din această lume, aceste memorii ale binelui sau răului constituie zestrea noastră pământească, materialul ce intră cumva în alcătuirea locașului nostru de după moarte. Starea de martiriu este așadar caracterizată de o dispoziție de a înainta contra curentului decadent al lumii, de a suferi greutățile acestei asumări cu bucuria că la capătul drumului ne așteaptă Izvorul de Viață dumnezeiesc și, mai mult, că pe tot parcursul drumului suntem mângâiați și călăuziți de Sfântul Duh.

39

Un aspect esențial al stării în hotarul veșniciei care este martiriul este legătura cu cei mutați dintre noi. Cei care și-au sfârșit viața pământească nu sunt șterși cu buretele din conștiință, ci îi resimțim ca suflete vii, așa cum au fost creați de suflarea Dumnezeiască. Viața actuală e astfel o verigă între viața înaintașilor noștri și cea a urmașilor noștri. De aceea avem o dublă responsabilitate, pe de o parte față de cei ce ne-au precedat, să rodim ceea ce ei au semănat, să ducem mai departe binele făcut de ei, și în același timp să oprim urmările păcatelor lor și să transfigurăm aceste moșteniri genetice prin darul și harul lui Dumnezeu, pe de altă parte, față de urmașii noștri, să le dăruim o zestre bună și sfințită prin viața noastră virtuoasă și sporită în dragoste, și să ardem noi înșine prin pocăință, mărturisire și îndreptare toate dobândirile păcătoase, pentru a nu-i împovăra prin transmiterea unui memorial

nociv. Sfinții martiri s-au păstrat neclintiți în mărturisirea credinței lor având înainte norul de mărturii ale înaintașilor, și legătura vie a sfințeniei între Biserica cerească și cea pământească i-a întărit permanent, făcându-i mai tari decât orice chinuri. De asemenea, au fost impulsionați de datoria sfântă de a ține aprins și a răspândi mai departe în lume focul pe care Hristos a venit să-l arunce pe pământ (Lc. 12, 49), ca o zestre suprafirească neprețuită pentru toți cei ce vor urma.

40

În volumul „Poveste fără sfârșit", de Michael Ende, în personajul principal Bastian are loc la un moment dat un fel de răsturnare a ordinii nevoilor sau priorităților. În măsura în care nevoia lui de a mânca scădea, „se trezea în el un dor de cu totul alt fel, o dorință cum nu mai simțise niciodată până atunci și care se deosebea în toate privințele de toate dorințele sale trecute". Această dorință ultimă pe care a regăsit-o era chiar cea de a iubi, care era adevărata sa voință. Este revelația faptului că mai adâncă și mai autentică decât voința de supraviețuire este voința izvorâtă din însuși chipul nostru pecetluit de iubirea Sfintei Treimi. Această voință se împletește cu voia dumnezeiască, resimțind în sânurile sale dorul părtășiei la comoara ei infinită. Bastian realizează însă dificultatea de a iubi, și i se spune că va putea s-o facă abia atunci când va fi băut din apa vieții. Apa vieții închipuie în sens creștin taina Logosului întrupat, prin care Dumnezeu sălășluiește în inima omului, în așa măsură încât ajungem să iubim cu iubirea cu care El ne iubește. Doar această iubire desăvârșită alungă frica, ne spune sfântul Apostol Ioan,

întrucât „Dumnezeu este iubire şi cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămâne întru el” (I In. 4, 16). Aşa putem înţelege cum au putut depăşi sfinţii martiri spaima firească în faţa chinurilor şi morţii, având în ei dorul de Dumnezeu şi însăşi apa vieţii, iubirea Sfintei Treimi devenită atât de intimă lor.

41

Aşezarea fiinţei umane ce face posibilă o asemenea consistenţă a dragostei de Dumnezeu şi de oameni ce copleşeşte frica de moarte şi egoismul caracteristic stării de cădere nu este de cele mai multe ori un fapt apărut brusc, dintr-o fericită întâmplare, ci e urmarea unei familiarizări îndelungate cu viaţa dumnezeiască, consecinţa (supra-)firească a deprinderii gustului împărtăşirii cu cele dumnezeieşti.

Astfel, Botezul e acea tainică îmbrăcare în Hristos ce înnoieşte firea şi îi redăruieşte potenţele îndumnezeirii, este acea şansă ce ne este dăruită de a ne face locaş şi altar al Sfintei Treimi, pentru a împlini în ultimă instanţă aşteptarea întregii creaţii de a fi transfigurată prin liturghisirea omului. Şi chiar dacă mai păcătuim după Botez, pecetea Botezului rămâne pe fiinţa noastră ca o urmă neştearsă care ne face să resimţim mai profund arsura cauzată de păcat şi dorul după Dumnezeu ce ne poate, el, întoarce până şi din cele mai mari rătăciri.

Taina Sfintei Mirungeri este, la rândul ei, cea prin care primim pecetea darului Sfântului Duh, ce ne călăuzeşte în chip nevăzut pe tot parcursul existenţei, făcându-ne simţirea înţelegătoare şi înţelegerea simţitoare, susţinându-ne în miezul celor mai grele încercări ale existenţei, întorcându-ne

cu fața spre Hristos și sădind în noi conștiința filială în raport cu Tatăl Ceresc.

Taina Pocăinței sau Mărturisirii ne deschide cerurile, cu alte cuvinte ne face să realizăm cât de nedespărțite sunt pentru mântuirea noastră dragostea de Dumnezeu și cea de aproapele, însăși curățirea și dezlegarea ființei noastră de păcate având loc prin lucrarea dumnezeiască trecută printr-un om, preot și duhovnic. Simțământul ușurării ființei de după spovedanie e o simțire sporită a prezenței lui Dumnezeu ce susține pe mai departe ființa și voința umană în toate încercările vieții, oferindu-i o altă savoare a vieții, ce ajunge să eclipseze îndulcirea cu păcatele, și să descopere în ultimă instanță amărăciunea înstrăinării de Dumnezeu.

Taina Sfântului Maslu este taina prin care primim în ființa noastră lucrarea vindecătoare a lui Dumnezeu, atât în ce privește sufletul, cât și trupul.

Taina Preoției este taina prin care Dumnezeu ne arată cât de mult îl iubește pe om, încât dorește ca însăși lucrarea lui de sfințire a lumii să fie săvârșită și Trupul lui Hristos însuși să se clădească prin liturghisirea unor oameni, a preoților ce primesc putere de Sus ca să săvârșească Tainele dumnezeiești. În fapt, Biserica întreagă e liturghisitoare a Tainelor, dar preotul este investit cu acest dar mai presus de fire de a chema revărsarea harului lui Dumnezeu prin Sfintele Taine ale Bisericii și a ne sta înainte ca o făclie ce ne luminează conștiința propriei meniri.

Taina Nunții este taina unirii între un bărbat și o femeie ce se fac biserică a nașterii chipului lui Dumnezeu în lume.

Taina Sfintei Euharistii sau Împărtășiri este cea a alipirii noastre la Trupul lui Hristos cel înviat, este

pregustarea învierii noastre întru veşnicia pururea fericită a Împărăţiei lui Dumnezeu. Este Taina prin care Sfânta Treime îşi face sălaş în noi. Simţirea acestei prezenţe nepreţuite e tăria neclătinată de păcat şi de moarte, pe care primind-o în fiinţa noastră, realizăm cu adevărat valoarea vieţii noastre, ce stă în posibilitatea rodirii chipului ce ne-a fost dat.

Puterea de a trece prin martiriu au avut-o aşadar sfinţii nu doar pe baza unei convingeri asumate şi nestrămutate, ci în primul rând ca pe expresia simţirii participării la condiţia Trupului Înviat al lui Hristos, expresia prezenţei şi a dragostei lui Dumnezeu pentru care viaţa aceasta pământească nu mai poate rămâne un scop în sine, ci e chemată la desăvârşire în ambianţa harului divin.

42

Pregătirea pentru martiriu duce la schimbări în calitatea actului conştient, traduse printr-o lectură a lumii şi a întâmplărilor lumii în lumina iconomiei divine. Firele istoriei personale şi universale se împletesc într-o textură a înţelegerii ce reţine căldura dragostei şi purtării de grijă dumnezeieşti. De aceea, reacţiile umane sunt echilibrate şi străluminate de această vedere în profunzime a lumii şi finalităţii ei. Bucuriile pământeşti sunt temperate (dar şi, paradoxal, adâncite) de luciditatea şi realismul unei priviri ce realizează cu tristeţe (în)depărtarea lumii de Dumnezeu, iar durerile pământeşti sunt temperate şi alinate de simţământul apropierii personale de Hristos, de dulceaţa darului lăuntric al Sfântului Duh, de bucuria îmbrăţişării de taină a Tatălui Ceresc.

43

Parabola Fiului risipitor ne înfățișează răsturnarea de perspectivă din viața fiului celui ce a risipit avuția părintească și modul în care privirea lui asupra existenței se limpezește, realizând starea sa decăzută, de rob între străini, și dorul după recâștigarea condiției sale filiale. Este o imagine a omului căzut în robia patimilor ce printr-o profundă schimbare a minții (*metanoia*) se trezește la viața duhovnicească, realizând nevoia ființială de întoarcere cu fața către Dumnezeu, de recâștigare a chipului pierdut, de fiu al Tatălui Ceresc. Și odată cu pregustarea din realitățile veșnice prin atingerea harului divin ordinea priorităților sale în lume se schimbă. Prezența lui Dumnezeu devine mediul ce strălumină conștiința umană, astfel încât alegerile voinței omului urmează voii lui Dumnezeu. Într-o asemenea stare, orice pierdere și orice suferință sunt suportabile, mai puțin pierderea legăturii cu Dumnezeu și suferința despărțirii de El, ce ne lipsește de chipul iubirii, de rodul ființial al vieții.

44

Trupul este o realitate tainică la care ar fi bine să fim mai atenți. În el multiplicitatea părților acționează ca o unitate, mișcate de suflarea aceluiași duh. Același lucru se va întâmpla în împărăția lui Dumnezeu, când revărsarea universală a harului lui Dumnezeu va mișca ființele ce se vor deschide lucrării Lui. Paradoxal, însă, libertatea unei făpturi numai atunci își află esența când își impropriază harul divin, pentru că abia odată cu stabilitatea în bine capătă posibilități nebănuite, înscrise în potența sa de chip,

răul fiind mărginit de propria sa contrarietate, de caracterul său distructiv ce devine inevitabil autodistructiv.

45

Nu există o demarcație precisă, măsurată prin criterii formale, exterioare între bine și rău. Aceasta tocmai pentru a nu risca să absolutizezi un bine formal, ci a identifica binele din miezul unei relații personale, ca bine împărtășit în plinătatea dragostei, în miezul unei relații personale cu Dumnezeu și aproapele, în care nuanțele sunt determinante. Aderarea la bine poartă cu sine o incertitudine fecundă. După cum spunea cineva, în relația cu Dumnezeu, din cauza măreției Lui, înaintând în lumina Sa nu știi dacă te apropii sau te îndepărtezi de El. Aceasta pentru că adâncirea cunoașterii, a revelării Lui este simultană cu o cufundare în taina nepătrunsă de minte. De aceea sporirea în intimitatea iubirii Sfintei Treimi e nedespărțită de smerenia întru care se împreunează chemarea rugătoare, uimirea, mulțumirea și slavoslovia.

46

La fel cum corpurile unite ale unor frați siamezi împart aceeași hrană și aceleași fluide vitale, ființa noastră și cea a aproapelui împărtășesc același chip al iubirii dumnezeiești. De aceea orice reală împlinire de sine, ca actualizare a acestui chip, trece prin celălalt, orice sporire personală poartă cu sine o părtășie la binele celuilalt, orice câștig de conștiință se conjugă cu o rodire a dragostei duhovnicești.

47

Orice încercare de schimbare profundă a ființei umane se lovește de rezistențele mecanismelor de conservare ce au ajuns să acționeze în direcția perpetuării stării de cădere, a conservării conflictului finalităților. În acest context, scindarea între partea voluntară și partea involuntară a ființei create nu poate fi depășită decât prin apelul la transcendență, la influxul de har dumnezeiesc ce poate reface reciprocitatea între părțile ființei în lumina icoanei integralității ei, sau orientarea iconică a creației, sensul apartenenței la propriul ei chip și logos. Această împărtășire de har a creației poate surveni pe fondul unei dispoziții liturgice, a unei intenționalități aderente la eshatologia inaugurată de învierea lui Hristos.

48

Actele sfinților martiri sunt însuflețite de o viziune mystagogică asupra existenței, pentru care Biserica, cosmosul și ființa umană au o constituție iconică, ceea ce implică o responsabilitate a părții față de întreg și a sinelui față de alteritate. La fel cum starea de sănătate a fiecărei părți și a fiecărui organ al unui corp depinde de toate celelalte și le influențează pe toate celelalte, tot astfel conștiința umană poartă în sine responsabilitatea față de toate celelalte ființe, atât din trecut, cât și din prezent și din viitor. De aceea fiecare gând, fiecare cuvânt și fiecare gest contează în iconomia mersului lumii. Cu această conștiință, sfinții martiri au refuzat orice desolidarizare, fie și de formă, de Hristos, Dătătorul de sens și chip, Care desăvârșește și sfințește creația în Trupul Său tainic.

49

Sfinții martiri au deprins starea înaintea lui Dumnezeu ca așezare fundamentală a conștiinței create în perspectiva transfigurării. Atât clarificările, cât și nuanțările necesare mărturisirii lor au fost calibrate de raportul fecund de afirmare reciprocă dintre taină și descoperire, ce lasă liber și neîngrădit orizontul cunoașterii. Conștiința stării înaintea lui Dumnezeu este rugăciunea tăcută a ființei create, ce susține elanul ei de regăsire de sine și adâncire în comuniunea cu Sfânta Treime și cu întreaga creație. Luminată de har, această conștiință devine empatică în raport cu chipul și logosul făpturilor, dorind cu ardoare binele lor, urmând fără împiedicări și rezistențe înrâuririle iconomiei divine.

50

Binele din firea creată are întotdeauna acea capacitate de a se înnoi și de a face un salt în iconomia devenirii încât devine pentru unii o piatră de poticnire și piatră de sminteală. Drept urmare se cere întâmpinat cu credință, cu acea deschidere a ființei spre intrarea în registrul sinergiei, al împreună-lucrării cu Dumnezeu, spre minunea preschimbării dumnezeiești. Viața în ansamblul ei e participativă la logosul divin, având la temelia ființei sale pecetea actului creator ce o susține și îi conferă acea capacitate de răspuns față de lucrarea harului. Omul are menirea de a liturghisi viul din creație, de a aduna și atrage după sine lumea în icoana înfierii divine.

51

Spunea cineva: Nu te grăbi, că dacă o faci, te îndepărtezi de tine însuți! De multe ori ne grăbim să ajungem la un anume scop și pierdem din vedere ritmul necesar asimilării în conștiință a experiențelor trăite. A pune ordine în viața noastră înseamnă nu numai a o disciplina, ci și a o așeza în lumina conștiinței, acolo unde dobândim câștigurile esențiale ale ființei, dincolo de tot ceea ce este perisabil. Altfel, riscăm să nu întrupăm iubirea lui Dumnezeu, singurul lucru necesar în hotarul veșniciei. De aceea, e bine să slăbim ritmul sufocant al grijilor lumești, lăsând loc contemplării și rugăciunii, vieții liturgice și actelor de dăruire și milostenie, ce ne deschid perspectiva spre taina dumnezeiască a vieții și ne încredințează de cuvântul: câtă dragoste, atâta conștiință! Numai astfel vom putea face față tuturor încercărilor fără a ezita în credință, ci având înainte chipul mai presus de fire prin care am fost creați și vom fi făcuți părtași împărăției lui Dumnezeu.

52

Cât de important este să acoperi răul cu binele! Uneori se întâmplă ca un om să-ți vrea răul și chiar să caute sau să apuce să ți-l facă. Dacă reușești să eviți animozitatea și să pui între paranteze acest rău, cu încredere că fondul bun al persoanei, potențialul său de chip dumnezeiesc se poate activa la un moment dat și poate copleși răul ce o stăpânește, poți trăi bucuria unei schimbări a minții (metanoia) din partea sa. De aceea e bine să nu ne obișnuim ca răul din jur și din noi înșine să ne sară în ochi permanent și să ne rămână în memorie, împânzind-o, ci prin deprinderea unei vederi a pecetei dumnezeiești pe

ființele create să reușim să punem între paranteze răul (nu fără a acționa pentru limitarea lui, atunci când ne stă în putință, dar fără a lăsa să pătrundă înlăuntru starea de război cu răul ce poate ajunge să ne facă suspicioși, bănuitori, agresivi, tensionați, irascibili, osânditori și neiertători, nemilostivi și neîncrezători în binele însuși ce poate copleși răul) și să lăsăm să lucreze în noi Hristos (Col. 1, 29), având disponibilitatea de a sesiza mai degrabă și cu prioritate binele, oricât de firav, și de a stimula sporirea lui cu puterea dragostei.

53

Se spune că ajungi să cunoști mai bine pe cineva atunci când câștigă un lucru important sau atunci când îl pierde. Euforia câștigului sau debusolarea pierderii pot afecta echilibrul interior al unei persoane, făcând-o să neglijeze faptul că dincolo de orice câștiguri sau pierderi stă darul neprețuit care este chipul lui Dumnezeu pecetluit pe ființa creată, și a cărui taină este invariantă la suișurile și coborâșurile destinului. Putem ajunge la maturitatea duhovnicească abia atunci când nu ne mai afectează lăuntric aceste câștiguri sau pierderi, când conștiința noastră le receptează ca pe niște încercări menite să ne sensibilizeze conștiința și să ne permanentizeze stabilitatea în bine.

54

Recunoștința și mulțumirea, pe de o parte, generozitatea și milostenia, pe de alta, stimulând capacitatea noastră ființială de primire și dăruire, ne pregătesc pentru această lucrare negrăită care este comunicarea însușirilor

în taina unirii omului cu Dumnezeu. Ele distrug zidul de suspiciune, neîncredere și animozitate prin care egoismul nostru obturează vederea celor dumnezeiești, pregătind conștiința noastră pentru acel rod însutit amintit în Evanghelie. A primi și a dărui sunt respirația ființei create, fără de care organismul duhovnicesc se stinge. Aceste două acte ating măsura duhovnicească atunci când primirea și dăruirea se cuprind reciproc, cu alte cuvinte când simțim că primim darul iubirii lui Dumnezeu și a aproapelui atunci când dăruim, și că dăruim la rândul nostru dragostea noastră atunci când primim.

55

Surpriza și noutatea filosofiei (iubirii de înțelepciune) nu stau în violarea firescului, ci în dezmărginirea lui sau în revelarea tainei lui infinite, deschise înnoirii prin atingere cu cele dumnezeiești. Cu alte cuvinte, firescul creației are acele valențe iconice ce-l pot face apt să primească în sine suprafirescul divin. Firescul nu înseamnă așadar înțepenire în obișnuință, ne arată filosofia – care dezamorsează un mod de a gândi și de a simți minat de prejudecăți și preconcepții –, ci disponibilitate spre acea împletire conștientă a vechiului cu noul (Mt. 13, 52) și a tainei creației cu taina lui Dumnezeu care să ne deschidă orizontul prefacerii din slavă în slavă (II Cor. 3, 18).

56

Există un timp al conștiinței, al alegerilor și asimilărilor esențiale, pe care avem nevoie să-l creem prin rugăciunea și liturghisirea noastră, prin închinarea adusă

lui Dumnezeu în tot ceea ce facem, prin starea înaintea Lui, prin răspunsul dragostei noastre la iubirea Lui creatoare. Dacă prin exacerbarea grijii lumești ajungem ca reacțiile să ne fie dictate preponderent de patimi și de diverse interese de moment, anulăm acest timp fără de care nu putem integra spiritual experiența noastră. Cu alte cuvinte, viața trăită ni se scurge printre mâini și simțim o împuținare existențială din pricina risipirii darului dumnezeiesc. De aceea, Sfinții Părinți recomandau lepădarea grijii lumești, adunarea și liniștirea minții din agitația cotidiană, astfel încât să regăsim în fiece moment timpul conștiinței, care este totodată un răgaz al schimbării minții (*metanoia*), al continuității în binele creatural, dar și al saltului spre cele dumnezeiești.

57

Atunci când sunt blocate căile de acces ale comunicării prin distanțe spirituale, singurul mod de a păstra deschis orizontul comuniunii rămâne rugăciunea. Rugăciunea pentru cei ce te tratează cu indiferență sau ostilitate este propria ta șansă de a te înălța deasupra dezbinării în sine a ființei pe care o generează modul conflictual al Căderii. Închiderea în sine și proiectarea umbrei pe chipul celuilalt nu pot fi niciodată o soluție de apărare în fața răului, pentru că reprezintă în același timp o închidere față de sinele profund, deschis comuniunii, și odată cu aceasta o expunere la rău și mai accentuată. Chipul ființei noastre este orientat spre celălalt, iar această taină este oglindită de chiar fața noastră trupească. Întoarcerea feței de la celălalt, dezactivarea empatiei față de viața de lângă noi comportă astfel ca urmare o umbrire a chipului ființei și consecutiv o slăbire la nivelul conștiinței.

58

Sfântul Arhidiacon Ştefan, Întâiul Mucenic creştin, „bărbat plin de credinţă şi de Duh Sfânt" (Fapte 6, 5) şi cu o „faţă de înger" (Fapte 6, 15), a primit ca o încununare a mărturisirii sale vederea lui Dumnezeu: „Iar Ştefan, fiind plin de Duh Sfânt şi privind la cer, a văzut slava lui Dumnezeu şi pe Iisus stând de-a dreapta lui Dumnezeu. Şi a zis: Iată, văd cerurile deschise şi pe Fiul Omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu!" (Fapte 7, 55-56). Şi fiind omorât cu pietre pentru adevărul ce l-a făcut liber să spună şi să vadă cele tainice şi negrăite, nu s-a apărat şi nu a intrat în jocul contrarietăţii şi ostilităţii, ci a liturghisit cu seninătate şi încredinţare în purtarea de grijă a lui Dumnezeu propria sa jertfă, spunând: „Doamne, Iisuse, primeşte duhul meu! (...) Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta!" (Fapte 7, 59-60). Vedem astfel cum, însufleţit de Duhul Sfânt, Ştefan urmează până la capăt (pătimind până la sânge) un nou mod de viaţă, eliberat de logica antagonistă a Căderii ce suferă de o iconoclastă uitare a chipului fiinţei, orientat spre taina comuniunii. Această profundă schimbare a modului de viaţă, echivalând cu o schimbare a minţii (*metanoia*), face ca trecerea pragului dintre viaţă şi moarte să fie conştientizată ca o desprindere din „câmpul gravitaţional" al mortalităţii şi o fericită pătrundere în sfera veşniciei.

59

Sfântul Apostol Pavel observă: „nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârşesc" (Rom. 7, 19). Această dramatică amestecare a binelui cu

răul în firea umană i-a făcut pe unii să considere antagonismul dintre bine şi rău drept constitutiv existenţei create, cu alte cuvinte să ontologizeze răul, să profeseze un gnosticism de o factură sau alta. Este adevărat că mecanismele inconştiente ale Căderii sunt adânc înrădăcinate în firea noastră, aşa încât orice discurs despre bine fără referire la rău pare cumva naiv şi lipsit de realism, de gravitatea conştientizării a tot ceea ce se întâmplă în jur şi a responsabilităţii faţă de mersul lucrurilor. Şi totuşi, vieţile sfinţilor ne pun înainte istorii personale în care răul e copleşit de bine, în care iese la lumină fundamentul ontologic al firii create bune de către Dumnezeu. Însă rămâne o taină existenţa pomului binelui şi răului în rai. Cum poate subzista răul în paradis? Oare odată cu căderea lor îngerii căzuţi nu s-au înstrăinat de rai? Desigur, însă memoria răului săvârşit de ei a rămas în pomul cunoştinţei din paradis. Şi nu numai memoria răului săvârşit de ei, ci chiar şi o memorie a răului nesăvârşit, a răului posibil. Aduşi la existenţă din nefiinţă, libertatea ce ni s-a dat conţine în sine memoria binelui şi răului actuale şi posibile. Tensiunea existenţială dată de această memorie pe care o purtăm în adâncul fiinţei noastre ca pe un pom al cunoştinţei binelui şi răului ţine de însăşi creaturalitatea noastră, de locul de răscruce pe care îl avem, ca hotar între neant şi plinătatea dumnezeiască. Unindu-ne cu Dumnezeu, ne regăsim chipul transfigurat de iubirea Lui atotţiitoare; înstrăinându-ne de El, ne dezactivăm în mod tragic potenţele de chip, ca absorbiţi de nimicul din care am fost aduşi la fiinţă. În mod asemănător, în cursul oricărei stări de bine nu trebuie să uităm că purtăm în noi acest pom al cunoştinţei, în care subzistă memoria răului săvârşit (fie el şi iertat) şi posibil. Pocăinţa (*metanoia*) presupune conştientizarea acestui fapt şi permanenta întoarcere a minţii

spre pomul Vieții, din care primim harul stabilității în bine.

60

Turnul lui Babel e imaginea unei conceperi individualiste, concurențiale a urcușului uman spre cele dumnezeiești. În fapt, ființa noastră lăuntrică are acea logosică dimensiune ce face ca accesul spre Dumnezeu să fie cu putință numai pe temeiul chipului dumnezeiesc al comuniunii și în orizontul acelui unic Trup în care zidirea e chemată să fie părtașă, primind înnoirea și învierea la viața cea pururea fericită. „În aceasta am cunoscut iubirea: că El Și-a pus sufletul Său pentru noi, şi noi datori suntem să ne punem sufletele pentru fraţi" (I In. 3, 16). Așadar, ascensiunea spirituală nu poate avea loc, în sens creștin, decât în taina chenozei, a micșorării de sine pentru a face loc în noi vieții lui Hristos ce cuprinde ca într-o icoană chipurile/logoii tuturor făpturilor. Și astfel, un semn al sporirii duhovnicești apare a fi aplecarea față de toată zidirea suferindă și rătăcită cu dragostea cu care Sfânta Treime ne iubește. Înălțându-se cu trupul la cer, Hristos cel Înviat a arătat că menirea întregii creații, spirituale și materiale, este preschimbarea modului de viață prin unirea cu Dumnezeu. Solidaritatea vieții de creație: om-înger-natură este esențială în acest demers de accedere la cele dumnezeiești.

61

„Şi [Iacov] a visat că era o scară, sprijinită pe pământ, iar cu vârful atingea cerul; iar îngerii lui Dumnezeu se suiau şi se pogorau pe ea. Apoi S-a arătat Domnul în capul

scării şi i-a zis: 'Eu sunt Domnul, Dumnezeul lui Avraam, tatăl tău, şi Dumnezeul lui Isaac. Nu te teme! (...) Iată, Eu sunt cu tine şi te voi păzi în orice cale vei merge'" (Fac. 28, 12-13, 15). Suirea și descinderea îngerilor însoțește dubla lucrare a harului lui Dumnezeu: pe de o parte pogorământul dumnezeiesc, coborârea lui Dumnezeu la condiția de creație, și pe de alta transfigurarea zidirii, înălțarea ei la măsura chipului/logosului dumnezeiesc ce-l poartă în sine, prin părtășia la cele necreate. Creșterea omului în asemănarea cu Dumnezeu și împărtășirea dumnezeiască implică de asemenea o dublă lucrare a omului (anabasică & catabasică), ce închipuie iconic prin alcătuirea sa sufletească și trupească o „scară cu două trepte". Astfel omul, apropiindu-se de Dumnezeu, se pogoară cu duhul la cele trupești pentru a le activa condiția euharistică, înălțând astfel cele trupești la măsura duhului, prin lucrarea harului divin ce pătrunde ființa celui alipit la Trupul înviat al lui Hristos.

62

Lupta lui Iacov cu îngerul surprinde printr-o schimbare a motivației confruntării: nu este o luptă pentru anihilarea sau subjugarea Celuilalt, ci pentru binecuvântarea din partea Lui (vezi Fac. 32, 24-30). Acesta este și sensul nevoinței creștine: măsurarea forțelor cu Cel minunat, a cărui vedere la față dăruiește mântuirea. Paradoxal, în lupta lui Iacov cu îngerul semnul biruinței este rana de la coapsă, indiciul unui destin purtător de cruce, care asumă cu dragoste și compasiune fragilitatea și vulnerabilitatea lumii. Dar chiar și în confruntarea cu aproapele noblețea și sfințenia umană câștigă un cuvânt

bun, de respect și prețuire din partea oponenților. Aceasta pentru că aproapele, fie el și vrăjmaș, e cuprins în intenționalitatea comunională ce dezamorsează lăuntric conflictul finalităților. Iubirea de vrăjmași (Mt. 5, 44; Lc. 6, 35) exprimă aceeași transformare a logicii adversative într-o logică iconică, printr-o armonizare a voinței, simțirii și gândirii cu intenționalitatea euharistică a conștiinței.

63

Cartea lui Iov constituie o imagine a revoltei dreptului în fața nedreptăților istoriei actuale a lumii. Practic, Iov este lovit din toate părțile, deposedat de tot ce avea și de cei dragi ai săi și în cele din urmă lăsat pradă suferințelor celor mai cumplite, fără să știe de ce i se întâmplă toate acestea, fără să înțeleagă că trece prin proba martiriului spre vădirea credincioșiei sale. Prietenii săi căutau pricina nenorocirilor în eventualele lui păcate, dar Iov l-a interpelat pe Dumnezeu din curăția inimii sale, fără să se lepede de El, ci doar mărturisindu-și durerea inimii pentru îngăduința dumnezeiască ca acele lucruri să i se întâmple, în pofida vieții lui drepte. Copleșit de inscrutabila iconomie divină, Iov Îl cheamă pe Dumnezeu la o întâlnire față către față, anticipând venirea și pătimirea lui Hristos în trup. Și totuși, revolta lui Iov nu i s-a făcut pricină vrăjmășiei cu Dumnezeu, ca în cazul îngerilor căzuți. Aceasta pentru că voința, gândirea și simțirea lui au continuat, chiar și bulversate fiind, să reflecte și să fie guvernate de lumina conștiinței. Revolta minții este copleșită la Iov, la fel ca în cazul oricărui drept ce se confruntă cu nedreptățile istoriei, de tinderea nestăvilită spre Dumnezeu a conștiinței, de atracția chipului dumnezeiesc

ce strălucește în adâncul ființei, neocultat de vălurile patimilor. Înclinând de partea conștiinței, în pofida frământării cugetului, Iov a binecuvântat numele Domnului, așteptând să primească de la El înțelegerea cea mai presus de înțelegere. Și, în fond, aceasta e provocarea esențială ce ni se descoperă în tabloul vieții lui Iov: supunerea minții și a rațiunii față de conștiință și față de taina dumnezeiască necuprinsă de înțelegerea omenească, în așteptarea arătării Lui față către față, a prezenței ce va copleși toate pierderile, lipsurile și neînțelesurile.

64

Cartea lui Iona ne vorbește despre importanța urmării propriei meniri și despre valoarea pocăinței. În centrul acestui text stă în mod surprinzător „schimbarea minții" (*metanoia*) lui Dumnezeu ca răspuns la pocăința omului. Iona intuiește această posibilitate și fuge de riscul unei proorociri care are șansa să apară ca una falsă tocmai prin anularea ei ca urmare a revărsării milostivirii divine. Însă iconomia divină îl ocrotește și-l poartă chiar și în pântecele unei balene spre împlinirea misiunii încredințate. Și lucrul de care se temea Iona se împlinește: adânca pocăință a locuitorilor cetății amenințate cu pieirea atrage după sine schimbarea hotărârii lui Dumnezeu. E uimitor cum cuvântul aparent imuabil al lui Dumnezeu cuprins într-o proorocie poate fi deturnat de pocăința umană. Vedem aici în modul cel mai clar inexistența unui destin imuabil, de forma unei legi inflexibile, câtă vreme avem un Dumnezeu în Persoană care stă la baza legilor creației. Iona apoi se revoltă în fața aparentei injustiții căreia i-a căzut victimă, și Dumnezeu îi pune înainte o situație ca pe

un exemplu foarte simplu şi convingător: Iona e mângâiat în asprimea arşiţei de umbra unui vrej, dar într-o zi la revărsatul zorilor vrejul e ros de un vierme şi această mângâiere piere, vântul dogoritor aducând cu sine o disperare de moarte. La tânguirea lui Iona că a fost lipsit de acoperământul său, Dumnezeu îi pune înainte motivul pentru care nu a împlinit proorocia: pocăinţa umană „umbreşte" şi „mângâie" pe Dumnezeu Cel atotprezent în „arşiţa" patimilor lumii. În fond, lecţia acestei întâmplări este că destinul lumii raportat la Dumnezeu are substanţă dialogală, şi că putem să ne schimbăm propriul destin printr-o înnoire lăuntrică.

65

Superstiţia are la bază frica oarbă a unei persoane ce vrea să blocheze calea unui rău real, presupus sau imaginat printr-un gest cu conotaţie magică, sau prin interpunerea unui obiect cu aceeaşi conotaţie. Problema superstiţiei este că în lipsa unui act de conştiinţă asumat aceste demersuri apar ca o refulare a răului într-o zonă inconştientă, şi efectul dramatic este multiplicarea lui în forul lăuntric, acolo unde nu mai există alte posibilităţi de risipire a răului decât conştiinţa însăşi şi cugetul inimii ce înclină spre bine. De aceea în confruntarea cu răul nu sunt de folos mijloacele magice, exterioare, ce riscă să mute războiul nevăzut din afară înăuntru (şi prin urmare să-l adâncească şi să facă fiinţa tot mai expusă la rău prin obişnuinţa neexercitării conştiinţei, ce slăbănogeşte capacitatea de înclinare a cugetului spre bine), ci e nevoie de pocăinţă (metanoia), de o schimbare a minţii astfel încât harul prezenţei lui Dumnezeu să facă fiinţa umană

inaderentă la rău. Corespondența magică între unele gesturi sau obiecte și anumite stări de spirit poate constitui tocmai o poartă de acces a răului, prin fixația fricii ce blochează desfășurarea firească a actelor de conștiință. În cazul gesturilor și lucrurilor cu conotație liturgică, se întâmplă contrariul: esențială aici este invocarea și asumarea conștientă, iubitoare a prezenței Duhului Sfânt ce lucrează prin ele. Este adevărat că de lucrurile sfinte te apropii cu frică și cutremur, dar nu este vorba de o reacție adversativă, ci de una de aderență la taina dragostei dumnezeiești, care, odată cu sălășluirea ei în inimă, topește orice teamă.

66

Rugul aprins văzut de Moise la muntele Horeb a devenit emblematic pentru isihasmul creștin. Este un fenomen ce închipuie un nou mod de viață determinat de prezența lui Dumnezeu ce se face arătată lumii. Rugul arde, dar nu se mistuie (Ieș. 3, 3). Locul în care apare devine loc sfânt, pe care nu se cuvine a călca încălțat (Ieș. 3, 5), cu alte cuvinte atingerea prezenței lui Dumnezeu trebuie să fie primită într-o stare de deschidere a ființei, fără platoșe de apărare și fără teamă de asperitățile drumului. Vălul cu care își acoperă Moise fața (Ieș. 3, 6) nu este decât semnul smereniei, închipuind modul vederii lui Dumnezeu prin chipul întrupării/pogorârii divine. Aici Dumnezeu își revelează numele de „Cel ce este” (Ieș. 3, 14), care indică faptul că nu este supus curbei descendente a vieții spre moarte, ci îmbrățișarea Lui logosică stă la baza întregii ontologii create, fiind El Cel ce a creat și susține existența în traiectoria sa spre cele veșnice. Semnul

faptului că Dumnezeu l-a trimis și este în mod nevăzut alături de Moise este închinarea în acest loc sfințit de prezența Lui (Ieș. 3, 12). Închinarea este astfel chipul de altar intenționat al prezenței dumnezeiești.

67

Patriarhul Avraam a fost cel ce a primit în casa lui, la stejarul lui Mamvri, Sfânta Treime în chipul a trei Oameni (Fac. 18, 2). Pogorârea dumnezeiască a fost răspunsul dat credinței și dragostei sale primitoare de străini. Prin credință a plecat din casa sa și din pământul său, făcându-se el însuși ca un străin, prin credință a fost gata să jertfească pe unicul său fiu, cu o nebunie ce are drept unic sens de a oglindi și prefigura nebunia iubirii divine, care trimite pe Unicul Fiu dumnezeiesc în lume, să fie răstignit, pentru ca prin jertfa Lui să se mântuiască lumea. Străinul este pentru Avraam o icoană a lui Dumnezeu, Cel Care e prin excelență străin, fiind de natură necreată și dumnezeiască, și în același timp în mod esențial intim și familiar, prin chipul Său pecetluit pe ființa zidirii. Icoana reunește în mod paradoxal familiarul și străinul, cele de aproape cu cele neapropiate, creatul și necreatul, taina și descoperirea, asemănarea și distincția într-un „trup" de condiție euharistică. Icoana revelează înrudirea de chip ce stă la baza acestei apropieri mai presus de fire între ființe de naturi diferite. Primirea de străini, iubirea de aproapele ca de sine însuși, este expresia unei simțiri înțelegătoare a lumii înscrise în icoana iubirii divine, purtând în sine sămânța Logosului ce îi conferă menirea de unire cu cele dumnezeiești.

68

Mesajul fundamental al *Apocalipsei* Sfântului Ioan este că vremea arătării Domnului „este aproape" (Apoc. 1, 3), iar părtășia „la suferința și la împărăția și la răbdarea în Iisus" (Apoc. 1, 9) pregătesc conștiința umană ca pe un vas al descoperirii dumnezeiești, când Domnul „Care ne iubeşte şi ne-a dezlegat pe noi din păcatele noastre, prin sângele Său" (Apoc. 1, 3), „Cel dintâi şi Cel de pe urmă" (Apoc. 1, 17), „Cel întâi născut din morţi, şi Domnul împăraţilor pământului" (Apoc. 1, 5) va apărea în dimensiuni (supra)cosmice unei lumi în profund zbucium și tulburare din cauza unei separări universale a apelor, când binele și răul își vor arăta adevărata față. Însă dincolo de relevanța pentru desfășurările exterioare ale istoriei lumii, *Apocalipsa* are și o relevanță personală, un sens al procesului de cernere lăuntrică și de developare a sinelui ce poartă în adâncul său comoara neștiută a pecetei chipului divin.

69

Esența canonului este să cercetezi amplitudinea răului săvârșit cu adâncimea pocăinței și să vindeci sinele bolnav cu măsura dragostei dumnezeiești. Pocăința (schimbarea minții, metanoia) face ca dragostea să nu fie una închipuită, ci, primită prin harul lui Dumnezeu, una ce preschimbă ființa până în adânc, iar iubirea face ca pocăința noastră să nu fie una încruntată, corozivă, autodistructivă, ci să aibă consistența bucuriei, a speranței, a încrederii în milostivirea lui Dumnezeu. Există în viața unui om momente de încercare a vieții sale, în care i se vădesc neputința și

starea de cădere; canonul e o imagine a scării lăuntrice prin care suim, treaptă cu treaptă, din groapa păcatului spre lumina iubirii Sfintei Treimi. Canonul omului după cădere este însăşi vieţuirea într-o natură rezistentă voii sale, ce necesită pentru a aduce roade osteneala mâinilor şi sudoarea feţei (Fac. 3, 17-19). Însă tocmai această nevoinţă îl ajută pe om să înfrângă rezistenţele interioare ale firii sale, liniştind cugetul tulburat de ispite şi de pornirile pătimaşe. Şi precum munca, orice canon spre îndreptare poate deveni un prilej de bucurie, când, ajungând să vibreze în acordurile unui ritm duhovnicesc al simţirii, culegi roadele schimbării şi statornicirii în bine, când străvezi finalitatea lui, care este reintrarea în intimitatea prezenţei lui Dumnezeu.

70

Sfinţii asceţi au profesat o formă de martiriu ce are la bază înfrânarea. Înfrânarea este modalitatea fundamentală a unei medicini preventive a sufletului şi trupului. Înfrânarea înseamnă o vieţuire cu măsură, cu hotar, ce reuşeşte să prevină alunecarea în patimi, şi face voia noastră aptă să sesizeze şi să urmeze uşor, sprinten, fără rezistenţe sufleteşti sau trupeşti, căile iconomiei divine. De asemenea, exerciţiul înfrânării, presupunând deprinderea renunţării senine, ajută la o detaşare fără regrete sfâşietoare de cele lumeşti şi trecătoare, ce ne pregăteşte o ieşire lină din această viaţă, ca un zbor întins spre Dumnezeu. Înfrânarea ne ajută să nu ne aglomerăm viaţa, trupul şi mintea cu lucruri de prisos, să nu obturăm raza iubirii divine, ci să creem acel spaţiu deschis, vital, în care să primim lumina ei trezvitoare. Aşa putem să păstrăm acea stare a cugetului

care, fie și bruiată de ispite și încercări, se poate menține la distanță de pragul critic al umflării și revărsării pornirilor pătimașe.

71

Duhovnicii iscusiți cunosc valoarea lucrurilor mici ce pot produce schimbări importante în mintea și în viața umană. Gesturile frumoase, gândurile bune, iertarea și neosândirea, bucuria și recunoștința, compasiunea și milostenia, înfrânarea și dăruirea, asumarea senină a greutăților și încercărilor, răbdarea și neîndreptățirea de sine, rugăciunea și trezia, transformarea patimilor din materii ale respingerii în materii ale atracției față de iubirea de Dumnezeu și aproapele, într-un cuvânt cultivarea continuă a semințelor vieții duhovnicești, exprimă acea schimbare a minții (*metanoia*) care nu înseamnă nicidecum autoflagelare, ci orientarea conștiinței spre lumina feței lui Dumnezeu. Reciproc, orice salt în iconomia vieții are nevoie să fie dublat de pașii mici efectuați în mod continuu ce statornicesc deprinderile bune.

72

Alexei Nesteruk face distincția între sinteza succesivă, proprie gândirii discursive ce se aplică lumii obiectelor și sinteza instantanee, proprie cunoașterii participative experiate în miezul relației, dialogului, comuniunii. Prin sinteza instantanee, cunoașterea umană privește lucrurile, eliberate din chinga obiectificării, ca pe unele purtătoare ale unei condiții euharistice și ale memoriei „totului în toate".

Contemplarea duhovnicească are în vedere, în sens creştin, tocmai recuperarea substanţei donologice a lucrurilor în conştiinţă, ce creează premisele unei prelungiri liturgice a tainei Trupului lui Hristos în viaţa noastră personală şi dincolo de ea, în întregul cosmos, astfel încât taina creaţiei se revelează a fi, în lumina iconomiei divine, una cu terminaţie deschisă în împărăţia lui Dumnezeu. Acolo unde nu există moarte, nici împietrire obiectuală, muţenie şi rezistenţă în raport cu voinţa personală, ci totul capătă viaţă şi expresivitate, ca răspuns la retrăirile memoriei, la cuvântul dragostei, la mişcarea conştiinţei.

73

Râvna unui bun început este în timp ameninţată de tocire prin rutină, prin automatism, prin slăbirea atenţiei şi interesului faţă de lucrurile considerate deja ştiute şi intrate în reflex, prin neîngrijirea de continua înnoire necesară vieţii duhovniceşti. De aceea, cel mai important reflex ce trebuie dobândit e acela al deschiderii faţă de noutatea ce plineşte. Aceasta nu înseamnă o căutare a unei noutăţi cu orice preţ, pentru că nu orice lucru nou generează şi o împrospătare şi o întregire a fiinţei lăuntrice. Fetişismul noului produce, din contră, o saturaţie potrivnică înnoirii interioare. Este vorba mai degrabă de acea noutate şi prospeţime în ordinul vederii asupra lumii aşezate intenţional în lumina Sfintei Treimi. Noutatea este generată prin excelenţă de atingerea transcendenţei divine, de o întâlnire autentică cu Dumnezeu, Cel ce pe toate le face noi (Apoc. 21, 5). Cu adevărat, „Dumnezeu este Iubire" (I In. 4, 8) şi iubirea autentică are capacitatea vederii chipului celuilalt de fiecare dată într-o nouă

lumină. De aceea, niciodată mijloacele înaintării spre Dumnezeu nu trebuie să devină un scop în sine, care să ne facă să pierdem simțirea înțelegătoare a prezenței și iubirii Lui, precum și dragostea față de aproapele.

74

O alegorie ce închipuie destinul naturii în viața pământească actuală și în veșnicie poate fi văzută în povestea *Frumoasei din pădurea adormită*. Atingerea („sărutul") iubirii umane poate aduce la viață, poate trezi răspunsul logosic, expresiv al naturii ce se face astfel părtașă menirii omului de a liturghisi unirea creației cu Dumnezeu. Gândul bun, intenționalitatea euharistică actualizează („trezesc") astfel potențele logosice ale naturii înconjurătoare, în timp ce un act guvernat de logica antagonistă a Căderii contribuie în direcția dezactivării („adormirii") lor.

75

Să te împrietenești cu spațiul și cu timpul înseamnă a le integra în iconomia ființei prin cuvânt și prin duh. Cuvântul poate fi un cuprinzător al spațiului, care-i conferă intimitate, făcându-l coextensiv cu stările sufletești. Prin duhul ce o animă memoria poate coagula timpul în prezență. Timpul și spațiul sunt aduse astfel în miezul intimității fecunde a chipului lui Dumnezeu, unde capătă reflexe ale eternității. Astfel înaintea feței lui Dumnezeu ele se descoperă ca filele unei cărți a vieții ființei și lumii, ce se rescrie, umplându-se de noi înțelesuri, la fiecare lectură duhovnicească.

76

A fi ales – iată o chemare ce nu poate fi urmată decât înlăuntrul tainei, printr-o schimbare a minții (*metanoia*). Apostolii Iacov și Ioan îi cer lui Iisus Hristos să le dăruiască a ședea unul de-a dreapta, şi altul de-a stânga Sa, întru slava Sa (Mc. 10, 37). Mântuitorul le răspunde că nu știu ce cer, întrebându-i: „Puteţi să beţi paharul pe care îl beau Eu sau să vă botezaţi cu botezul cu care Mă botez Eu?" (Mc. 10, 38). La răspunsul lor afirmativ, Domnul le spune că vor bea acest pahar al pătimirii și vor trece prin acest martiriu sau botez al sângelui, dar alegerea rămâne o taină a iconomiei dumnezeiești. Mai mult, când ceilalți apostoli se mânie pe Iacov și Ioan că au îndrăznit să pretindă această întâietate, Iisus îi potolește, răsturnând logica obișnuită, a urmăririi întâietății prin dominație: „între voi nu trebuie să fie aşa, ci care va vrea să fie mare între voi, să fie slujitor al vostru" (Mc. 10, 43). Modelul suprem al logicii vieții celei noi este dat de Însuși Fiul Omului, Care „n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească şi să-Şi dea sufletul răscumpărare pentru mulţi" (Mc. 10, 45). Aşadar, în primul rând alegerea rămâne întotdeauna o taină, ce atrage sufletul ce răspunde chemării ei, însă nu poate fi raționalizată sau afirmată în mod egocentric, pentru că miezul său viu constă în dragostea față de celălalt până la jertfă și tocmai dăruirea de sine e busola ce ne orientează în necunoscutul ei.

77

„Când vă urmăresc pe voi în cetatea aceasta, fugiţi în cealaltă; adevărat grăiesc vouă: nu veţi sfârşi cetăţile lui Israel, până ce va veni Fiul Omului" (Mt. 10, 23).

Raportarea la momentul de probare a credinței cere un discernământ duhovnicesc al evitării luptei până la momentul când sufletul este pregătit de sus pentru înfățișarea în priveliștea mărturisirii/martiriului – pregătit prin însăși simțirea prezenței lui Iisus Hristos ce întărește sufletul cu dumnezeiască putere. În acel moment de grație, excesul de prevedere înseamnă pur și simplu ispitire și sminteală, afundare în nisipul mișcător al necredinței, cu alte cuvinte a nu cugeta cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor (cf. Mt. 16, 23). Însă a te arunca într-o luptă fără a fi depășit lăuntric prin iubire logica luptei înseamnă a te expune răului molipsitor. Nu întâmplător, sunt multe cazuri de oameni care mânați de ideea dreptății au declanșat revoluții ce s-au dovedit purtătoare mai apoi ale unui spirit sângeros ce a multiplicat răul social (creând o adevărată epidemie colectivă a neîncrederii și urii), în loc să-l împuțineze.

78

A-ți asuma responsabilitatea pentru un gând, un cuvânt, un gest, o faptă înseamnă a păstra permanent acea disponibilitate pentru schimbarea minții (*metanoia*) ce te ajută să-ți îndrepți greșelile și atitudinea atunci când ceva nu se acordă cu îndemnul conștiinței. Aceasta fără cascade de justificări și proiectare a vinei pe ceilalți. Responsabilitatea nu poate fi asumată în afara responsivității, receptării atente și cu discernământ a semnalelor din partea celorlalți, a deschiderii spre dialog și comuniune. În primul rând suntem responsabili față de propria conștiință, față de darul vieții, față de chipul ce ni s-a dat. Responsabilitatea nu are doar o relevanță individuală, ci cuprinde

atenția față de celălalt, respectarea lui și punerea în locul lui, odată cu purtarea crucii sale, cu alte cuvinte disponibilitatea de a-i veni în ajutor și a ușura prin implicarea ta personală greutățile lui atunci când este cu putință.

79

Aruncat într-un puț secat și vândut apoi de frații săi ca rob ismaeliților, Iosif cel frumos primește de la Dumnezeu darul de a tâlcui visele, sălășluindu-se în el Duhul lui Dumnezeu și ajungând mai-marele casei lui Faraon. După ce în țara lor izbucnește foametea, frații săi ajung în Egipt și ajung să fie salvați de Iosif, cel „roditor în pământul suferinței" (Fac. 41, 52). De aceea, este o taină modul în care prin iconomia divină stăruința în cele plăcute lui Dumnezeu revarsă razele facerii de bine asupra celor ce au săvârșit răul, preschimbând răul în bine.

80

Semnificative ne apar a fi și figurile celor ce se întorc cu fața spre Dumnezeu după o rătăcire care îi lasă pradă la extrem suferințelor. Enigmatică este metamorfoza lui Nabucodonosor, regele Babilonului, care i-a obligat pe toți supușii săi să se închine unui chip de aur idolatru. La plinirea fărădelegilor sale și a stăpânirii sale silnice, regele Babilonului „a fost alungat dintre oameni și a mâncat iarbă ca animalele și trupul lui era udat de rouă până când părul i-a crescut ca penele vulturilor și unghiile ca ghearele păsărilor" (Daniel 4, 30).

Abia după șapte ani cel odinioară beat de putere și-a venit în fire, întorcându-și fața spre Dumnezeu cu smerenie,

lăudând şi preamărind purtarea Lui de grijă: „am ridicat ochii mei la cer şi mintea mi-a venit din nou şi am binecuvântat pe Cel Preaînalt şi Celui veşnic viu l-am adus laudă şi preamărire, că puterea Lui este putere veşnică, iar împărăţia Lui din neam în neam" (Daniel 4, 31).

„Regresia" regelui Nabucodonosor la starea animalică are o semnificaţie mai largă, a faptului că orice dar de la Dumnezeu, dacă nu este lucrat întru cunoştinţă, cu simţământul asimilării lui într-o lucrare duhovnicească, ne poate înstrăina de condiţia umană şi de menirea noastră. Liturghisirea darului dumnezeiesc spre rodirea şi înmulţirea dragostei ne descoperă umanitatea cea după chipul lui Dumnezeu, cea care exercită, mai mult, o lucrare de umanizare, de revărsare a reflexelor binefăcătoare ale conştiinţei luminate de har, asupra întregii creaţii.

81

Un alt exemplu de revenire prin milostivirea lui Dumnezeu din „iadul" răutăţii este regele Manase. Acesta i-a dus pe locuitorii Ierusalimului într-o rătăcire şi o facere de rău mai mari chiar şi decât cele ale neamurilor idolatre (II Paralip. 33, 9). Neprimind în mod îndărătnic cuvântul lui Dumnezeu, a ajuns prin iconomia divină rob asirienilor, care l-au prins cu arcanul, l-au legat cu cătuşe de fier şi l-au adus la Babilon (II Paralip. 33, 11).

„Iar dacă s-a rugat, Dumnezeu l-a auzit şi i-a ascultat rugăciunea lui şi l-a adus înapoi la Ierusalim, în regatul său. Şi a cunoscut Manase că Domnul este Dumnezeul cel adevărat" (II Paralip. 33, 13). Aceasta e puterea smereniei celei primitoare de Dumnezeu, prin darul rugăciunii curate, de a schimba un destin turnat aparent în forme fixe

prin deprinderile pătimașe și de a ne deschide astfel orizontul libertății autentice, ce respiră aerul iubirii de Dumnezeu și de aproapele.

Rugăciunea de pocăință a regelui Manase este una dintre cele mai frumoase până în ziua de astăzi. Ea ne vorbește despre pecetluirea creației cu numele sfânt al lui Dumnezeu, despre nemăsurata și neajunsa milă a făgăduinței Sale, despre bunătatea Sa îndelung-răbdătoare și mult-milostivă, despre tragedia umană a înstrăinării de voia Lui și înmulțirii smintelilor, și despre nevoia lăuntrică de schimbare a minții (*metanoia*), de plecare a genunchilor inimii, de rugăciune pentru iertare, pentru a afla bucuria mântuirii, a împărtășirii cu izvorul dragostei și slavei dumnezeiești (Rugăciunea regelui Manase 1).

82

O tainică revelare a lui Hristos a avut loc în cuptorul cel de foc în care au fost aruncaţi de către Nabucodonosor cei trei tineri, Anania, Azaria şi Misail, prietenii sfântului prooroc Daniil, care n-au vrut să se închine idolului pus de rege spre închinare. „Aceşti oameni, îmbrăcaţi cum erau, cu mantie, încălţăminte, pălărie şi cu toată îmbrăcămintea lor, au fost legaţi şi aruncaţi în mijlocul cuptorului cu foc arzător” (Daniel 3, 21). Privind către cuptor, Nabucodonosor vede cu spaimă „patru bărbaţi dezlegaţi, umblând prin mijlocul cuptorului, nevătămaţi, iar chipul celui de-al patrulea, ca faţa unuia dintre fiii zeilor” (Daniel 3, 25). Această prezență a lui Hristos alături de ei în mijlocul încercărilor și pătimirilor, cu o slavă ce covârșește puterea lumească distrugătoare, au simțit-o într-un mod cât se poate de viu toți sfinții martiri, fiind lucrul ce i-a făcut să poată îndura cu o netulburată bucurie chinurile.

83

Aruncat fiind de către regele Darius Medul într-o groapă cu lei înfometați, sfântul prooroc Daniel a fost găsit a doua zi viu și nevătămat. Dumnezeu, Căruia Daniel I *se închina neîncetat* (Daniel 6, 21), „a trimis pe îngerul Său şi a astupat gura leilor" (Daniel 6, 23). Văzând această lucrare minunată, Darius dă slavă lui Dumnezeu cel viu, Cel Care „rămâne în veci şi împărăţia lui nu se va nimici, iar stăpânirea Lui nu va avea sfârşit. El poate să scape şi să libereze, face semne şi minuni în cer şi pe pământ; El l-a scăpat pe Daniel din ghearele leilor" (Daniel 6, 27-28). Experiența isihastă a rugăciunii neîncetate a fost recent înfățișată în cadrul gestului iconic al închinării neîncetate zugrăvite în scrierile sale de părintele Ghelasie de la Frăsinei. În acest context, rodul atitudinii liturgice a sfinților martiri ne apare a fi o revărsare de har peste granițele sau limitele puse de legile firii.

84

Întâlnim în Sfânta Scriptură, în *Cartea Ecclesiastului*, o paradoxală întâlnire a scepticismului cu credința. Pe de o parte, conștientizarea efemerității lumii, a vieţuirii în orizontul morții, sub semnul stricăciunii și al unei logici a Căderii ce imprimă conflictul finalităților până în planul biologic și inconștient al creației, erodând și întunecând până la aparenta eclipsare sau vidare de conținut sensul și finalitatea existenței: „Deşertăciunea deşertăciunilor, zice Ecclesiastul, deşertăciunea deşertăciunilor, toate sunt deşertăciuni! Ce folos are omul din toată truda lui cu care se trudeşte sub soare? (...) Toate lucrurile se zbuciumă mai

mult decât poate omul să o spună: ochiul nu se satură de câte vede şi urechea nu se umple de câte aude. Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi, şi ceea ce s-a întâmplat se va mai petrece, căci nu este nimic nou sub soare. (...) Grăit-am în inima mea: Cu adevărat am adunat şi am strâns înţelepciune – mai mult decât toţi cei care au fost înaintea mea în Ierusalim căci inima mea a avut cu belşug înţelepciune şi ştiind. Şi mi-am silit inima ca să pătrund înţelepciunea şi ştiinţa, nebunia şi prostia, dar am înţeles că şi aceasta este vânare de vânt" (Eccl. 2-3; 8-9; 16-17). Pe de altă parte, o credință vie pune față în față relativitatea acestei lumi cu Dumnezeu, cu viața și dragostea Lui milostivă și cu judecata Lui. Pe fondul acestei combinații de scepticism și credință, simțământul relativității și al zădărniciei oricărei absolutizări a aspectelor vieții pământești pieritoare conduce, paradoxal, la o redobândire a bucuriei simple și eliberate de *hybris*: „Bucură-te de viaţă cu femeia pe care o iubeşti în toate zilele vieţii tale celei deşarte, pe care ţi-a hărăzit-o Dumnezeu sub soare; căci aceasta este partea ta în viaţă şi în mijlocul trudei cu care te osteneşti sub soare" (Eccl. 9, 9), odată cu conștiința stării descoperite înaintea lui Dumnezeu: „Cu adevărat toate acestea le-am pus la inimă şi inima mea le-a văzut: că cei drepţi şi cei înţelepţi împreună cu toate faptele lor sunt în mâna lui Dumnezeu" (Eccl, 9, 1). Umblarea în căile inimii (Eccl. 11, 9) apare astfel nedespărțită de o așezare de sine în lumina judecății lui Dumnezeu (ibid.) și a lucrării Lui celei mai presus de înțelegerea omenească (Eccl. 8, 17). În această perspectivă, fericirea e un simțământ inefabil ce izvorăște din pământul smereniei (Eccl. 8, 12) întru care scepticismul și credința se întrepătrund, ca o expresie a întrepătrunderii între condiția actuală a creației, marcată de Cădere, și cea a vieții transfigurate, pregustate de sfinți.

85

În fiecare moment, în jurul nostru e multă suferință. Raportarea la acest fond universal de suferință cu o rugăciune iubitoare pentru lumea întreagă este un act de conștiință ce ne tonifică disponibilitatea de empatizare, simțire înțelegătoare, jertfă de sine și comuniune. Ne stimulează capacitatea de participare duhovnicească, care ne împrospătează în același timp disponibilitatea de a ne bucura de cele bune și frumoase ale vieții. „Sufletul tău, arid odinioară, se irigă prin suferință", remarcă Alexandr Soljenițîn. În ultimă instanță, înțelegerea orizontului acestei suferințe ca taină a iconomiei divine constituie o umplere de sens a vieții: „Ultimul și cel mai bun lucru pe care literatura a putut să mă-nvețe este acesta: să înțelegi moartea ca pe o posibilitate, în direcția opusă, de a atinge viața" (Thomas Mann). În sens creștin, observă părintele Ghelasie Gheorghe, „Crucea Hristică nu trebuie confundată cu simbolul 'crucii laice', care este doar suferință și pedeapsă. Domnul Hristos a prefăcut crucea păcatului în Crucea Învierii din păcat". Supraviețuirea nu se reduce astfel la o prelungire cu orice preț a intervalului vieții pământești, ci înseamnă o conectare a acesteia din urmă la Sursa ei mai presus de fire și dumnezeiască.

86

Sfânta Scriptură ne înfățișează taina prezenței în viața noastră a îngerilor lui Dumnezeu, ce ne susțin în momentele noastre de cumpănă. Spune psalmistul: „Străjui-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de El şi-i va izbăvi pe ei" (Ps. 33, 7). Și: „îngerilor Săi va porunci

pentru tine ca să te păzească în toate căile tale" (Ps. 90, 11). Proorocul Ieremia adevereşte la rândul său cuvântul Domnului: „îngerul Meu cu voi este; El este cel care va purta grijă de viaţa voastră" (Ierem. 1, 6). Schimbarea minţii (*metanoia*) unui om aduce bucurie îngerilor lui Dumnezeu (Lc. 15, 10). Sfântul Apostol Pavel îi numeşte pe îngeri „duhuri slujitoare, trimise ca să slujească, pentru cei ce vor fi moştenitorii mântuirii" (Evr. 1, 14). În pătimirile lor, sfinţii martiri au împropriat rugăciunea lui Iisus, ce a devenit astfel paradigmatică pentru atitudinea creştină în faţa marilor încercări ale vieţii: „Părinte, de voieşti, treacă de la Mine acest pahar. Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă" (Lc. 22, 42). Paradigmatică este şi prezenţa îngerului ca urmare a rugăciunii: „Iar un înger din cer s-a arătat Lui şi-L întărea" (Lc. 22, 43). Îngerul însoţeşte în pustie pe poporul lui Dumnezeu în chipul unui stâlp de nor (Ieş. 14, 19), stinge văpaia din cuptorul pătimirilor: „Iar îngerul Domnului s-a coborât la Azaria şi la cei trei prieteni ai lui în cuptor şi a stins văpaia" (Cântarea celor trei tineri 25), se înalţă cu flacăra jertfei la cer (Judec. 13, 20), se arată în rugul aprins ce nu se mistuia, preînchipuind pe Hristos (Ieş. 3, 2). Îngerul ne este trimis înainte să ne păzească pe cale şi să ne ducă în pământul făgăduinţei (Ieş. 23, 20), care este modul vieţii transfigurate prin părtăşia la iubirea Sfintei Treimi. Îngerul răstoarnă aşezarea omului vechi, tulburând modul de viaţă egoist, apa preconcepţiilor şi deprinderilor ce ne înstrăinează de Dumnezeu, astfel încât conştiinţa să poată primi lumina vindecătoare a harului divin (vezi In. 5, 4). Cutremurul fiinţei în faţa celui minunat (Judec. 13, 18) este o presimţire a tainei învierii, al cărei vestitor e îngerul Domnului: „Şi iată s-a făcut cutremur mare, că îngerul Domnului,

coborând din cer şi venind, a prăvălit piatra şi şedea deasupra ei" (Mt. 28, 2).

87

Piatra de la gura mormântului poate fi înțeleasă și ca o imagine a ceea ce blochează trecerea noastră de la modul vieții spre moarte la modul vieții înviate. Uneori o stare de depresie ne face să ne simțim ca și cum am avea o stâncă pe suflet. La fel ne apar temerile și îngrijorările noastre paralizante, sau gândurile apăsătoare și ideile fixe ce parcă ne sufocă viața, închizându-ne orizontul. Rațiunea noastră lipsită de lumina harului divin sfârșește în drumuri înfundate sau cercuri vicioase. Nu vedem lumina de la capătul drumului și acest lucru ne provoacă un rău de viață, o criză de sens ce ne înstrăinează de ceilalți și de noi înșine. Nu întrevedem o soluție prin propriile puteri din acest con de umbră. Avem nevoie să reconștientizăm însă cărui chip aparținem. Natura căzută, rezistentă față de purtarea de grijă și lucrarea dumnezeiască, nu este adevărata noastră fire. Avem nevoie de o rază de speranță, de o scânteie de credință, de flacăra dragostei pentru a ne regăsi firescul iconic, eliberat de orbirea existențială a înstrăinării de Dumnezeu.

88

Când suntem vorbiți de rău, clevetiți, ponegriți, ocărâți, nedreptățiți, disprețuiți, înșelați, urâți, tratați cu indiferență, loviți de aproapele nostru, suntem tentați să răspundem cu aceeași monedă. Și totuși, nu suntem cu adevărat vătămați în forul nostru lăuntric decât dacă dăm

curs acestei ispite și răspundem cu rău la răul ce ni se face. Dacă ne înfrânăm această reacție revanșardă și ne înălțăm sufletul spre Dumnezeu peste valurile tulburării firești, ne dăm seama că singurul mod de a înfrunta răul stă în alipirea de bine. Dimpotrivă, răzbunarea este un act de primire în sine a răului. Câtă vreme stăruiești în gândul bun, iertător, nevătămător, cu înțelegere și compasiune, te vei bucura de pacea și bucuria Duhului Sfânt. Și chiar dacă uneori este nevoie de o acțiune fermă de limitare a răului, aceasta nu trebuie să se contamineze cu intenția distrugătoare de chip a răului, care conține în sine germenele autodistrugerii.

89

Termenul „martir" are la origine sensul de martor ocular și mărturisitor fidel. Dumnezeu cel atotprezent și atotvăzător este „martor gândurilor celor mai ascunse şi pătrunde fără greş inimile şi aude toate cuvintele" (Înț. Sol. 1, 6). Sfântul și dreptul Iov arată că martorul prin excelență este cel ceresc, pentru care priveliștea lumii este descoperită: „martorul meu este în ceruri şi cel ce dă pentru mine bună mărturie este sus în locurile înalte" (Iov 16, 19).

Iisus Hristos este „Martorul cel credincios, Cel întâi născut din morţi, şi Domnul împăraţilor pământului. Lui, Care ne iubeşte şi ne-a dezlegat pe noi din păcatele noastre, prin sângele Său" (Apoc. 1, 5). „Cel ce este Amin, martorul cel credincios şi adevărat, începutul zidirii lui Dumnezeu" (Apoc. 3, 14), Iisus Hristos este, astfel, ca Dumnezeu adevărat și om adevărat, martorul lui Dumnezeu în fața oamenilor și martorul oamenilor în fața lui Dumnezeu.

Conținutul martiriului creștin este în ultimă instanță mărturia despre viața veșnică la care am fost chemați (I Tim. 6, 12), concretizată prin faptele săvârșite cu credință și cu dragoste. Sfântul Apostol Petru se numește pe sine „martor al patimilor lui Hristos şi părtaş al slavei celei ce va să se descopere" (I Pt. 5, 1). Sfinții Apostoli sunt martori și mărturisitori ai învierii lui Hristos, cu puterea Duhului Sfânt (Fapte 1, 8; 1, 22; 2, 32; 3, 15). În centrul martiriului stă mărturia conștiinței în Duhul Sfânt: „Spun adevărul în Hristos, nu mint, martor fiindu-mi conştiinţa mea în Duhul Sfânt" (Rom. 9, 1). Mărturia conșttiinței dă seama de sfințenia și harul lui Dumnezeu lucrătoare în ființa umană: „lauda noastră aceasta este: mărturia conştiinţei noastre că am umblat în lume, şi mai ales la voi, în sfinţenie şi în curăţie dumnezeiască, nu în înţelepciune trupească, ci în harul lui Dumnezeu" (II Cor. 1, 12). Fapta legii lui Dumnezeu, sau a ascultării de Cuvântul lui Dumnezeu, apare înscrisă în inimile tuturor oamenilor prin aceeași mărturie a conștiinței (Rom. 2, 15).

90

În „Imnele Iubirii Dumnezeiești" Sfântul Simeon Noul Teolog vorbește despre dorul curățitor născut din vederea luminii divine ce-i face pe sfinți să urmeze lăuntric patimilor lui Hristos celor dătătoare de viață și înviere: „Eu pătimesc, eu sufăr dureri în sufletul meu smerit, când înăuntrul lui apare clar lumina Ta strălucitoare. Dorul iubitor se cheamă şi este în mine durere". Modelarea de sine după chipul patimilor și smereniei lui Hristos dăruiește nepătimirea, mai mult, spune în rugăciunea sa sfântul Simeon: „părtăşia cu Tine în pătimiri,

urmarea faptelor Tale, smerenia Ta le aduce îndumnezeirea celor ce o caută întru cunoştinţă". Împlinirea poruncilor lui Dumnezeu poate atrage după sine încercări din afară, batjocuri şi rele pătimiri, care însă în mod tainic se prefac în „cinste şi slavă", tot aşa cum în sfinţi are loc o paradoxală preschimbare ce creează un orizont infinit de înnoire şi înaintare în taina dumnezeiască: „Plinătatea lui şi slava luminii va consta în înaintarea într-un abis şi într-un început fără sfârşit. Şi precum având pe Hristos ca Cel ce a luat chip înăuntrul lor, îi stau alături Celui ce luminează în mod neapropiat, aşa sfârşitul se face în ei începutul slavei şi – ca să-ţi fac ideea mai clară – în sfârşit vor avea începutul şi în început sfârşitul".

91

„Fericiţi făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema" (Mt. 5, 9). Dreptatea însăşi ajunge prin ei la împlinire, căci „roada dreptăţii se seamănă întru pace de cei ce lucrează pacea" (Iac. 3, 18). Mai mult, pacea lăuntrică este o condiţie a vederii lui Dumnezeu: „Căutaţi pacea cu toţi şi sfinţenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul" (Evr. 12, 14).

Dumnezeiasca pace, roadă a Duhului Sfânt (Gal. 5, 22) care covârşeşte orice minte şi păzeşte inimile şi cugetele (Filip. 4, 7) exprimă însăşi actualizarea condiţiei euharistice a creaţiei: „pacea lui Hristos, întru care aţi fost chemaţi, ca să fiţi un singur trup, să stăpânească în inimile voastre; şi fiţi mulţumitori" (Col. 3, 15). Iisus Hristos Însuşi este pacea noastră, căci întrupându-se, a desfiinţat în trupul Său modul vieţii înstrăinate de comuniunea dumnezeiască şi toată logica antagonistă ce a pătruns în fire după Cădere: „Căci El este pacea noastră, El care a

făcut din cele două – una, surpând peretele din mijloc al despărţiturii, desfiinţând vrăjmăşia în trupul Său, legea poruncilor şi învăţăturile ei, ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou şi să întemeieze pacea, Şi să-i împace cu Dumnezeu pe amândoi, uniţi într-un trup, prin cruce, omorând prin ea vrăjmăşia. Şi, venind, a binevestit pace, vouă celor de departe şi pace celor de aproape" (Efes. 2, 14-17).

Împărăția lui Dumnezeu este „dreptate şi pace şi bucurie în Duhul Sfânt" (Rom. 14, 17). Pacea dăruită de Hristos nu este o pace aparentă, înșelătoare, a compromisului și lașității, ci una care întărește inima, ajutând-o să nu se tulbure și să nu se înfricoșeze în fața încercărilor (Ioan 14, 27), ci să capete îndrăzneală spre a birui rezistența lumii actuale față de voia și iconomia lui Dumnezeu (Ioan 16, 33). Pe acest pământ, pacea este oglindirea slavei și slavosloviei cerești: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire!" (Luca 2, 14).

Este adevărat, spune Iisus Hristos: „Nu socotiţi că am venit să aduc pace pe pământ; n-am venit să aduc pace, ci sabie" (Mt. 5, 34). Aceasta însă în sensul unei răsturnări a perspectivei asupra păcii, care nu mai este privită ca resemnare fatalistă cu un mod de viață străin lui Dumnezeu, cu orizont închis în moarte, ci ca tăiere a nodului gordian al egoismului și deschidere a zării vieții veșnice.

92

Spiritul martiriului creştin integrează patru dimensiuni fundamentale: purificarea dorinței, a părții poftitoare, și îndreptarea ei spre cele dumnezeiești; purificarea voinței

de putere, și îndreptarea ei spre lucrarea slujirii; purificarea capacităților sufletești de orice contrarietate și îndreptarea lor spre un câștig de sens, în direcția primirii în sine a lucrării harului divin și a desăvârșirii creației în unire cu Dumnezeu; purificarea condiției vieții spre moarte de orice conotație a mersului lumii spre distrugere și nimicnicie, și orientarea în direcția chenozei iubirii și a împlinirii în orizontul eshatologic, în care are loc trecerea ființei create prin moarte spre Viață, Adevăr, Lumină și împărtășirea de cele dumnezeiești.

93

Dimensiunea eshatologică a vieţuirii este esențială pentru împlinirea și rodirea ființei umane. De multe ori această dimensiune a fost amputată din câmpul conștiinței și al culturii din cauza identificării ei cu apocalipticul văzut prin prisma unui atac de panică. În fapt, eshatologicul transcende apocalipsa, care ea însăși necesită spre a fi interpretată cum se cuvine discernământul ce face posibilă decelarea esenței sale, care este descoperirea, vederea lui Dumnezeu și a sensului istoriei în lumina celor veșnice. În creștinism, realitatea eshatologică nu este întâmpinată printr-o simplă proiecție mentală în viitor, ci este actualizată liturgic prin împărtășirea de viața sacramentală a Bisericii, de lucrarea Duhului Sfânt în Trupul lui Hristos în care putem afla, *deja*, seva învierii și a vieții veșnice. Pregustarea realității eshatologice este ceea ce ne orientează iconic spre mântuirea privită ca desăvârșire în unire cu Dumnezeu, conferind un chip pascal finalului vieții noastre.

94

Orizontul de aşteptare al vieţii creştine este pătruns de iubirea lui Dumnezeu ce-l deschide: „Zidiţi-vă pe voi înşivă, întru a voastră prea sfântă credinţă, rugându-vă în Duhul Sfânt. Păziţi-vă întru dragostea lui Dumnezeu şi aşteptaţi mila Domnului nostru Iisus Hristos, spre viaţă veşnică" (Iuda 1, 20-21). Iubirea este esența poruncilor dumnezeiești: „Şi aceasta este iubirea, ca să umblăm după poruncile Lui; aceasta este porunca, precum aţi auzit dintru început, ca să umblaţi întru iubire" (II In. 1, 6). Iubirea este semnul trecerii de la moarte la viață ce are loc înainte chiar de sfârșitul vieții pământești: „Noi ştim că am trecut din moarte la viaţă, pentru că iubim pe fraţi; cine nu iubeşte pe fratele său rămâne în moarte" (I In. 3, 14). Iubirea, însă, se cere adeverită prin faptele ei și prin aderența la adevăr ce înseamnă răspunsul afirmativ la chemarea Logosului dumnezeiesc: „Fiii mei, să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci cu fapta şi cu adevărul. În aceasta vom cunoaşte că suntem din adevăr şi în faţa lui Dumnezeu vom afla odihnă inimii noastre" (I In. 3, 18-19). Accesul la cunoașterea lui Dumnezeu este în ultimă instanță posibil doar prin iubire: ‚Cel ce nu iubeşte n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire" (I In. 4, 8).

95

Evanghelia este taina Veștii celei bune, ce deschide perspectiva vieții veșnice, pregustate de sfinții martiri. Ce este această Veste care a schimbat la față lumea, transfigurând mersul vieții spre moarte într-o trecere a vieții

prin moarte spre Înviere? Este vestea despre Iisus (Mt. 9, 26; 11, 5), Fiul lui Dumnezeu Întrupat, „Cel ce ridică păcatul lumii" (In. 1, 29), Care a venit „să lumineze pe cei care şed în întuneric şi în umbra morţii şi să îndrepte picioarele noastre pe calea păcii" (Lc. 1, 79).

Întruparea Fiului lui Dumnezeu în Preasfânta Fecioară Maria este vestită de Arhanghelul Gavriil, „cel ce stă înaintea lui Dumnezeu" (Lc. 1, 19), ca un prilej de bucurie mare pentru tot poporul (Lc. 2, 10). În propovăduirea Sa pământească, Iisus Hristos vestește lumii „împărăția lui Dumnezeu" (Lc. 4, 43), ceea ce urmează să facă și ucenicii Lui trimiși în toată lumea (Mt. 24, 14; Mc. 16, 15; Lc. 9, 60).

Sfinții Apostolii „vestesc întru Iisus învierea din morţi" (Fapte 4, 2), nevoia vitală de pocăința ce deschide accesul spre împărăția lui Dumnezeu (Fapte 17, 30), „iertarea păcatelor" (Fapte 13, 38), „voia lui Dumnezeu" (Fapte 20, 27), „credința" (Gal. 1, 23), „lumină" (Fapte 26, 23), „calea mântuirii" (Fapte 16, 17), îndreptarea legii prin credință întru Harul Cuvântului lui Dumnezeu (Fapte 13, 38-39), „bogăţia lui Hristos, de nepătruns" (Efes. 3, 8). Celor ce-L cinstesc pe Dumnezeu fără să-L fi cunoscut li se binevestește Dumnezeu Cel arătat în trup (Fapte 17, 23).

Vestirea cea bună nu se întemeiază pe înțelepciunea cuvântului omenesc (I Cor. 1, 17), ci pe „cuvântul Crucii", care este „puterea lui Dumnezeu" (I Cor. 1, 18). Este o vestire „despre credința și dragostea" noastră (I Tesal. 3, 6), după cum spune și sfântul Apostol Ioan Teologul: „aceasta este vestea pe care aţi auzit-o de la început, ca să ne iubim unul pe altul" (I In. 3, 11). În orizontul lucrurilor ultime, ni se revelează taina Evangheliei veșnice: „Și am văzut apoi alt înger, care zbura prin mijlocul cerului, având să binevestească Evanghelia veşnică celor ce locuiesc pe

pământ şi la tot neamul şi seminţia şi limba şi poporul" (Apoc. 14, 6).

96

Spiritul martiriului transcende morișca eros-tanatos generată de ricoșeul minții în orizontul închis al morții, depășind acea dragoste fermentată de patimă ce suferă atracția tanatică irezistibilă, trăind intens angoasa fricii de moarte. Străpungând logica antagonistă a lumii înstrăinate de Dumnezeu, iubirea martirului e o expresie a conștiinței filiale însuflețite de Sfântul Duh, cel ce deschide și revelează orizontul infinit de înaintare în cele dumnezeiești: „Pentru că n-aţi primit iarăşi un duh al robiei, spre temere, ci aţi primit Duhul înfierii, prin care strigăm: Avva! Părinte!" (Rom. 8, 15). Prin acest duh al iubirii filiale ne facem lăcaș al iubirii părintești, ce poartă de grijă aproapelui și întregii zidiri. Astfel, martirul iubește viața în mod plenar, altruist, și din preaplinul acestui simțământ ocrotește cu „lepădare de sine", prin „purtarea crucii" și „urmarea lui Hristos" miezul ei iconic, neperisabil, taina ei neprețuită, potențialul ei de relație și comuniune cu Dumnezeu.

97

Martirul creștin mărturisește despre Dumnezeu ca despre Viața dumnezeiască, ce dă chip și logos vieții create, și astfel îi imprimă o menire de împlinire prin participarea la taina Iubirii Treimice mai presus de fire: „Şi aceasta este mărturia, că Dumnezeu ne-a dat viaţă veşnică şi această viaţă este în Fiul Său" (I Ioan 5, 11).

Martiriul astfel în esența sa este o „mireasmă a vieții spre viaţă” (II Cor. 2, 16), o mărturisire a vieții după chipul ei, prin dumnezeiasca putere ce ne-a dăruit „toate cele ce sunt spre viaţă şi spre bună cucernicie, făcându-ne să cunoaştem pe Cel ce ne-a chemat prin slava Sa şi prin puterea Sa” (II Pt. 1, 3). Este o preaslăvire a lui Hristos în trup, „fie prin viață, fie prin moarte” (Filip. 1, 20), întrucât prin îmbrăcarea hainei Duhului Sfânt ceea ce este muritor urmează „să fie înghițit de viață” (II Cor. 5, 4), roada sa fiind „spre sfinţire, iar sfârşitul, viaţă veşnică” (Rom. 6, 22). Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat pentru ca omul „viaţă să aibă şi din belşug să aibă” (Ioan 10, 10), iar împărtășirea cu Dumnezeiasca Euharistie se face izvor de „viaţă veşnică” (Ioan 6, 54).

98

Ne îndreptăm spre momentul pascal al păşirii în veşnicie ca o înaintare în priveliştea unui martiriu. Întreaga noastră viață capătă sens prin prisma acestei treceri. Acumulările duhovnicești din timpul vieții ne pot ajuta în mod decisiv ca să ne înscriem pe curba transfigurării. Modul nostru de viață are nevoie vitală încă de pe acum de o preschimbare, posibilă prin pregustarea tainei eshatologice odată cu împărtășirea dumnezeiască, prin dragoste și dăruire de sine ca un gest iconic ce, asumat cu întreaga ființă, ne așază înaintea lui Dumnezeu, trezind conștiința noastră filială. Iubirea este acel rod de la capătul drumului în care se plămădește un mod de viață pătruns de viața dumnezeiască.

Trăim în orizontul martiriului ca în iminența unui salt existențial în care provocarea decisivă este depășirea

abisului între creaturalitate și dumnezeire, prin Harul Divin. De aceea, creați fiind după chipul lui Dumnezeu, avem menirea de plămădire a vieții noastre și a universului cu care suntem consubstanțiali în mediul iubirii Treimice, potrivit condiției filiale, euharistice cu care am fost înzestrați.

Unirea cu Dumnezeu dă chip însăși libertății noastre, ce nu se mai izbește de zidul limitărilor și rezistențelor unei firi înstrăinate de cele divine, și nu mai e îmbrăcată în cămașa de forță a legilor impersonale, sau în veșmintele de piele ale vieții spre moarte (Fac. 3, 21), ci trăiește o profundă prefacere duhovnicească odată cu natura reînviată însăși. Bucuria învierii lui Hristos este cheia acestei renașteri ce răstoarnă toate așteptările disociate de taina comuniunii eshatologice, a împărtășirii mai adevărate întru Împărăția lui Dumnezeu.

Natura universală așteaptă acest moment ca pe unul eliberator, suspinând după părtășia la slava fiilor lui Dumnezeu (Rom. 8, 21-22). De aceea, apropierea de Creator este cerută de însuși trupul nostru, de însuși cosmosul în care trăim, și criza relației cu Dumnezeu este în același timp o criză a relației cu natura. În acest sens, orice naturalism contrar tainei lui Dumnezeu pecetluite în creație sau lipsit de deschiderea față de ea exprimă o atitudine antinaturală mascată.

99

Martiriul este o mărturie despre dragostea Sfintei Treimi, a Maicii Domnului, a sfinților, ce constituie liantul duhovnicesc al familiei cosmice: umanitate, îngeri, natură. Iar modul de a fi al iubirii în lume este smerenia, cea care

are ca esență gestul iconic de privire a oamenilor, a îngerilor, a ființelor naturii ca pe un alt sine, purtător de logos și chip dumnezeiesc. Pentru rodirea acestei iubiri martirul își sfințește viața sa întru adevăr, după asemănarea lui Hristos (Ioan 17, 19). În condiția actuală a lumii, lumea este marcată indefinit de angoasa nevederii lui Dumnezeu, ce se traduce prin simțământul de singurătate existențială și nostalgia intensă a chipului după Arhechipul divin. Viața trăită în orizontul martiriului, ca mărturie a dragostei lui Dumnezeu, este asemuită unei treceri prin chinurile facerii spre a afla vederea lui Dumnezeu – singurul lucru care poate stinge tristețea apăsătoare a acestei singurătăți transcendentale – și bucuria inimii, pe care „nimeni nu o va lua de la voi" (Ioan 16, 22).

100

Dispoziția autentică a mărturisirii nu este guvernată de o logică a prestigiosului, cum ar putea să pară, ci de o logică a smeririi sau micșorării de sine iubitoare (Ioan 3, 30), în favoarea punerii în prim-plan a dragostei dumnezeiești. De aceea se însoțește cu discreția, cu purtarea de grijă față de toate amănuntele vieții și față de cele mai mici, cu rugăciunea și închinarea săvârșite în taina inimii, cu o credință probată prin faptele bune săvârșite „încât să nu știe stânga ce face dreapta" (Matei 6, 3), cu conștiința că mântuirea este un dar de la Dumnezeu (Efes. 2, 8). Dată fiind alcătuirea iconică a ființei create, suprafirescul unirii cu Dumnezeu este, în mod paradoxal, chipul regăsirii firescului său autentic.

Acatistul Sfinților Martiri

După obișnuitul început:

Tropar, Glasul 1

Viața nestricăcioasă v-a încununat, Sfinților Martiri ai lui Hristos, lăcaș Sfintei Treimi arătându-vă. Cu nor de mărturii ne-ați luminat calea spre trecerea înfricoșată din hotarul celor veșnice, spre rodul învierii călăuzindu-ne, și cu părintească dragoste pentru lumea toată neîncetat vă rugați.

Condacul 1

Nimic nu v-a putut despărți de dragostea lui Hristos pentru care ați pătimit toate, întăriți fiind de Duhul cel Preasfânt, întru care ați strigat: *Avva, Părinte!* Pentru aceasta, având înainte icoana vieții voastre sfinte, strigăm: **Bucurați-vă, sfinților martiri, chipul trecerii prin moarte spre Înviere!**

Icosul 1

În priveliștea lumii ați adus taina dumnezeiască ce întru voi a luat chip, ca o icoană a unirii creației cu Dumnezeu ce ne stă înainte și din care cu toții luăm lumina învierii.

Bucurați-vă, altare ale dragostei dumnezeiești;

Bucurați-vă, făclii ale credinței străluminate de har;

Bucurați-vă, trecere peste abisul dintre nimicnicie și bogăția slavei;

Bucurați-vă, călăuze spre hotarul de taină al întâlnirii lumii cu Dumnezeu;

Bucurați-vă, purtare a stâlpărilor de fapte bune;

Bucurați-vă, umblare în cărările poruncilor lui Dumnezeu;

Bucurați-vă, smerenie în care ia chip Hristos;

Bucurați-vă, bucurie neumbrită de spectrul păcatului;

Bucurați-vă, fii ai lumii născuți de Sus;

Bucurați-vă, fii ai lui Dumnezeu ce renașteți lumea în lumina dumnezeiască;

Bucurați-vă, brațe părintești preaiubitoare;

Bucurați-vă, roduri ale Pomului Vieții;

Bucurați-vă, sfinților martiri, chipul trecerii prin moarte spre Înviere!

Condacul 2

Prin încercări și pătimiri ați trecut cu cuget senin, încredințându-vă lui Dumnezeu, și cele veșnice în voi au dat rod de bună mireasmă, spre bucuria cântării de **Aliluia!**

Icosul 2

În hotarul trecerii de la viață la moarte ați văzut bogăția slavei întru care lumea se înnoiește și chipul făpturii se luminează, ca o icoană a Fiului dumnezeiesc întrupat.

Bucurați-vă, semănare cu lacrimi dumnezeiești;

Bucurați-vă, secerare a spicelor întru bucuria vieții veșnice;

Bucurați-vă, chipuri ale iubirii dumnezeiești;

Bucurați-vă, candele ale isihiei;

Bucurați-vă, frumusețe a virtuților încununate de dragoste;

Bucurați-vă, rugăciune pentru toată lumea;

Bucurați-vă, purtare în inimă a cerului slavei;

Bucurați-vă, grabnic ajutor al celor în nevoi;

Bucurați-vă, aplecare plină de grijă spre făptura deznădăjduită;

Bucurați-vă, milostivire mișcată de suspinul Duhului Sfânt;

Bucurați-vă, izvoare de har în lumea secătuită;

Bucurați-vă, punți între pământ și cer;

Bucurați-vă, sfinților martiri, chipul trecerii prin moarte spre Înviere!

Condacul 3

Toate lipsurile și suferințele le-ați socotit ca pe nimica față de dorul pe care numai vederea lui Dumnezeu îl alină, în cântarea de **Aliluia!**

Icosul 3

Cu iubire ați covârșit răul lumii, ajutând pe mulți să-și descopere chipul cel umbrit de patimi, și să devină făptură nouă, întru bucuria Duhului Sfânt.

Bucurați-vă, ruguri aprinse ale iubirii dumnezeiești;

Bucurați-vă, trup și suflet făcute scară a virtuților;

Bucurați-vă, pomi ai smereniei, cu rădăcinile în Dumnezeu;

Bucurați-vă, înnoire continuă a minții;

Bucurați-vă, priveghere în așteptarea Mirelui divin;

Bucurați-vă, simțire înțelegătoare a tainei;

Bucurați-vă, curăție alipită numai de bine;

Bucurați-vă, cunoaștere nepătimitoare a răului;

Bucurați-vă, nădejde în care strălucește credința;

Bucurați-vă, credință în care strălucește dragostea;

Bucurați-vă, dragoste purtătoare de chip dumnezeiesc;

Bucurați-vă, icoane de pururea închinare;

Bucurați-vă, sfinților martiri, chipul trecerii prin moarte spre Înviere!

Condacul 4

Cine poate spune nevoințele voastre de toată vremea, în care iubirea lui Dumnezeu și iubirea omenească s-au împletit și lumea și-a aflat odihna în cântarea de **Aliluia!**

Icosul 4

Martori ai Învierii lui Hristos v-ați făcut, prin care toată neputința firii s-a vindecat și preschimbarea dumnezeiască a devenit cu putință.

Bucurați-vă, martori ai Nașterii lui Dumnezeu în lume;

Bucurați-vă, martori ai Sfintelor Patimi ale lui Hristos;

Bucurați-vă, martori ai Schimbării la Față a Domnului;

Bucurați-vă, martori ai Înălțării Lui la Cer;

Bucurați-vă, martori ai Pogorârii Duhului Sfânt;

Bucurați-vă, martori ai dragostei necuprinse de moarte;

Bucurați-vă, martori ai vieții nestricăcioase;
Bucurați-vă, martori ai împărtășirii dumnezeiești;
Bucurați-vă, martori ai luminii neînserate;
Bucurați-vă, martori ai tainei necuprinse de minte;
Bucurați-vă, martori ai păcii fără hotar;
Bucurați-vă, martori ai Împărăției Cerurilor;
Bucurați-vă, sfinților martiri, chipul trecerii prin moarte spre Înviere!

Condacul 5

Mai mult decât pătimirile trupului ați simțit durerea despărțirii lumii de Dumnezeu, pe care ați alinat-o cu gestul vostru de dăruire și cântarea neîncetată de **Aliluia!**

Icosul 5

Izvoare pururea curgătoare de apă vie aflînd, le-ați revărsat peste lume, ca să cunoască adâncul milostivirii divine, ce niciodată nu ne părăsește, ci în întâmpinarea noastră pururea cu iubire părintească aleargă.

Bucurați-vă, căutare a oii pierdute;
Bucurați-vă, întoarcere a fiilor risipitori;
Bucurați-vă, vindecare a celor bolnavi;
Bucurați-vă, ridicare a celor căzuți;
Bucurați-vă, călăuzire a celor rătăciți;
Bucurați-vă, alinare a celor îndurerați;
Bucurați-vă, potolire a întristării;
Bucurați-vă, oprire a păcatului;
Bucurați-vă, curățire prin dumnezeiescul dor;
Bucurați-vă, dorire învăpăiată de harul divin;
Bucurați-vă, următorilor ai voii Sfintei Treimi;

Bucurați-vă, purtătorilor de Dumnezeu;

Bucurați-vă, sfinților martiri, chipul trecerii prin moarte spre Înviere!

Condacul 6

Toată vrăjmășia păcatului s-a topit la atingerea razei dumnezeiești ce a strălucit din inima voastră, încât dulcea primăvară a Învierii a dezmorțit pământul înghețat al firii, făcând să răsară peste tot cântarea de **Aliluia!**

Icosul 6

Mai mari decât toate minunile au fost smerenia şi dragostea voastră, ce arată pe Dumnezeu ca într-o icoană, în care lumea se salvează din potopul stricăciunii.

Bucurați-vă, vieți eliberate de legăturile patimilor;

Bucurați-vă, libertate ce cunoaște necuprinsul tainei dumnezeiești;

Bucurați-vă, cer și pământ nou;

Bucurați-vă, vedere netâlcuită;

Bucurați-vă, simțire negrăită;

Bucurați-vă, înțelegere necuprinsă de minte;

Bucurați-vă, duhuri învăpăiate de har;

Bucurați-vă, purtători ai Crucii;

Bucurați-vă, următori lui Hristos;

Bucurați-vă, inimi mai cuprinzătoare decât cerurile;

Bucurați-vă, plămadă a vieții îndumnezeite;

Bucurați-vă, pietre vii așezate la temelia Bisericii;

Bucurați-vă, sfinților martiri, chipul trecerii prin moarte spre Înviere!

Condacul 7

Ați trecut prin lume ca o rază necuprinsă de întuneric ce ne încălzește pururea inimile, întărindu-ne în credință, însuflețindu-ne nădejdea și atrăgându-ne spre iubirea dumnezeiască, ce ne-a creat și ne poartă de grijă. Pentru aceasta cântări de laudă și mulțumire vă aducem, sfinților martiri, și împreună cu voi cântăm: **Aliluia!** (de 3 ori)

Apoi **Icosul 1** și **Condacul 1.**

Scriptură și Isihasm
(note de lectură)

1

Isihia înseamnă în sens creştin liniște, odihnă sau pace provenind din simțirea înțelegătoare a prezenței lui Dumnezeu. În Sfânta Scriptură există numeroase exemple ce indică importanța regăsirii unui mod de viață în care alcătuirea iconică a firii create să-și poată exprima potențialitățile și menirea sa de unire cu cele dumnezeiești în mediul isihiei.

Sfântul Apostol Petru îndeamnă: „Cel ce voieşte să iubească viaţa şi să vadă zile bune să-şi oprească limba de la rău şi buzele sale să nu grăiască vicleşug; să se ferească de rău şi să facă bine; să caute *pacea* şi s-o urmeze" (I Pt. 3, 10-11).

La rândul său, Sfântul Apostol Pavel sfătuieşte pe tesaloniceni: „să râvniţi ca să trăiţi în *linişte*, să faceţi fiecare cele ale sale şi să lucraţi cu mâinile voastre" (I Tesal. 4, 11). Iar romanilor le cere rugăciunile: „ca să vin la voi cu bucurie prin voia lui Dumnezeu şi să-mi găsesc *liniştea* împreună cu voi" (Rom. 15, 32).

Sfântul Apostol Ioan ne arată că odihna inimii exprimă iubirea lucrătoare prin fapte în lumina adevărului: „Fiii mei, să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci cu fapta şi cu adevărul. În aceasta vom cunoaşte că suntem din adevăr şi în faţa lui Dumnezeu vom afla *odihnă* inimii noastre" (I In. 18-19).

2

Sfântul Prooroc David spune: „Fereşte-te de rău şi fă bine, caută pacea şi o urmează pe ea” (Ps. 33, 13). *Pacea* este de asemenea un dar comunitar: „Domnul tărie poporului Său va da, Domnul va binecuvânta pe poporul Său cu pace” (Ps. 28, 11), şi expresia însoţirii de taină a virtuţilor, precum spune psalmistul: „Mila şi adevărul s-au întâmpinat, dreptatea şi pacea s-au sărutat” (Ps. 84, 11). Ea reflectă de asemenea alcătuirea iconică a omului, condiţia sa de hotar între lume şi Dumnezeu, Cel ce pune la hotarele sale *pace* (Ps. 147, 3). Pacea descoperă astfel taina pascală a vieţii actuale, de trecere în hotarul veşniciei, unde făptura unită cu Dumnezeu se mută spre un mod de viaţă caracterizat de abolirea antagonismului generat de Cădere, între părţi ale fiinţei create scindate de patimi.

3

Pe Muntele lui Dumnezeu, Horeb, Dumnezeu i se arată Proorocului Ilie Tesviteanul, spunându-i: „Ieşi şi stai pe munte înaintea feţei Domnului! Că iată Domnul va trece; şi înaintea Lui va fi vijelie năprasnică ce va despica munţii şi va sfărâma stâncile, dar Domnul nu va fi în vijelie. După vijelie va fi cutremur, dar Domnul nu va fi în cutremur; după cutremur va fi foc, dar nici în foc nu va fi Domnul. Iar după foc va fi adiere de vânt lin şi acolo va fi Domnul” (III Regi 11-12). *Adierea subţire*, care este mediul simţirii prezenţei lui Dumnezeu, închipuie tocmai dincolo de orice zbucium lumesc şi forţă dezlănţuită a naturii, dincolo de simbolizarea puterii divine copleşitoare,

viața isihastă, intimitatea în raport cu cele mai presus de fire, respirația liniștită a sufletului viu, în care Dumnezeu cel iubitor se oglindește ca într-o icoană. *Isihia* este tocmai regăsirea tainei creației în care „Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor" (Fac. 1, 2), prin acea simțire înțelegătoare a conștiinței încălzite de razele harului divin.

4

Imaginea biblică în care chipul omului a fost insuflat de Dumnezeu: „Atunci, luând Domnul Dumnezeu ţărână din pământ, a făcut pe om şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul fiinţă vie" (Fac. 2, 7) exprimă legătura intimă între suflarea de viață și chipul ființei, ca o reflectare iconică a legăturii dintre Duhul Sfânt și Logosul lui Dumnezeu. Această legătură este fructificată în isihasm prin acordarea rugăciunii inimii: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul" (una din variantele sale) cu respirația. În fond, rugăciunea isihastă constituie o recunoaștere și o invocare concisă a lucrării dumnezeiești nedespărțite a Sfintei Treimi.

Chemarea numelui lui Dumnezeu este un gest iconic fundamental al creştinismului. Sfântul Apostol Pavel îndeamnă pe coloseni: „Orice aţi face, cu cuvântul sau cu lucrul, toate să le faceţi în numele Domnului Iisus şi prin El să mulţumiţi lui Dumnezeu-Tatăl" (Col. 3, 17). Iar efesenilor le spune să unească această chemare cu o atitudine euharistică, de mulțumire pentru darurile iconomiei și ale iubirii divine: „Vorbiţi între voi în psalmi şi în laude şi în cântări duhovniceşti, lăudând şi cântând Domnului, în inimile voastre, mulţumind totdeauna pentru toate întru

numele Domnului nostru Iisus Hristos, lui Dumnezeu (şi) Tatăl" (Efes. 5, 19-20).

Chemarea numelui Domnului este totodată o venire la prezență a rugătorului, o conștientizare a venirii sale în sine, cu alte cuvinte o așezare a sa în lumina conștiinței luminate de har și a binecuvântării dumnezeiești. Vedem cum, la Sărbătoarea Floriilor, cu prilejul intrării Domnului în Ierusalim, oamenii, cu mic cu mare „au luat ramuri de finic şi au ieşit întru întâmpinarea Lui şi strigau: Osana! Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului, Împăratul lui Israel!" (Ioan 12, 13).

5

În *Cântarea Cântărilor* dragostea curată, „ca moartea de tare" (Cântarea Cîntărilor 8, 6), se exprimă printr-un adânc simțământ de pace: „în ochii lui eu am aflat pacea" (Cântarea Cîntărilor 8, 10). Pacea reflectă de asemenea condiția filială a omului în raport cu Dumnezeu: „Fericiţi făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema" (Matei 5, 9). Pacea autentică a inimii nu este însă o manifestare a compromisului, căci, spune Hristos: „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum dă lumea vă dau Eu. Să nu se tulbure inima voastră, nici să se înfricoşeze" (Ioan 14, 27). Pacea lăuntrică născută de urmarea cuvintelor lui Hristos și viața întru El dă astfel puterea de a birui cugetul lumesc pătimaș: „Acestea vi le-am grăit, ca întru Mine pace să aveţi. În lume necazuri veţi avea; dar îndrăzniţi. Eu am biruit lumea" (Ioan 16, 33). Pacea este Evanghelia Însăși a Învierii, căci după ce Hristos cel înviat li s-a arătat lui Luca și Cleopa, pe când

aceştia istoriseau „cele petrecute pe cale şi cum a fost cunoscut de ei la frângerea pâinii, (...) El a stat în mijlocul lor şi le-a zis: Pace vouă” (Luca 24, 35-36). Chemarea la viața dumnezeiască – le spune Sfântul Apostol Pavel efesenilor – este de a umbla cu vrednicie, „cu toată smerenia şi blândeţea, cu îndelungă-răbdare, îngăduindu-vă unii pe alţii în iubire, silindu-vă să păziţi unitatea Duhului, întru legătura păcii” (Efes. 4, 1-3). Această unitate a Duhului Sfânt se extinde în perspectivă eshatologică la întreaga făptură, întrucât „‘lupul va paşte la un loc cu mielul, leul va mânca paie ca boul şi şarpele cu ţărână se va hrăni. Nimic rău şi vătămător nu va fi în muntele Meu cel sfânt’, zice Domnul” (Isaia 65, 25).

6

Gestul Sfântului Apostol Ioan, care la Cina cea de Taină și-a rezemat capul de pieptul lui Iisus este emblematic pentru practica isihastă. Mintea umană își află astfel odihna în conștiința originii suprafirești a creației, în „omul cel tainic al inimii, întru nestricăcioasa podoabă a duhului blând şi liniştit, care este de mare preţ înaintea lui Dumnezeu” (I Petru 3, 4). Această stare de spirit transcende condiția unei lumi îngrădite de orizontul morții și sfâșiate de logica luptei, pentru că, spune Iisus Hristos Însuși, „Împărăţia Mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăţia Mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat ca să nu fiu predat iudeilor. Dar acum împărăţia Mea nu este de aici” (Ioan 18, 36).

7

Dumnezeu spune prin gura Proorocului Isaia: „liniştea şi nădejdea sunt vârtutea voastră" (Isaia 30, 15) şi, de asemenea „pacea va fi lucrul dreptăţii, roada dreptăţii va fi liniştea şi nădejdea în veci de veci" (Isaia 32, 17). „Fă-mi binele acesta în Domnul; linişteşte inima mea în Hristos!" este rugămintea Sfântului Apostol Pavel din Epistola sa către Filimon (Fil. 1, 20). Iar romanilor le cere rugăciunile: „ca să vin la voi cu bucurie prin voia lui Dumnezeu şi să-mi găsesc liniştea împreună cu voi" (Rom. 15, 32). Hristos potoleşte dezlănţuirea stihiilor creaţiei, atunci când, „sculându-Se, a certat vântul şi a poruncit mării: Taci! Încetează! Şi vântul s-a potolit şi s-a făcut linişte mare" (Marcu 4, 39), arătând că taina isihiei dumnezeieşti linişteşte suspinul, zbuciumul şi tulburarea întregii făpturi. Liniştea sau isihia divină este semnul întrepătrunderii dintre lucrarea creaţiei şi cea a lui Dumnezeu în modul comuniunii.

8

În creştinism, isihia este în mod profund legată de dezvoltarea unei capacităţi de simţire înţelegătoare a tainei, dată în cunoştinţă prin descoperire (Efes. 3, 3). Esenţa Evangheliei creştine stă, după Sfântul Apostol Pavel, în actul prin care se propovăduieşte „înţelepciunea de taină a lui Dumnezeu, ascunsă, pe care Dumnezeu a rânduit-o mai înainte de veci, spre slava noastră" (I Cor. 2, 7). Dumnezeu Însuşi este „descoperitorul tainelor" (Daniel 2, 47), prin care omul cunoaşte „gândurile inimii sale" (Daniel 2, 30). Taina Evangheliei este „taina împărăţiei lui

Dumnezeu" (Marcu 4, 11), taina dreptei credințe: „Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălţat întru slavă" (I Tim. 3, 16), ce se cuvine a fi păstrată „în cuget curat" (I Tim. 3, 9).

9

Modul de viață îmbrățișat de isihasm este cel al eshatologiei inaugurate de Învierea lui Hristos, așteptând, „potrivit făgăduinţelor Lui, ceruri noi şi pământ nou, în care locuieşte dreptatea" (II Pt. 3, 13; cf. Isaia 65, 17). Este o dreptate mai presus de Lege, una a restabilirii ordinii iconice a creației, căci „ne-am desfăcut de Lege", ca „să slujim întru înnoirea Duhului" (Rom. 7, 6). Răsturnarea concepției asupra existenței încetățenite într-o lume ce uită de orizontul împărăției lui Dumnezeu constituie tocmai așezarea în perspectiva mântuirii sau desăvârșirii creației prin „înnoirea Duhului Sfânt" (Tit 3, 5), ce dăruiește „înnoirea minţii" (Rom. 12, 2). Schimbarea preconcepțiilor și deprinderilor solidare cu o lume ce se învechește iremediabil, sfârșind în moarte, cere o „moarte" față de dorința înstrăinată de harul și slava lui Dumnezeu, pentru ca, „precum Hristos a înviat din morţi, prin slava Tatălui, aşa să umblăm şi noi întru înnoirea vieţii" (Rom. 6, 4). De aceea, isihasmul nu invită la o pace statică, încremenită, ci la un dinamism marcat de *metanoia* (schimbarea minții), de gestul iconic al vederii lui Dumnezeu întru care are loc prefacerea dumnezeiască: „Iar noi toţi, privind ca în oglindă, cu faţa descoperită, slava Domnului, ne prefacem în acelaşi chip din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului" (II Cor. 3, 18).

10

În constelația modului de viață isihast se numără darul, ce invocă harul dumnezeiesc: „După darul pe care l-a primit fiecare, slujiţi unii altora, ca nişte buni iconomi ai harului celui de multe feluri al lui Dumnezeu” (I Pt. 4, 10). Gestul de dăruire poartă în sine marca paternității dumnezeiești, pecetea iconică a darului divin, întrucât: „Toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor, la Care nu este schimbare sau umbră de mutare” (Iacov 1, 17). Iar Dumnezeu nu uită, spune Sfântul Apostol Pavel în Epistola sa către Evrei, „lucrul vostru şi dragostea pe care aţi arătat-o pentru numele Lui” (Evr. 6, 10). Mântuirea însăşi este „darul lui Dumnezeu”, primit „în har”, „prin credință” (Evr. 2, 8), harul fiind dat fiecăruia „după măsura darului lui Hristos” (Efes. 4, 7). Conștiința vieţuirii în iconomia darului dumnezeiesc se face „prilej de mulţumire” (II Cor. 1, 11; „Iar lui Dumnezeu mulţumire pentru darul Său cel negrăit” – II Cor. 9, 15), darul fiind slujit cu rugăciune (II Cor. 8, 6), din dragoste (darul cu aroma veşniciei, întrucât, dacă „proorociile se vor desfiinţa, darul limbilor va înceta, ştiinţa se va sfârşi”, „dragostea nu cade niciodată” – I Cor. 13, 8), „spre slava Domnului” (II Cor. 8, 19). Din atitudinea euharistică de mulţumire către Dumnezeu în gestul dăruirii de sine izvorăște isihia dumnezeiască.

11

Taina experierii întâlnirii cu Dumnezeu preschimbă în mod profund mintea umană, ajutând-o să înțeleagă cursul frământat al vremelniciei în lumina realităților veșnice:

„Cu adevărat, am vorbit fără să înţeleg despre lucruri prea minunate pentru mine şi nu ştiam. (...) Din spusele unora şi altora auzisem despre Tine, dar acum ochiul meu Te-a văzut" (Iov 42, 3, 5). Vederea de taină a lui Dumnezeu face posibilă aderența lăuntrică la bine, întrucât „cel ce face bine din Dumnezeu este; cel ce face rău n-a văzut pe Dumnezeu" (III Ioan 1, 11). În modul ei paradoxal de cuprindere a unei realități negrăite, vederea lui Dumnezeu își are expresia fidelă în acea iubire prin care „Dumnezeu rămâne întru noi şi dragostea Lui în noi este desăvârşită" (I Ioan 4, 12).

12

Isihia dumnezeiască nu este o liniște de mormânt, apatică, seacă, ci se face la rândul ei, cu puterea dragostei, un izvor de pace și bucurie a inimii, așa cum arată Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Filimon: „am avut multă bucurie şi mângâiere, din dragostea ta, întrucât inimile sfinţilor s-au odihnit prin tine, frate" (Fil. 7). Propovăduind taina lui Hristos, „ucenicii se umpleau de bucurie şi de Duh Sfânt" (Fapte 13, 52), „împărtășindu-se cu Sfintele Taine întru bucurie și întru curăția inimii" (Fapte 2, 46). Așezarea conștiinței în lumina Feței Domnului „umple de bucurie sufletul", făcând „cunoscute căile vieții" (Fapte 2, 28). Purtarea Crucii în mijlocul vârtejului lumii curgătoare spre moarte constituie o sursă paradoxală de odihnă: „Luaţi jugul Meu asupra voastră şi învăţaţi-vă de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi găsi odihnă sufletelor voastre" (Matei 11, 29). Experiența întâlnirii cu Hristos cel înviat, în pragul mormântului gol, a stârnit în inima mironosițelor „frică și bucurie mare" (Matei 28, 8),

odată cu dorința de a împărtăși celorlalți ucenici vestea cea mai presus de fire a Învierii lui Hristos. Frică pentru străina vedere și covârșirea modului actual de viață al firii create, bucurie pentru copleșirea morții de către Viață.

13

Pentru a păstra aprinsă în spirit flacăra isihiei, este nevoie de trezvie, după cum sfătuiește Sfântul Apostol Petru: „încingând mijloacele cugetului vostru, trezindu-vă, nădăjduiţi desăvârşit în harul care vi se va da vouă, la arătarea lui Iisus Hristos" (I Pt. 1, 13). „Treziţi-vă cum se cuvine şi nu păcătuiţi", îndeamnă și sfântul Apostol Pavel pe corinteni (I Cor. 15, 34), iar ucenicului său Timotei îi spune: „fii treaz în toate, suferă răul, fă lucru de evanghelist" (II Tim. 4, 5). Pătimirea pentru dragostea lui Hristos este mai bună decât „dulceața cea trecătoare a păcatului" (Evr. 11, 25), care lucrând în chip înșelător învârtoșează simțirea inimii (Evr. 3, 13).

14

Isihia dumnezeiască este de asemenea o expresie a libertății lăuntrice. Condiționările exterioare și cele interioare pot genera o stare de conflictualitate resimțită ca o tulburare de fond a conștiinței ce afectează gradul de libertate al ființei create. Însă omul a fost chemat de Dumnezeu la libertate, împlinită în gestul slujirii reciproce prin iubire (Gal. 5, 13). Caracterul constrângător al condiționărilor din câmpul creației poate fi copleșit numai de prezența dumnezeiască, căci „Domnul este Duh, şi unde

este Duhul Domnului, acolo este libertate" (II Cor. 3, 17). Sfântul Duh este acoperământul autenticei libertăți: „Duhul Domnului este peste Mine, că Domnul M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei cu inima zdrobită, să propovăduiesc celor robiţi slobozire şi celor prinşi în război libertate" (Isaia 61, 1). Libertatea se desființează atunci când apare ca „acoperământ al răutăţii" (I Pt. 2, 16), cu alte cuvinte ca un prilej de a săvârşi răul, întrucât aceasta echivalează cu o prindere „în jugul robiei" (Gal. 5, 1), numită de sfântul Apostol Petru „robia stricăciunii" (II Pt. 2, 19). Eliberarea din această robie este aşteptată de toată făptura, întrucât „făptura însăşi se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să fie părtaşă la libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu" (Rom. 8, 21). „Staţi deci tari în libertatea cu care Hristos ne-a făcut liberi" (Gal. 5, 1), îndeamnă Sfântul Apostol Pavel. Iisus Hristos arată o profundă relație între rămânerea în adevăr sau cunoașterea participativă a lui și simțământul de libertate a ființei: „Și veţi cunoaşte adevărul, iar adevărul vă va face liberi" (Ioan 8, 32). Adevărul dumnezeiesc este mai presus de relativitate întrucât nu se reduce la o simplă idee, sau la un punct de vedere, sau la o reprezentare a minții umane, ci este Însuși Fiul lui Dumnezeu, „Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6), astfel încât „dacă Fiul vă va face liberi, liberi veţi fi într-adevăr (Ioan 8, 36). Libertatea duhului nu înseamnă o desființare a tuturor condiționărilor, ci o conștientizare și asumare a sensului iconomiei divine și o transfigurare a stării de spirit, eliberată de apăsarea condiționărilor lumii în lumina realităților veșnice.

15

Starea de întunecare şi reactivitate negativă a psihicului uman se linişteşte prin lucrarea virtuților isihiei: „Îmbrăcaţi-vă, dar, ca aleşi ai lui Dumnezeu, sfinţi şi prea iubiţi, cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blândeţe, cu îndelungă-răbdare" (Col. 3, 12). Sfântul Apostol Pavel îndeamnă, de asemenea, pe efeseni: „să umblaţi cu vrednicie, după chemarea cu care aţi fost chemaţi, cu toată smerenia şi blândeţea, cu îndelungă-răbdare, îngăduindu-vă unii pe alţii în iubire" (Efes. 4, 1-2). În această stare de spirit se evidențiază cuprinderea reciprocă, organică, între adevăr și iubire, încât „ținând adevărul, în iubire, să creştem întru toate pentru El, Care este capul – Hristos. Din El, tot trupul bine alcătuit şi bine încheiat, prin toate legăturile care îi dau tărie, îşi săvârşeşte creşterea, potrivit lucrării măsurate fiecăruia din mădulare, şi se zideşte întru dragoste" (Efes. 4, 15-16). Unul din efectele cugetului pătimaș este de a întreține o stare de fond reziduală ce tulbură activitatea conștiinței, împiedicând să se manifeste atât discernământul, cât și voința de alipire la bine. Reactivitatea negativă a psihicului împiedică activarea potențelor de chip ale ființei, a condiției sale euharistice, și tocmai de aceea, eliberându-ne de acest fond parazitar, ne regăsim capacitatea de prefacere a ființei create după asemănarea dumnezeiască: „Cât despre noi, cetatea noastră este în ceruri, de unde şi aşteptăm Mântuitor, pe Domnul Iisus Hristos, Care va schimba la înfăţişare trupul smereniei noastre ca să fie asemenea trupului slavei Sale" (Filip. 3, 20-21).

16

Lucrarea isihiei presupune desprinderea de un mod de viață marcat de logica antagonistă a afirmării de sine în opoziție cu alteritatea și îmbrățișarea unui mod de viață al afirmării de sine în comuniune cu celălalt, privit în lumina chipului dumnezeiesc. De aceea, un gest iconic fundamental este oprirea reactivității contrare, amplificată de răsplătirea răului cu rău: „Nu răsplătiţi răul cu rău sau ocara cu ocară, ci, dimpotrivă, binecuvântaţi, căci spre aceasta aţi fost chemaţi, ca să moşteniţi binecuvântarea” (I Pt. 3, 9). Sfântul Apostol Pavel remarcă la rândul său: „Luaţi seama să nu răsplătească cineva cuiva răul cu rău, ci totdeauna să urmaţi cele bune unul faţă de altul şi faţă de toţi” (I Tesal. 5, 15). Romanilor le spune: „Nu răsplătiţi nimănui răul cu rău. Purtaţi grijă de cele bune înaintea tuturor oamenilor” (Rom. 12, 17) și: „Nu te lăsa biruit de rău, ci biruieşte răul cu binele” (Rom. 12, 21). Acest mod de viață este propriu dragostei, întrucât „dragostea nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândeşte răul” (I Cor. 13, 5).

Logica dreptății formale și a satisfacției revanșei este abolită de legământul iubirii, cerut de cuvântul lui Iisus Hristos: „Aţi auzit că s-a zis: ‘Ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte’. Eu însă vă spun vouă: Nu vă împotriviţi celui rău; iar cui te loveşte peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt. Celui ce voieşte să se judece cu tine şi să-ţi ia haina, lasă-i şi cămaşa. Iar de te va sili cineva să mergi o milă, mergi cu el două. Celui care cere de la tine, dă-i; şi de la cel ce voieşte să se împrumute de la tine, nu întoarce faţa ta. Aţi auzit că s-a zis: ‘Să iubeşti pe aproapele tău şi să urăşti pe vrăjmaşul tău’. Iar Eu zic vouă: Iubiţi pe

vrăjmaşii voştri, binecuvântaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc, ca să fiţi fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele şi peste cei răi şi peste cei buni şi trimite ploaie peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi" (Mt. 5, 38-45).

17

Isihia se naște din însăși mângâierea Duhului Sfânt, întru care se zidește Biserica: „Biserica, în toată Iudeea şi Galileea şi Samaria, avea pace, zidindu-se şi umblând în frica de Domnul, şi sporea prin mângâierea Duhului Sfânt" (Fapte 9, 31). Mângâierea divină vine și din aderența lăuntrică la cuvântul Scripturii, „căci toate câte s-au scris mai înainte, s-au scris spre învăţătura noastră, ca prin răbdarea şi mângâierea, care vin din Scripturi, să avem nădejde" (Rom. 15, 4). Aceasta exprimă capacitatea de modelare iconică a omului după chipul Sfintei Treimi și al chenozei iubirii dumnezeiești, de la care vine toată mângâierea: „Binecuvântat este Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Părintele îndurărilor şi Dumnezeul a toată mângâierea, Cel ce ne mângâie pe noi în tot necazul nostru, ca să putem să mângâiem şi noi pe cei care se află în tot necazul, prin mângâierea cu care noi înşine suntem mângâiaţi de Dumnezeu" (II Cor. 1, 3-4). Alipirea făpturii la binele dumnezeiesc este scopul Întrupării lui Hristos, a asumării creației în însuși Trupul Său: „Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos şi Dumnezeu Tatăl nostru, Care ne-a iubit pe noi şi ne-a dat, prin har, veşnică mângâiere şi bună nădejde, să mângâie inimile voastre şi să vă întărească, la

tot lucrul şi cuvântul bun" (II Tesal. 2, 16-17). Întoarcerea cu fața spre Dumnezeu, care echivalează cu o ieșire din robia patimilor, se face astfel izvor de mângâiere veșnică: „Când a întors Domnul robia Sionului ne-am umplut de mângâiere" (Ps. 125, 1). Îngerului ce invoca în rugăciuni milostivirea lui Dumnezeu „Domnul i-a răspuns cu cuvinte de mângâiere" (Zaharia 1, 13).

18

Dumnezeu i-a arătat Proorocului Moise slava Sa; „pentru credinţa şi pentru blândeţea lui l-a sfinţit; l-a ales pe el din toţi muritorii, l-a făcut să audă glasul Său şi l-a băgat pe el în norul de pe munte" (Isus Sirah 45, 4-5). Schimbarea la Față a lui Iisus Hristos înaintea ucenicilor Săi pe muntele Tabor a trezit în inima ucenicilor o dorință nespusă de a înveșnici clipa: „Şi S-a schimbat la faţă, înaintea lor, şi a strălucit faţa Lui ca soarele, iar veşmintele Lui s-au făcut albe ca lumina. Şi iată, Moise şi Ilie s-au arătat lor, vorbind cu El. Şi, răspunzând, Petru a zis lui Iisus: Doamne, bine este să fim noi aici; dacă voieşti, voi face aici trei colibe: Ţie una, şi lui Moise una, şi lui Ilie una" (Matei 17, 2-4). Această atracție irezistibilă a slavei dumnezeiești o trăiește spiritul uman atunci când se apropie de Dumnezeu cu credință și cu acea dragoste ce dă consistență autentică vieții, întrucât „de aş avea darul proorociei şi tainele toate le-aş cunoaşte şi orice ştiinţă, şi de aş avea atâta credinţă încât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sunt" (I Cor. 13, 2). Poruncile dumnezeiești însele au ca esență dragostea, căci „ţinta poruncii este dragostea din inimă curată, din cuget bun şi

din credinţă nefăţarnică" (I Tim. 1, 5). Căutarea isihiei prin invocarea numelui Domnului exprimă tocmai această dorință de a face lăcaș în inimă Domnului, pentru a respira fără încetare prezența întru care „bine este să fim noi aici".

19

„Când voi aduce nori deasupra pământului, se va arăta curcubeul Meu în nori, şi-Mi voi aduce aminte de legământul Meu, pe care l-am încheiat cu voi şi cu tot sufletul viu şi cu tot trupul, şi nu va mai fi apa potop, spre pierzarea a toată făptura" (Fac. 9, 14-15).

Curcubeul amintit în *Geneză* este în sens tainic prefigurarea întrupării dumnezeiești, ca semn al legământului pogorării dumnezeiești multmilostive către toată zidirea. Aceasta pentru că închipuie desăvârșirea divină (prin reprezentarea unei bolți de lumină în multe culori, ca o cunună a slavei) ce acoperă și cuprinde creația, străpungând norii patimilor (sau modul vieții decăzute din plinătatea harului) și pogorându-se până la ea.

Tot ca un semn al împăcării, în Vechiul Testament, erau așezați deasupra chivotului „heruvimii slavei, care umbreau altarul împăcării" (Evr. 9, 5). Lumea îngerească este astfel solidară, în menirea ei, cu această taină a coborârii divine iubitoare.

Jertfa de împăcare din Vechiul Testament este la rândul ei o prefigurare a Jertfei lui Iisus Hristos, Cel ce este „chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura, pentru că întru El au fost făcute toate, cele din ceruri şi cele de pe pământ, cele văzute, şi cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie începătorii, fie

stăpânii. Toate s-au făcut prin El şi pentru El. El este mai înainte decât toate şi toate prin El sunt aşezate. Şi El este capul trupului, al Bisericii; El este începutul, întâiul născut din morţi, ca să fie El cel dintâi întru toate. Căci în El a binevoit (Dumnezeu) să sălăşluiască toată plinirea. Şi printr-Însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcând pace prin El, prin sângele crucii Sale. Dar pe voi, care oarecând eraţi înstrăinaţi şi vrăjmaşi cu mintea voastră către lucrurile rele, de acum v-a împăcat, prin moartea (Fiului Său) în trupul cărnii Lui, ca să vă pună înaintea Sa sfinţi, fără de prihană şi nevinovaţi, dacă, într-adevăr, rămâneţi întemeiaţi în credinţă, întăriţi şi neclintiţi de la nădejdea Evangheliei pe care aţi auzit-o, care a fost propovăduită la toată făptura de sub cer şi al cărei slujitor m-am făcut eu, Pavel" (Col. 1, 15-23).

Împăcarea creației cu Dumnezeu exprimă revenirea creației la modul vieții celei după chip, umbrite de harul dumnezeiesc, anticipând viitoarea rodire a felurimii darurilor Sfintei Treimi întru același Duh (I Cor. 12, 4) în orizontul împărăției iubirii.

20

Isihia este taina pregustării împărăției lui Dumnezeu, care, transcenzând nevoile individuale firești în direcția activării condiției euharistice a creației și a înaintării în orizontul fericirilor, „nu este mâncare şi băutură, ci dreptate şi pace şi bucurie în Duhul Sfânt. Iar cel ce slujește lui Hristos, în aceasta este plăcut lui Dumnezeu şi cinstit de oameni. Drept aceea să urmărim cele ale păcii şi

cele ale zidirii unuia de către altul" (Rom. 17, 19). Sfântul Apostol Pavel le cere efesenilor să se silească a păzi „unitatea Duhului, întru legătura păcii" (Efes. 4, 3), fiind gata a vesti „Evanghelia păcii" (Efes. 6, 15).

Această dispoziție se naște în acord cu cele mai adânci imbolduri ale firii create, fapt ce își are expresia în plăcerea și bucuria ce o însoțesc: „Deci, fraţilor, bucuraţi-vă! Desăvârşiţi-vă, mângâiaţi-vă, fiţi uniţi în cuget, trăiţi în pace şi Dumnezeul dragostei şi al păcii va fi cu voi" (II Cor. 13, 11). În fapt, căile înțelepciunii celei după Dumnezeu, Cel ce „nu este al neorânduielii, ci al păcii" (I Cor. 14, 33), „sunt plăcute şi toate cărările ei sunt căile păcii" (Pilde 3, 17).

Dumnezeul păcii este izvorul învierii lui Hristos, prin „sângele unui testament veşnic" (Evr. 13, 20), sau al iconomiei mântuirii ce ne așază în orizontul eshatologic: „Însuşi Dumnezeul păcii să vă sfinţească pe voi desăvârşit, şi întreg duhul vostru, şi sufletul, şi trupul să se păzească, fără de prihană, întru venirea Domnului nostru Iisus Hristos" (I Tesal. 5, 23).

21

Rugăciunea isihastă invocă numele lui Iisus Hristos, Cuvântul întrupat „în care sunt cuprinse şi Cerul şi Pământul şi Dumnezeirea şi Creaţia fără amestecare. Acest nume este ca o sămânţă care de vei reuşi să o creşti se face Pomul de Muştar de care vorbeşte Evanghelia", ne spune părintele Ghelasie în „Memoriile unui Isihast" (vol. 1, Platytera, 2005; cf. Luca 13, 19).

Sporirea duhovnicească este taina prezenței lucrătoare în firea creată a Cuvântului și a Duhului Sfânt întru care

rodește, ca de la sine (dată fiind alcătuirea iconică a creației și tinderea chipului către Arhechip), împărăția lui Dumnezeu: „Aşa este împărăţia lui Dumnezeu, ca un om care aruncă sămânţa în pământ, şi doarme şi se scoală, noaptea şi ziua, şi sămânţa răsare şi creşte, cum nu ştie el. Pământul rodește de la sine: mai întâi pai, apoi spic, după aceea grâu deplin în spic" (Marcu 4, 26-28).

Grăuntele de mușt ar este chipul potențialului logosic al creației, a cărui activare prin comuniunea cu Dumnezeu duce la improprierea de către făptura creată a lucrării dumnezeiești: „Dacă veţi avea credinţă în voi cât un grăunte de muştar, veţi zice muntelui acestuia: Mută-te de aici dincolo, şi se va muta; şi nimic nu va fi vouă cu neputinţă" (Matei 17, 20).

22

În Iisus Hristos, Dumnezeu „ne-a şi pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului în inimile noastre" (2 Cor. 1, 22), „prin El avem şi unii şi alţii apropierea către Tatăl, într-un Duh" (Efes. 2, 18), sporind în conștiința filială întrucât „Duhul însuşi mărturiseşte împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu" (Rom. 8, 16).

Invocând în rugăciunea inimii numele lui Iisus Hristos „suspinăm în noi, aşteptând înfierea" (Rom. 8, 23) și, mai mult, „Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, căci noi nu ştim să ne rugăm cum trebuie, ci Însuşi Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite" (Rom. 8, 26). Prin Duhul Sfânt cunoaștem că Dumnezeu rămâne în noi și noi în El (I Ioan 4, 13) și aflăm pacea întreolaltă, căci „cei ce fac dezbinări" sunt „(oameni) fireşti, care nu au Duhul" (Iuda 1, 19). Logica luptei pentru dominație, guvernată de duhul

de ceartă sau slava deşartă, este depăşită în această cunoaştere a lui Dumnezeu ce iconizează mai departe relaţiile noastră cu semenii şi întreaga creaţie, ca o îmbrăcare în smerenia izvorâtoare de har (I Pt. 5, 5), în care unul îl socoteşte pe celălalt „mai de cinste decât el însuşi" (Filip. 2, 3).

23

Fundamentală în practica isihastă este conştiinţa stării înaintea lui Dumnezeu, ce poate fi susţinută prin intermediul unui gest iconic. Ridicând mâinile la cer, Solomon se roagă lui Dumnezeu să păzească „legământul şi mila" cu cei „care umblă cu toată inima lor" înaintea Sa (II Paralip. 6, 14). Ridicarea mâinilor către cer (vezi şi gestul paradigmatic al Proorocului Moise în Ieş. 17, 12), plecarea genunchilor (II Paralip. 6, 13) sau îngenuncherea înaintea Domnului în rugăciune (Deut. 9, 25), postul şi rugăciunea pentru iertarea păcatelor (Deut. 9, 25), ridicarea mâinilor spre binecuvântare (Lev. 9, 22), înfăţişarea trupurilor „ca pe o jertfă vie, sfântă, bine plăcută lui Dumnezeu, ca închinarea cea duhovnicească" (Rom. 12, 1), pomenirea numelui Domnului şi închinarea în lăcaşurile Lui (Ps. 28, 2), ridicarea privirii spre cer şi mulţumirea adusă lui Dumnezeu odată cu invocarea slavei divine (Ioan 11, 41; 17, 1) ş.a. sunt forme ale gestului iconic de orânduire a aşezării înaintea lui Dumnezeu cu conştiinţa faptului că „primim o împărăţie neclintită", drept care, îndeamnă Sfântul Apostol Pavel, „să fim mulţumitori, şi aşa să-I aducem lui Dumnezeu închinare plăcută, cu evlavie şi cu sfială" (Evr. 12, 28).

24

La Pogorârea Duhului Sfânt asupra Sfinților Apostoli și a mulțimii ce era împreună cu ei, Sfântul Apostol Petru evocă zilele din urmă, în care se vor întâmpla minuni în cer și semne pe pământ, „înainte de a veni ziua Domnului, cea mare și strălucită", când „tot cel ce va chema numele Domnului se va mântui" (Fapte 2, 17-21). El amintește cu privire la taina Învierii lui Hristos, ce a deschis creației orizontul eshatologic, profeția proorocului David, paradigmatică pentru viața isihastă: „Totdeauna am văzut pe Domnul înaintea mea, căci El este de-a dreapta mea, ca să nu mă clatin. De aceea s-a bucurat inima mea și s-a veselit limba mea; chiar și trupul meu se va odihni întru nădejde. Căci nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel sfânt al Tău să vadă stricăciune. Făcutu-mi-ai cunoscute căile vieții; cu înfățișarea Ta mă vei umple de bucurie" (Fapte 2, 25-28).

25

Buna Vestire a Nașterii Domnului a fost adusă Sfintei Fecioare Maria de Sfântul Arhanghel Gavriil, care i-a spus: „Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri" (Luca 1, 35). Mergând apoi în vizită la Elisabeta, pruncul Ioan Botezătorul a săltat în pântecele aceleia la închinarea Mariei, și „Elisabeta s-a umplut de Duh Sfânt" (Luca 1, 40-41), fericind-o pe Maica Domnului și binecuvântând-o pe ea și rodul pântecelui ei. „Și a zis Maria: Mărește sufletul meu pe Domnul. Și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mântuitorul meu, că a căutat spre smerenia roabei Sale" (Luca 1, 46-48).

Smerenia e „locul” sălăşluirii lui Dumnezeu în creaţie, drept care icoana Maicii Domnului cu Pruncul Iisus în braţe a fost privită de sfinţii părinţi ai Bisericii drept poarta de acces în taina dumnezeieştii isihii. Sfântul Maxim Cavsocalivitul, rugându-se cu lacrimi Maicii Domnului înaintea icoanei sale, îi povesteşte sfântului Grigorie Sinaitul: „cum sărutam cu dor sfânta ei icoană, îndată am simţit în pieptul meu o căldură şi o flacără ce venea din sfânta icoană, care nu mă ardea, ci mă răcorea şi îndulcea şi aducea în sufletul meu o mare străpungere a inimii. De atunci, părinte, a început inima mea să zică înăuntrul ei rugăciunea şi mintea mea să se îndulcească de pomenirea lui Iisus al meu şi a Născătoarei de Dumnezeu şi să fie totdeauna cu pomenirea lor. Şi, din acel timp, n-a mai lipsit rugăciunea din inima mea. Iartă-mă!”.

26

Pacea sau isihia dumnezeiască este oprirea şi depăşirea în Iisus Hristos a logicii vrăjmăşiei sau conflictului finalităţilor, ce marchează lumea până în adâncul alcătuirii biologice şi inconştiente, precum şi eliberarea din armătura legii ce, având menirea de a limita păcatul în câmpul lumii curgătoare spre moarte, se cere la rândul ei copleşită de Viaţă: „Eraţi, în vremea aceea, în afară de Hristos, înstrăinaţi de cetăţenia lui Israel, lipsiţi de nădejde şi fără de Dumnezeu, în lume. Acum însă, fiind în Hristos Iisus, voi care altădată eraţi departe, v-aţi apropiat prin sângele lui Hristos, căci El este pacea noastră, El care a făcut din cele două – una, surpând peretele din mijloc al despărţiturii, desfiinţând vrăjmăşia în trupul Său, legea

poruncilor şi învăţăturile ei, ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou şi să întemeieze pacea, şi să-i împace cu Dumnezeu pe amândoi, uniţi într-un trup, prin cruce, omorând prin ea vrăjmăşia. Şi, venind, a binevestit pace, vouă celor de departe şi pace celor de aproape; că prin El avem şi unii şi alţii apropierea către Tatăl, într-un Duh" (Efes. 2, 12-18).

Viața în Hristos, piatra unghiulară sau temeiul iconic al creației în ansamblul ei, deschide orizontul eshatologic, în care este refăcută condiția euharistică a ființei umane, ce apare ca locaș viu al vieții dumnezeiești: „Deci, dar, nu mai sunteţi străini şi locuitori vremelnici, ci sunteţi împreună cetăţeni cu sfinţii şi casnici ai lui Dumnezeu, ziditi fiind pe temelia apostolilor şi a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuşi Iisus Hristos. Întru El, orice zidire bine alcătuită creşte ca să ajungă un locaş sfânt în Domnul, în Care voi împreună sunteţi ziditi, spre a fi locaş al lui Dumnezeu în Duh" (Efes. 2, 19-22).

27

Actualizând condiția filială în raport cu Dumnezeu omul ajunge la măsura dragostei și blândeței părintești față de semenii săi: „Nici n-am căutat slavă de la oameni, nici de la voi, nici de la alţii, deşi puteam să fim cu greutate, ca apostoli ai lui Hristos. Noi însă am fost blânzi în mijlocul vostru, aşa precum o doică îngrijeşte pe fiii săi; astfel, iubindu-vă, eram bucuroşi să vă dăm nu numai Evanghelia lui Dumnezeu, ci chiar şi sufletele noastre pentru că ne-aţi devenit iubiţi" (I Tesal. 2, 6-8).

Sfinții Apostoli cheamă la îmbrățișarea unui mod de viață modelat lăuntric de ascultarea cuvântului lui Dumnezeu

ce face lucrător prin credință chipul împărăției și al slavei sale: „Ca un părinte pe copiii săi, precum ştiţi, aşa v-am rugat şi v-am mângâiat. Şi v-am rugat cu stăruinţă să umblaţi cum se cuvine înaintea lui Dumnezeu, Celui ce vă cheamă la împărăţia şi la slava Sa. De aceea şi noi mulţumim lui Dumnezeu neîncetat, că luând voi cuvântul ascultării de Dumnezeu de la noi, nu l-aţi primit ca pe un cuvânt al oamenilor, ci, aşa precum este într-adevăr, ca pe un cuvânt al lui Dumnezeu, care şi lucrează întru voi, cei ce credeţi" (I Tesal. 2, 11-13).

Rodul dragostei părintești este mângâierea și bucuria rodirii în celălalt a darului dumnezeiesc: „De aceea, fraţilor, ne-am simţit mângâiaţi întru voi, prin credinţa voastră, în toată nevoia şi strâmtorarea noastră. Căci acum noi suntem vii, dacă voi staţi neclintiţi întru Domnul. Şi ce mulţumire, pentru voi, putem să dăm în schimb lui Dumnezeu, pentru toată bucuria cu care ne bucurăm pentru voi, înaintea Dumnezeului nostru?" (I Tesal. 3, 7-9). Gestul nostru de dăruire față de celălalt și față de întreaga creație se întoarce astfel la noi ca mângâiere a Duhului Sfânt și isihie dumnezeiască.

28

Metafora veșmintelor ascunde în Sfânta Scriptură un sens adânc, ce vizează natura transfigurată a omului și a creației. După Căderea primilor oameni din harul divin, Dumnezeu a făcut „lui Adam şi femeii lui îmbrăcăminte de piele şi i-a îmbrăcat" (Fac. 3, 21). Veșmintele închipuie pe undeva acel corp comun, acel mediu de împărtășire al harului paradisiac pierdut de om. De aceea, odată cu

Întruparea lui Hristos şi cu Învierea Sa, putem regăsi şi actualiza acel mod de viaţă originar şi chiar mai deplin, al eshatologiei inaugurate.

Spune Sfântul Apostol Pavel: „Aşadar, dacă aţi înviat împreună cu Hristos, căutaţi cele de sus, unde se află Hristos, şezând de-a dreapta lui Dumnezeu; cugetaţi cele de sus, nu cele de pe pământ; căci voi aţi murit şi viaţa voastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu. Iar când Hristos, Care este viaţa voastră, Se va arăta, atunci şi voi, împreună cu El, vă veţi arăta întru slavă" (Colos. 3, 1-4). Moartea semnifică aici o părăsire a modului de viaţă caracterizat de lupta afirmării de sine egoiste, într-o stare antagonistă ce scindează în sine fiinţa umană, pentru că o opune însuşi chipului său orientat spre comuniune.

În acest context, viaţa omului este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu tocmai pentru că este vorba despre o trăire tainică, o modelare lăuntrică după chipul lui Dumnezeu, nu după logica salvării aparenţelor, a dominaţiei sau a prestigiosului, ci după logica smereniei. „Nu vă minţiţi unul pe altul, fiindcă v-aţi dezbrăcat de omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui, şi v-aţi îmbrăcat cu cel nou, care se înnoieşte, spre deplină cunoştinţă, după chipul Celui ce l-a zidit, unde nu mai este elin şi iudeu, tăiere împrejur şi netăiere împrejur, barbar, scit, rob ori liber, ci toate şi întru toţi Hristos. Îmbrăcaţi-vă, dar, ca aleşi ai lui Dumnezeu, sfinţi şi prea iubiţi, cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blândeţe, cu îndelungă-răbdare, îngă-duindu-vă unii pe alţii şi iertând unii altora, dacă are cineva vreo plângere împotriva cuiva; după cum şi Hristos v-a iertat vouă, aşa să iertaţi şi voi. Iar peste toate acestea, îmbrăcaţi-vă întru dragoste, care este legătura desăvârşirii. Şi pacea lui Hristos, întru care aţi fost chemaţi, ca să fiţi

un singur trup, să stăpânească în inimile voastre; şi fiţi mulţumitori" (Colos. 3, 9-15).

Îmbrăcarea omului în veşmintele virtuților încununate de dragoste (ce au un capăt negrăit în lumina necreată, în Dumnezeu Însuși) întruchipează legătura cu Sursa de viață veşnică, alipirea la Trupul comun de împărtăşire din care izvorăşte isihia dumnezeiască şi prin care are loc restaurarea condiției euharistice a omului şi a creației în ansamblul ei.

29

Înțelepciunea dumnezeiască rodeşte în albia isihiei, arată sfântul apostol Iacov: „Cine este, între voi, înţelept şi priceput? Să arate, din buna-i purtare, faptele lui, în blândeţea înţelepciunii. (...) Înţelepciunea cea de sus întâi este curată, apoi paşnică, îngăduitoare, ascultătoare, plină de milă şi de roade bune, neîndoielnică şi nefăţarnică. Şi roada dreptăţii se seamănă întru pace de cei ce lucrează pacea" (Iacov 3, 13, 17-18). Modul de viață conform cu orizontul de aşteptare al înțelepciunii lui Dumnezeu, care constă în „ceruri noi şi pământ nou, în care locuieşte dreptatea" (II Pt. 3, 13), se asimilează prin sârguința de a fi „aflaţi de El în pace, fără prihană şi fără vină", socotind „îndelunga-răbdare a Domnului" drept iconomie a mântuirii (II Pt. 3, 14-15).

30

Taina Crucii aduce cu sine schimbarea perspectivei asupra lumii, prin care se vindecă deficitul de participare al creației în raport cu Dumnezeu şi cu propriul său logos

și chip, făptura experiind starea iconică a unirii cu cele divine, prin împărtășirea de harul, pacea și milostivirea Sfintei Treimi: „Iar mie, să nu-mi fie a mă lăuda, decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine, și eu pentru lume! Că în Hristos Iisus nici tăierea împrejur nu este ceva, nici netăierea împrejur, ci făptura cea nouă. Şi câţi vor umbla după dreptarul acesta, – pace şi milă asupra lor şi asupra Israelului lui Dumnezeu!" (Gal. 6, 14-16). Ascensiunea spre Dumnezeu a creației nu poate fi astfel realizată decât prin adâncirea corelativă a elementului chenotic, proprie dimensiunii crucii, ce face posibilă semănarea și rodirea prezenței lucrătoare în câmpul eshatologic al dragostei dumnezeiești: „Să nu încetăm de a face binele, căci vom secera la timpul său, dacă nu ne vom lenevi" (Gal. 6, 9).

31

Cuvântul Sfântului Ioan Botezătorul cu privire la Hristos: „Acela trebuie să crească, iar eu să mă micşorez" (Ioan 3, 30) este emblematic pentru trăirea isihastă, care descoperă taina relației de reciprocă interioritate între smerenie și slava dumnezeiască. Aceasta tocmai pentru că smerenia e prin excelență modul dăruirii de sine propriu dragostei, iar „Dumnezeu este iubire" (I Ioan 4, 8). Iisus Hristos ne-a revelat modul de viață din sânul Treimii, prin care depășim egocentrismul ce ne împiedică să ne actualizăm condiția euharistică a propriului chip: „Să nu caute nimeni numai ale sale, ci fiecare şi ale altuia. Gândul acesta să fie în voi care era şi în Hristos Iisus, Care, Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o ştirbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deşertat pe Sine, chip de

rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, şi la înfăţişare aflându-Se ca un om, s-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, şi încă moarte pe cruce. Pentru aceea, şi Dumnezeu L-a preaînălţat şi I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume; ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de dedesubt. Şi să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl" (Filip. 2, 4-11). Aceste cuvinte ale sfântului Apostol Pavel alcătuiesc ele însele o icoană a isihasmului creştin.

32

Chemarea numelui lui Iisus Hristos şi, într-un sens mai larg, gestul iconic al rugătorului creştin coagulează simțământul de atenție şi închinare față de pecetea şi prezența tainică a lui Dumnezeu din inima omului, plecând de la care se extinde în noi şi în creația întreagă viața Trupului lui Hristos cel înviat. Spune Mântuitorul: „Eu sunt viţa, voi sunteţi mlădiţele. Cel ce rămâne întru Mine şi Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteţi face nimic" (Ioan 15, 5). Sfântul Apostol Petru arată că taina mântuirii are la bază „deschiderea cugetului bun către Dumnezeu, prin învierea lui Iisus Hristos" (I Pt. 3, 21), Cel ce a spus: „Eu sunt învierea şi viaţa; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi" (Ioan 11, 25).

Modul vieții isihaste, pecetluit și adeverit de supra-afirmația Duhului Sfânt, ca arvună a Împărăției Cerurilor, este mișcat de logica afirmativă a împărtășirii iubirii dumnezeiești, fără umbră de contrar sau negație: „Fiul lui

Dumnezeu, Iisus Hristos, Cel propovăduit vouă (...) nu a fost da şi nu, ci da a fost în El. Căci toate făgăduinţele lui Dumnezeu, în El, sunt da; şi prin El, amin, spre slava lui Dumnezeu prin noi. Iar Cel ce ne întăreşte pe noi împreună cu voi, în Hristos, şi ne-a uns pe noi este Dumnezeu, Care ne-a şi pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului, în inimile noastre" (II Cor. 1, 19-22).

33

Amestecul babilonic al limbilor (Fac. 11, 9) închipuie pierderea acelei capacități duhovnicești de empatizare sau simțire înțelegătoare ce exprimă modul vieții după chipul lui Dumnezeu, în care semenul este resimțit ca un alt sine, ca deoființă cu sine. Chipul aruncat în umbră și uitare al acestui mod de viață este redăruit umanității la Cincizecime, odată cu Pogorârea Duhului Sfânt, vestită de Iisus Hristos la Înălțarea Sa, când le-a spus apostolilor: „Ci veţi lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi" (Fapte 1, 8). „Şi din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, şi a umplut toată casa unde şedeau ei. Şi li s-au arătat, împărţite, limbi ca de foc şi au şezut pe fiecare dintre ei. Şi s-au umplut toţi de Duhul Sfânt şi au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi" (Fapte 2, 2-4). Este o arvună a tainei dialogului eshatologic între conștiințele luminate de har, comuniante în neștirbita lor unicitate, mai presus de diviziunea limbilor.

Postfață

Învățături pentru Viață primite la „Școala Martiriului”

La ce bun să citim o carte despre martiriu, din postura de cetățeni fideli ai societății de consum? Arhetipul martirului creștin („martor ocular și mărturisitor fidel”, cum îl va defini autorul) nu a devenit vetust și iremediabil clasat în trecutul îndepărtat, pentru cineva care are drept unică țintă existențială satisfacerea continuă e propriilor dorințe? În condițiile în care acest (nou) *modus vivendi* este înălțat, prin standardizare și generalizare, la nivelul unei aspirații colective, globale?

Din rațiuni economice, iubirea de sine (*filautia*) s-a îmbrăcat într-o nouă haină, la mare preț astăzi: pragmatismul. A fi pragmatic s-a transformat într-un imperios imperativ: *trebuie* să fim pragmatici. Indivizii sunt stimulați să obțină din orice situație existențială un maxim de satisfacție, de profit cu minim de efort, de costuri. Rațiunea – așa cum era ea înțeleasă în filosofia antică, cu întregul domeniu practic de aplicabilitate al lui *sophrosyne* – a fost decăzută la rangul de inteligență adaptativă. Dacă dovedești că te poți adapta, în timp util, la orice situație problematică, primești din partea colectivității recunoașterea de „ființă inteligentă”.

Privind iubirea de sine dintr-un alt unghi, putem spune că acest instinct natural – devenit firesc după căderea protopărinților noștri, Adam și Eva – a fost profund marchetizat: indivizii care compun societățile de (hiper-) consum sunt

învățați să își satisfacă în mod artificial nevoile psihologice (primare sau superioare) consumând la nesfârșit bunuri materiale.

În pofida acestui context dezolant (individualism-cameleonism social-hedonism consumist) pentru orice apel sau referință la virtute și la idealul unei vieți virtuoase, cartea de față ne pro-pune, așază în fața ochilor minții noastre, modelul iconic al martiriului creștin. Actul mărturisirii credinței în Domnul nostru Iisus Hristos – cu prețul propriei vieți – s-a dovedit a fi fondator pentru Biserică. Tertulian a scris-o în stilul său inconfundabil, adresându-se prigonitorilor din vremea sa: *„Ori de câte ori suntem seceraţi de voi ne facem şi mai numeroşi: sămânţa e chiar sângele creştinilor (semen est sanguis christianorum)* [*Apologeticum*]"

Lectura micii cărți care ne stă smerită înainte ne este utilă mai cu seamă în perspectiva „marii treceri" pe care fiecare dintre noi este menit, încă de la ivirea sa în lume, să o străbată. Martirul ne arată cum putem străbate, cu bine, „hotarul de taină" (Avva Ghelasie), noi, ființele-întru-moarte, devenind mai întâi din indivizi (noțiune specifică gândirii cantitative) persoane, asemănându-ne, printr-o asceză de o viață, Chipului (*eikon eikonos*), Domnului nostru Iisus Hristos.

Începutul volumului – „Trăim în orizontul morții" – ne amintește remarca lui Johannes Von Tepl: „Dacă nu știi încă, să știi acum: de îndată ce omul se naște, a și încheiat târgul care-l face să moară" [J.V.Tepl, *„Plugarul şi moartea"*, Humanitas, București, 1997, p. 58]. Intuiție din care s-au hrănit nu doar operele filosofice, ci și creațiile marilor poeți. Rainer Maria Rilke mărturisea prin intermediul personajului Malte Laurids Brigge: „Atunci se știa (sau poate se bănuia numai) că moartea e în om ca

sâmburele în fruct. Copiii aveau una mică și vârstnicii una mare. Femeile o purtau în pântece, iar bărbații în piept. O aveau, și asta dădea fiecăruia o demnitate ciudată și o mândrie liniștită" [R.M. Rilke – *Însemnările lui Malte Laurids Brigge*, Univers, București, 1982].

Ființa umană care alege să pășească pe drumul deschis de martiri depășește limitele existenței terestre: absurdul, efemeritatea, finitudinea. Referindu-se la martiri, Florin Caragiu scrie: „Martiriul lor, dimpotrivă, devine un model iconic al lepădării de sine și al purtării Crucii ce sunt o condiție fundamentală a pregătirii noastre pentru trecerea noastră într-un alt mod de viață ce ne așteaptă pe fiecare, condiția rodirii noastre în taina iubirii dumnezeiești ce ne salvează, întru libertatea duhului, din absurd, stricăciune și moarte".

În momentul morții noastre va rămâne din făptura noastră doar iubirea jertfelnică pe care am cultivat-o de-a lungul vieții pământești. Ea se va face punte între lumea de aici și lumea de dincolo, între omenesc și divin. Rememorăm aici, în același duh, un gând al Părintelui Ghelasie de la Frăsinei: „Peste 'Hotarul transcendental' tu, Făptura, nu poți trece, dar CHEMI ca DIVINUL să TREACĂ la tine. Aici este Taina noastră. DIVINUL VINE la tine dacă tu ÎNTINZI IUBIREA ta proprie, pe care DIVINUL să o facă 'PUNTE'" [Ieromonah Ghelasie Gheorghe – *Moșul din Carpați*, Editura Platytera, 2009, p. 19].

Într-o lume mefientă față de sens, ba chiar ostilă oricărui sens transcendent, martirii care au punctat cu sacrificiul de sine istoria Bisericii ne (re-)învață să privim permanent la ținta noastră finală. Florin Caragiu scrie: „Vedem la sfinții martiri modul în care ei prețuiesc unicul necesar, partea nevăzută a noastră, sufletul".

Înțelepții antici cunoșteau valoarea inestimabilă a scopului existențial. Seneca (1. î.Hr.-65. d.Hr.) – dacă ar fi să oferim aici doar un exemplu – scrie într-o epistolă adresată ucenicului său, Lucilius: „Dacă lipsește ținta, viața e o rătăcire". Fiecare creștin aspiră ca, la încheierea luptei celei bune, să își sfârșească încununat alergarea (II Timotei 4, 7).

Pentru atingerea acestui scop final, urmând cu fidelitate exemplul martirilor, avem nevoie de o mulțime de mijloace, de arme duhovnicești: atenția continuă la atotprezența lui Dumnezeu („Trăim sub privirea Lui, scrie autorul. Toate cele ce se întâmplă în afară, precum și sinele nostru însuși nu sunt ascunse vederii Lui."); schimbarea minții (*metanoia)*, adică așezarea centrului de greutate al vieții noastre nu în egoul propriu, suprasaturat de patimi și mărginit, ci în infinitatea iubitoare a lui Dumnezeu; nădăjduirea – la vremuri de mari încercări existențiale – în negrăita Sa purtare de grijă; atitudinea corectă față interioritatea-exterioritatea existentelor („dubla consistență a atitudinii", cum o numește Florin Caragiu, una care nu este nici radical extrovertită, nici introvertită); lepădarea grijilor lumești în favoarea purtării de grijă pentru lume și viețuitorii din ea („transformarea grijii lumești în purtare de grijă față de lume"); respectul nedezmințit pentru fiecare om – purtător al peceții chipului dumnezeiesc (care, la rândul său devine temeiul solid pentru adevărata comuniune umană); asumarea condiției de pătimitori pentru Domnul, într-o lume înstrăinată de Hristos și muncită de variate, chinuitoare patimi; opțiunea fundamentală pentru *a fi*, nu pentru *a avea* (inspirat scrie autorul: „Vine o vreme când ceea ce ești se separă și trece mai presus de ceea ce ai. Când lași toate și rămâi cu ființa ta, cu sufletul tău înaintea lui Dumnezeu"); grija perpetuă pentru suflet, pentru cele nevăzute – care de cele mai multe

ori a însemnat și înseamnă practic asumarea chinurilor trupești; ignorarea răului, ieșirea din conflictul consumptiv al contrariilor prin focalizarea atenției sufletului pe bine, frumos, lumină, ieșirea din conflictul consumptiv al contrariilor; participarea la viața liturgică; împărtășirea din Sfintele Taine ale Bisericii; manifestarea iubirii prin actele de milostenie săvârșite față de aproapele; răbdarea necazurilor; întreținerea unei stări de trezvie; evitarea îndreptățirii de sine; cultivarea „micșorării de sine iubitoare" (cf. Ioan 3, 30).

Ca în orice lucrare, micile detalii sunt importante. Ele pot fi decisive pentru atingerea țintei. În viața duhovnicească este bine să nu ne lăsăm confiscați, plini de nerăbdare, de sarcina pe care ne-am propus-o: „Spunea cineva: Nu te grăbi, că dacă o faci, te îndepărtezi de tine însuți! De multe ori ne grăbim să ajungem la un anume scop și pierdem din vedere ritmul necesar asimilării în conștiință a experiențelor trăite".

Florin Caragiu descrie cursele duhovnicești și psihologice care i-au împiedicat pe unii creștini să se bucure de cununa muceniciei. Merită să medităm cu mare atenție asupra lor din două motive: în primul rând, ele ne pândesc și pe noi, creștinii de rând. În al doilea, subiectul este de o fierbinte actualitate: asistăm zilnic, mai ales în spațiul virtual, la acte de așa-zisă mărturisire. Una exclusiv verbală, neasumată, la adăpostul *nickname*-urilor.

Prima primejdie semnalată de autor este *fățărnicia maximalistă*, care în realitatea empirică se manifestă astfel: „Îți propui un scop nobil sau măreț, pornești pe drumul spre el, dar nu numai că trădezi acest scop prin faptele tale, ci te porți ca și cum totul ar sta numai în vorbe, nu și în fapte". A doua primejdie psihologică este *fățărnicia minimalistă*: din teama unui posibil eșec

existențial, mulți oameni își închid ființa în orizontul finit al lumii pământești. Nu vor mai mult de la ei, nu tind spre înalt, către un dincolo.

Fiecare creștin, într-o anumită măsură, este un martor, un mărturisitor al Domnului întrucât practică, sub variate forme, înfrânarea. Prin înfrânare limităm lumescul din lăuntrul nostru, punem hotar dorințelor și nevoilor ego-ului propriu. Ne oferim sufletul eliberat Domnului și energiilor Sale necreate, de Viață dătătoare. Pe de altă parte, fiecare creștin trăitor, respectând poruncile dumnezeiești, participând la viața liturgică, propovăduind în lumea secularizată de astăzi Cuvântul Domnului, devine un martor viu al Sfintei Treimi. Una dintre concluziile spre care îl conduce autorul pe cititor este aceasta: „Conținutul martiriului creștin este în ultimă instanță mărturia despre viața veșnică la care am fost chemați (I Tim. 6, 12), concretizată prin faptele săvârșite cu credință și cu dragoste".

Un motiv în plus, pentru a deschide această carte și a ne apleca meditativ asupra ei, retrezind în sufletul nostru memoria unor chipuri iconice, în jurul cărora s-au configurat întâmplările revelatoare și mântuitoare cuprinse în Vechiul și Noul Testament: Avraam, Iacov, Iosif, Moise, Iov, Iona, Sfântul Arhidiacon Ștefan, cel dintâi mucenic, Sfântul Apostol Pavel.

Ciprian Voicilă

Cuprins

Cuvânt înainte, de părintele Dan Popovici 5

Școala Martiriului 9

Acatistul Sfinților Martiri 83

Scriptură și Isihasm *(note de lectură)* 91

Postfață: Învățături pentru Viață primite la „Școala Martiriului”, de Ciprian Voicilă 121

Tiparul executat la *S.C. LUMINA TIPO s.r.l.*
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, Bucureşti
tel./fax: 021.211.32.60; tel.: 0741.040.408
e-mail: office@luminatipo.com
www.luminatipo.com